

UZASADNIENIE

I. Wprowadzenie

Prezentowany rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw jest największą od czasów uchwalenia ich w 1997 roku nowelizacją przepisów materialnych prawa karnego. W tej części podstawowy zrąb nowych regulacji przygotowała Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego w związku z zapotrzebowaniem Ministra Sprawiedliwości, związanym z bardzo trudną sytuacją systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Projekt rządowy nie jest jednak w pełni zbieżny z zamierzeniami Komisji Kodyfikacyjnej, gdyż w ocenie rządu konieczna ze względów praktycznych jest miejscami dalej idąca reforma, niż zaproponowana Ministrowi Sprawiedliwości przez Komisję.

Potrzeba reformy przepisów Kodeksu karnego i związanych z nimi powiązań systemowych w innych aktach prawnych, istotnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, wynika z kilku przyczyn. Należą do nich:

1. Wadliwa struktura orzekanych kar przez sądy w relacji do poziomu i charakterystyki przestępczości

Z analizy aktualnego stanu w zakresie zwalczania przestępczości wynika utrzymujący się w dalszym ciągu wysoki poziom populacji osób osadzonych w zakładach karnych oraz całkowita niewydolność systemu probacji. Według statystyk policyjnych szczyt poziomu przestępczości w Polsce przypadł na lata 2003–2004 i wynosił 1.460.000 przestępstw popełnianych rocznie. Od tego czasu odnotowywany jest w tym zakresie spadek. W latach 2008-2010 poziom ten wynosił 1.100.000, a w roku 2012 już 951.000 przestępstw. Spadek jest widoczny także w liczbach osób osądzonych przez sądy I instancji. W roku 2005 odnotowano 516.000 skazań, a w roku 2011 było ich 425.000. Jednocześnie, liczba popełnianych przestępstw na 100 tys. mieszkańców plasuje Polskę „w średnich stanach” państw UE, na poziomie około 2800 przestępstw na 100 tys. mieszkańców. Charakterystyczne jest przy tym, że blisko 75% skazań odnosi się do 12 typów przestępstw z Kodeksu karnego oraz przestępstw przewidzianych w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2012 r. poz. 124). Przestępstwa z Kodeksu karnego wskazane są zaś w artykułach : 158 § 1, 177 § 1, 178a § 1, 178a § 2, 178a § 4, 207 § 1, 209 § 1, 244, 278 § 1, 279 § 1, 280 § 1 i 286.

W tym kontekście w orzecznictwie sądów karnych nadużywana jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – stanowi ona ponad 60% konkluzji procesowych. Najczęściej jest ona orzekana w postaci czystej probacji, czyli wyłącznie zagrożenia, że w przypadku kolejnego naruszenia porządku prawnego (oczywiście w zależności od stopnia tego naruszenia) nastąpi zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności. Co więcej, przepisy zezwalają na wielokrotne orzekanie tego rodzaju kary, a do nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z września 2013 roku dobrowolne poddanie się karze premiowało takie orzeczenie nawet w przypadku osób, wobec których można było podejrzewać, że ponownie popełnią kolejne przestępstwa. W konsekwencji tego stanu wobec ok. 400.000 osób orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania dwu i trzykrotnie. Statystyka wskazuje, że są osoby mające na koncie ponad 20 wyroków skazujących z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności. Osób, które były skazane 8 i więcej razy na taką karę, było w sierpniu 2012 r. 667. W liczbie orzeczonych kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (ok. 240.000): 24% to przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (przy czym art. 178a § 1 k.k. to 12%, 178a § 2 k.k. to 10% całości skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania); 36% to przestępstwa przeciwko mieniu (przy czym z art. 278 § 1 k.k. to 9%, art. 279 § 1 k.k. to 4%, art. 286 § 1 k.k. to 10% ogółu skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania).

Niemal połowa osadzonych w zakładach karnych (na 85.000 osób) przebywa tam ze względu na zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności wcześniej zawieszanej, a na odbycie kary pozbawienia wolności – z różnych powodów - oczekuje ok. 70.000 osób. Na tę liczbę składają się: 69.376 skazanych wykazanych w statystykach sądów rejonowych oraz 2.112 skazanych wykazanych w statystykach sądów okręgowych. Według danych z Centralnego Zarządu Służby Więziennej jest to 56.000 wyroków dotyczących 46.000 osób. Dane wykazywane przez sądy są z przyczyn naturalnych zawsze istotnie wyższe, aniżeli dane Służby Więziennej. Służba Więzienna nie posiada informacji o tych skazanych, których dokumentacja nie dotarła z sądu do zakładu karnego, a to z powodu m.in. odroczenia wykonania kary (9987 w sądach rejonowych), ukrywania się skazanych (4076 w sądach rejonowych), poszukiwania listami gończymi (21624 w sądach rejonowych) oraz „innych

powodów”, np. na skutek uchybienia terminów instrukcyjnych przez sądy. Powyższe dane nie obejmują kar zastępczych pozbawienia wolności, dotyczących od kilku do kilkunastu tysięcy osób. W praktyce jednak duża część tych skazanych poddaje się rygorom kary podstawowej – w szczególności dotyczy to kary samoistnej grzywny.

W 2011 r. bezwzględna kara pozbawienia wolności orzeczona została wobec 40.084 osób, co stanowiło 9,6 % skazanych. Karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczono wobec 237.234 osób, tj. 56,9 % skazanych, Na karę ograniczenia wolności sądy skazały 50.330 osób, tj. 12,1 %. Samoistną grzywnę orzeczono wobec 88.907 osób, tj. 21,3 % ogółu skazań. Wobec 28.127 osób zastosowano warunkowe umorzenie postępowania karnego, tj. 6 % ogółu osób osadzonych.

Mimo to Polska znajduje się w czołówce krajów, w których jest najwyższy przelicznik osób osadzonych na 100.000 mieszkańców, wynoszący 221 osób. Jedyne kraj, który do tej pory wyprzedzał Polskę w tym rankingu, Czechy, przeprowadził na początku roku 2013 roku amnestię. W Polsce sposobem rozwiązywania problemu przeludnienia więzień – zamiast amnestii – jest niewykonywanie kary pozbawienia wolności. Obłożenie zakładów karnych (z wykorzystaniem wszystkich cel, w tym na oddziałach specjalistycznych) na początku 2013 roku osiągnęło poziom 101%, przy normie 3 m² (86.000 osób); gdyby zastosować oczekiwaną przez standardy europejskie normę 4 m² – miejsc starczyłoby dla ok. 60.000 więźniów.

W większości krajów Unii Europejskiej proporcje orzekanych kar przedstawiają się zupełnie inaczej – o ile w Polsce wskaźnik grzywien samoistnych od kilkunastu lat utrzymuje się na poziomie ok. 20%, to np. w Wielkiej Brytanii wynosi powyżej 70%, a w Niemczech powyżej 80%. Z kolei wskaźnik kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania w Polsce utrzymuje się w granicach 60%, a w krajach takich jak: Niemcy, Wielka Brytania, Holandia – znacznie poniżej 20%. Dodać należy, że w krajach skandynawskich w kategorii kar bezwzględnego pozbawienia wolności dominujący charakter mają kary krótkoterminowe. Rzucą się w oczy nie tylko relatywnie niski poziom, w stosunku do innych państw europejskich, obecności samoistnych grzywien w strukturze orzekanych kar (Polska 21%, a np. Belgia 91 %), lecz także bardzo nieduża wysokość orzekanych kar tego rodzaju, nawet przy uwzględnieniu ograniczonej zamożności polskiego społeczeństwa.

Jedynie 4% orzekanych grzywien przekracza średni dochód miesięczny, a tylko 1% skazań na grzywnę za przestępstwa przekracza górną granicę grzywny przewidzianej za wykroczenia, czyli 5 tys. zł.

Powodów takiego stanu rzeczy w polskim systemie wymiaru kary w sprawach karnych należy szukać zarówno w przepisach Kodeksu karnego, jak i praktyce orzeczniczej sądów. Np. w okręgu bielskim orzeka się ich w około 3 % wszystkich skazań, a w okręgu słupeckim – w ponad 33 %. Także w odniesieniu do orzeczeń dotyczących samoistnych grzywien różnice w poszczególnych rejonach Polski są kilkukrotne (od 6,4 % do 39,3 %). W 2011 r. zapadło około 305.000 orzeczeń związanych z szeroko pojętą probacją. Aktualnie ponad 1000 osób na 100 tys. mieszkańców poddanych jest systemowi probacji. Nie może więc dziwić, że w sytuacji ograniczonej wydolności służb probacyjnych system ten nie może być skuteczny. Prowadzi to, w wyniku negatywnego przebiegu probacji, do masowego zarządzania wykonania warunkowo zawieszonych kar. Warto tu podać, że następny po Polsce kraj w liczbie skazanych objętych nadzorem służb probacyjnych, Hiszpania, ma około 500 osób na 100 tys. mieszkańców, a więc dokładnie dwa razy mniej niż ma to miejsce w Polsce.

Jednocześnie, mimo dość czytelnej aksjologii Kodeksu karnego, sądy nie sięgają dostatecznie często po tzw. kary wolnościowe (grzywnę i karę ograniczenia wolności). Orzekając karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem sąd, kierując się zresztą określoną linią orzeczniczą Sądu Najwyższego, ustala rozmiar pozbawienia wolności znacznie wyżej, niż gdyby orzekał tę karę bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Jest to praktyka całkowicie niespójna z wynikającym z art. 32 k.k. stanowiskiem, że kara pozbawienia wolności jest karą tego samego rodzaju, bez względu na to, czy stosowano warunkowe zawieszenie jej wykonania, czy też nie. Taka praktyka jest jednym z istotnych źródeł tak znacznego przepelnienia więzień. Zarządza się bowiem wykonanie kar pozbawienia wolności w rozmiarze nieadekwatnym do ciężaru popełnionego przestępstwa i do stopnia zawinienia. W odbiorze społecznym, w tym również u skazanych, kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jest przy tym postrzegana jako fikcyjna dolegliwość, stąd cel probacyjny nie jest przez nią realnie realizowany. Tymczasem, w reakcji prawnokarnej konieczne jest szybkie orzekanie kar realnie dotkliwych, co skłania, by karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

jej wykonania zamienić niemal w całości na orzekanie grzywny i szerzej ujętej kary ograniczenia wolności.

W konsekwencji w proponowanym projekcie priorytety polityki karnej prowadzą do następujących strategii politycznokryminalnych:

Rodzaj przestępstw	Dominująca obecnie reakcja prawnokarna	Oczekiwana reakcja prawnokarna
Przestępstwa zagrożone karą grzywny, karą ograniczenia wolności lub karą pozbawienia wolności do lat 2	Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania [np. w przypadku wypadku nietrzeźwości kierowcy, 178a § 1, karę tę orzeczono w 45% spraw (art. 335 KPK wykorzystany w 61% spraw)]	Grzywna, kara ograniczenia wolności do roku lub wyjątkowo kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania
Przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3	Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania [np. w przypadku wypadku komunikacyjnego w typie podstawowym, art. 177 § 1, karę tę orzeczono w 72% spraw (art. 335 KPK wykorzystany w 48% spraw)]	Grzywna, kara ograniczenia wolności do roku lub wyjątkowo kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania
Przestępstwa zagrożone karą pozbawienia	Kara pozbawienia wolności z warunkowym	Grzywna lub kara ograniczenia wolności do

<p>wolności od 3 miesięcy do lat 5</p>	<p>zawieszeniem jej wykonania</p> <p>[np. w wypadku ponownego skazania za wypadek komunikacyjny, o którym mowa w art. 178a § 4, karę tę orzeczono w 67% (art. 335 KPK wykorzystany w 31% spraw)]</p>	<p>lat 2 lub wyjątkowo kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania albo bezwzględna kara pozbawienia wolności</p>
<p>Przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8</p>	<p>Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania</p> <p>[np. w przypadku oszustwa, art. 286 § 1 karę tę orzeczono w 81% spraw (art. 335 KPK wykorzystany w 44,5% spraw)]</p>	<p>Grzywna lub kara ograniczenia wolności do lat 2, kara mieszana (przy czym kara pozbawienia wolności z zawieszeniem wykonania lub bezwzględna) lub wyjątkowo kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania albo bezwzględna kara pozbawienia wolności</p>
<p>Przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności od 1 roku do lat 10</p>	<p>Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania</p> <p>[np. w przypadku kradzieży z włamaniem, art. 279, te kare orzeczono</p>	<p>Grzywna lub kara ograniczenia wolności do lat 2, kara mieszana (przy czym kara pozbawienia wolności z zawieszeniem wykonania lub bezwzględna) , lub bezwzględna kara</p>

	w 72% spraw (art. 335 KPK wykorzystany w 35% spraw)]	pozbawienia wolności, w przypadku nadzwyczajnego obostrzenia do lat 20
Przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności od 2 do 12 lat	Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania [np. w przypadku rozboju, art. 280 § 1, karę tę orzeczono w 50% spraw (art. 335 KPK wykorzystany w 44,5% spraw)]	Bezwzględna kara pozbawienia wolności, kara mieszana (przy czym kara pozbawienia wolności z zawieszeniem wykonania lub bezwzględna), w przypadku nadzwyczajnego obostrzenia do lat 20, lub kara ograniczenia wolności lub grzywna
Zbrodnie	Bezwzględna kara pozbawienia wolności, w przypadku nadzwyczajnego obostrzenia do lat 15, 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotnie pozbawienie wolności	Bezwzględna kara pozbawienia wolności, w przypadku nadzwyczajnego obostrzenia do lat 20, 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotnie pozbawienie wolności

Dodać przy tym należy, że w projekcie proponowana jest zasadnicza rozbudowa i zwiększenie stopnia dolegliwości kary ograniczenia wolności, poszerzenie środków kompensacyjnych i przepadku, jak również zwiększenie możliwości stosowania zakazów i środków zabezpieczających do pewnych grup sprawców.

2. Niedostatki przepisów Kodeksu karnego utrudniające prawidłowe funkcjonowanie systemu odpowiedzialności karnej

Obowiązujący Kodeks karny był wielokrotnie nowelizowany (ponad 60 razy). Niektóre z wprowadzonych zmian były konieczne z uwagi na potrzebę dostosowania polskiego ustawodawstwa karnego do wymogów stawianych przez Unię Europejską albo międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej. Niektóre z wprowadzonych zmian korygowały niejednoznaczności w przyjętej regulacji lub usuwały błędy legislacyjne. Wiele jednak wprowadzanych zmian było wyrazem populizmu karnego – stanowiło odpowiedź na występujące, często jednostkowo, zdarzenia. Szczególnie te zmiany przyczyniały się do niestabilności ustawodawstwa karnego i tym samym braku konsekwentnej polityki karnej prowadzonej przez prokuraturę i sądy.

Mimo zaleceń Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego przedstawiany rządowy projekt nowelizacji zawiera tylko niektóre ze zmian Kodeksu karnego, uznanych za konieczne lub pożądane na tym etapie legislacyjnym. Wśród nich zawarte zostały te, które zwiększają zakres kontroli kasacyjnej rozstrzygnięć sądów karnych, porządkują relacje między przepisami Kodeksu karnego a pozakodeksowym prawem karnym, w pełnijszy sposób realizują założenia aksjologiczne Konstytucji RP w sprawach środków zabezpieczających oraz eliminują najbardziej dotkliwe, stwierdzone w praktyce stosowania prawa błędy legislacyjne. Ograniczenie zakresu proponowanych w tym przedmiocie zmian jest spowodowane tym, że rząd priorytetowo traktuje potrzebę pilnego rozwiązania zapaści egzekucji kar w praktyce funkcjonowania systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych i dąży do umożliwienia przeprowadzenia sprawnego procesu legislacyjnego, zorientowanego wokół wiodącej problematyki.

II. Zmiany w zakresie struktury orzekania i wykonania kar

1. [kara ograniczenia wolności] Projektowane zmiany art. 34 i 35 mają na celu zintensyfikowanie dolegliwości związanych z karą ograniczenia wolności. Kara ograniczenia wolności powinna stać się podstawową karą orzekaną za występki, których społeczna szkodliwość nie jest szczególnie wysoka. Projektuje się wydłużenie okresu, na który kara ta może być orzekana, do lat 2. Podobnie, jak ma to miejsce obecnie, kara ta powinna być łączona z obowiązkiem nieodpłatnej pracy na cele społecznie użyteczne. Proponuje się zmianę sposobu wykonywania tego

obowiązku. Okres, w którym ten obowiązek ma być wykonywany, może być krótszy od okresu trwania kary ograniczenia wolności i może być nałożony na okres łącznie nieprzekraczający roku. Może być on nakładany, z punktu widzenia czasu wykonywania pracy, elastycznie w zależności od zapotrzebowania na pracę, którą ma świadczyć skazany. Jednakże w stosunku miesięcznym sąd ma określić granice wykonywania obowiązkowej pracy od 20 do 40 godzin.

W stosunku do osoby zatrudnionej kara ograniczenia wolności może się wiązać z potrąceniem wynagrodzenia od 10% do 25% miesięcznie na cel społecznie użyteczny wskazany przez sąd. Okres, na który sąd nałożył obowiązek potrącenia z wynagrodzenia, nie musi się pokrywać z okresem, na który została orzeczona kara ograniczenia wolności. W okresie określonym przez sąd, w którym ma miejsce potrącenie z wynagrodzenia, skazany nie będzie mógł rozwiązać stosunku pracy.

Niezależnie od obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne lub potrącenia z wynagrodzenia sąd miałby możliwość orzeczenia obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu w warunkach dozoru elektronicznego. Warunki dozoru byłyby jednak istotnie łagodniejsze, niż gdy jest on stosowany jako forma wykonywania kary pozbawienia wolności. Okres, na który mógłby być orzeczony dozór nie może przekraczać 12 miesięcy, 24 godzin tygodniowo i 12 godzin dziennie. Można więc mówić w tym wypadku o dozorze weekendowym.

Określona w Projekcie kara ograniczenia wolności może być wzbogacona o elementy probacyjne praktycznie tożsame z tymi, którymi dysponuje sąd w wypadku orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Skazany ma być zobowiązany przez okres trwania kary ograniczenia wolności do składania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary, a także nie może bez zgody sądu zmienić miejsca stałego pobytu.

Treść utrzymanych dotychczas w mocy § 2 i 3 art. 36 została skonsumowana przez projektowane art. 34 § 1a pkt 3 i § 3 oraz art. 35 § 4. Pominięcie w art. 38 ustalania okresów, na które orzekana ma być kara ograniczenia wolności jest konsekwencją uregulowania tej kwestii w proponowanym art. 34 § 1.

Konsekwencją modyfikacji materialnoprawnej postaci kary ograniczenia wolności jest również konieczność wprowadzenia zmian do unormowań regulujących wykonanie tej kary. Chodzi tu zwłaszcza o adekwatne do nowych form tej kary określenie obowiązków skazanego podczas jej wykonywania (projektowany art. 53 §

2 k.k.w.) oraz roli kuratora sądowego w wykonaniu niektórych form kary ograniczenia wolności (projektowane art. 56 § 1 i art. 57 § 5 k.k.w.). Zaistniała również – wskutek umożliwienia orzekania kary ograniczenia wolności w formie obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 4-5, 6a-7a k.k. – potrzeba wyłączenia możliwości zwolnienia w postępowaniu wykonawczym skazanego od wykonywania obowiązku, jeżeli orzeczono tylko jeden taki obowiązek. Byłoby to bowiem jednoznaczne z zwolnieniem go od wykonywania kary w ogóle. Proponowany art. 61 k.k.w., przewidując w § 1 możliwość zaistnienia takiej właśnie sytuacji, równocześnie dostosowuje odwołania w treści normatywnej tego przepisu do zmian w zakresie form kary ograniczenia wolności, wprowadzonych w Kodeksie karnym. Rezultatem zmian w katalogu form kary ograniczenia wolności, określonych w Kodeksie karnym, są także modyfikacje terminologiczne zawarte w projektowanych art. 64 i art. 66 § 1 k.k.w.

2. [kary mieszane]

Istotnym novum przewidzianym przez Projekt jest instytucja kary mieszanej jako kombinowanej formy represji prawnokarnej, która powinna być szczególnie atrakcyjna w przypadku poważniejszych występów. Obecna praktyka orzecznicza, która zdewaluowała ocenę abstrakcyjnego stopnia niebezpieczeństwa również w przypadku tych typów czynów zabronionych (np. rozboju) tworzy z kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania wiodący instrument wymiaru kary. Radykalne ograniczenie możliwości orzekania tej formy probacji powoduje, że w miejsce tej formy kary orzekanej za tego rodzaju czyny zabronione jedynym substytutem stałaby się bezwzględna kara pozbawienia wolności. Stąd projektodawca przewidział dodanie nowego art. 37b, w którym – niezależnie od minimalnego zagrożenia ustawowego za konkretny typ – będzie możliwe orzeczenie kary pozbawienia wolności (z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub jako kary bezwzględnej) do 3 miesięcy połączonej z karą ograniczenia wolności do lat 2. Jest to sposób inkorporacji kar wolnościowych do typów czynów zabronionych zagrożonych karą pozbawienia wolności od roku do 10 lub od dwóch do 12 lat. Tym samym omawiany przepis zawiera ustawową dyrektywę wymiaru kary, modyfikującą system sankcji pod typami czynów zabronionych.

W wielu sytuacjach bowiem wymierzenie krótkoterminowej kary izolacyjnej wobec sprawcy będzie wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celu

szczególnoprewencyjnego związanego z tą sankcją. Uzupełnieniem oddziaływania penalnego w takim wypadku mogłaby być kara ograniczenia wolności, która skierowana byłaby ku ugruntowaniu społecznie pożądanym zachowań skazanego, a jednocześnie pozbawiona byłaby tak silnego stygmatyzującego skutku. Sąd, orzekając te kary na podstawie art. 37b, brałby pod uwagę w szczególności, czy osiągnięte zostaną przez to ustawowo określone cele kary. Ze względu na konieczność zachowania niezbędnej gradacji oddziaływania sankcji penalnych zastrzeżono, że w pierwszej kolejności wykonuje się wówczas karę pozbawienia wolności. Uzupełnieniem tego unormowania na gruncie wykonawczym jest projektowany art. 17a k.k.w., przewidujący skierowanie do wykonania kary ograniczenia wolności w pierwszej kolejności tylko wówczas, gdy zachodzą przeszkody prawne do niezwłocznego wykonania kary pozbawienia wolności. W konsekwencji przyjęcia tego założenia w wypadku ustania tych przeszkód sąd – niezależnie od tego, czy kara ograniczenia wolności została już w całości wykonana – niezwłocznie kieruje do wykonania karę pozbawienia wolności.

Podobny charakter kombinowanej kary ma nowy art. 33 § 4, zgodnie z którym możliwe będzie połączenie grzywny orzekanej jako kara samoistna z wybranymi obowiązkami probacyjnymi z art. 72.

3. [priorytet kar wolnościowych] W art. 37a proponowany jest przepis, który ma odegrać dwie role. Pierwsza jest związana z pozakodeksowym prawem karnym, w którym istnieją bardzo duże rozbieżności w sposobie ukształtowania sankcji karnej, w tym pomija się systematykę sankcji karnych i powiązanych z nimi instytucjami części ogólnej. Z tego powodu przepis ten przekształca sankcje jednorodne w alternatywne, przewidując możliwość orzeczenia grzywny lub kary ograniczenia wolności, jeżeli nie przewiduje tego przepis pozakodeksowego prawa karnego. Z drugiej strony przepis ten stanowi dyrektywę sądowego wymiaru kary, która skłania sądy – poza przypadkami recydywy – do orzekania zamiast kary pozbawienia wolności kary wolnościowe. Wspomniana regulacja dotyczy typów czynów zabronionych zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 8, jednakże priorytet orzekania kar wolnościowych dotyczy tylko tych typów czynów zabronionych, które są zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5 (zob. niżej).

Istotne w tym zakresie zmiany zachodzą w art. 58. Jeżeli chodzi o propozycję zmiany art. 58 § 1, to ma ona na celu podkreślenie priorytetu, przy alternatywnym

zagrożeniu w przepisie części szczególnej, grzywny lub kary ograniczenia wolności w stosunku do kary pozbawienia wolności, w tym także z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. W ten sposób powinno się osiągnąć zamierzoną redukcję orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Uchylenie § 2 zdejmuje z sądu obowiązek badania stanu majątkowego sprawcy w celu ustalenia zasadności orzeczenia grzywny. W ten sposób orzekanie karnoprawnej grzywny zostaje zrównane z zasadami określania dolegliwości kar pieniężnych w innych częściach systemu prawnego. Dane z wykonywania kary zastępczej, w przypadku braku egzekucji grzywny, wskazują na efektywną ściągalność należności z tego tytułu.

Proponowane dodanie po § 2a nowego § 2b uzasadnione jest wprowadzeniem możliwości orzekania już w wyroku skazującym stosowania dozoru elektronicznego. Wymaga to ustalenia możliwości technicznych oraz osobowych stosowania tej formy wykonywania kary. Proponowany przepis nie odnosi się tylko do kary pozbawienia wolności, ale również do dozoru elektronicznego jako elementu kary ograniczenia wolności (projektowany art. 34 § 1a pkt 2).

Uchylenie art. 58 § 3 uzasadnione jest innym ujęciem relacji pomiędzy zagrożeniem karą pozbawienia wolności do lat 5, a karami nieizolacyjnymi grzywny lub ograniczenia wolności. Uchylenie § 4 tego artykułu wynika z uchylenia paragrafu go poprzedzającego.

4. [warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności] Instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary, leży w centrum proponowanych zmian w Kodeksie karnym, mających na celu poprawę skuteczności polityki karnej. Stąd propozycje związane ze zmianą art. 69 mają szczególne znaczenie. Należy przypomnieć, że jednym z celów reformy jest przejęcie przez grzywnę i karę ograniczenia wolności rzeczywistego priorytetu w stosunku do kary pozbawienia wolności, w tym także kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Chcąc osiągnąć ten cel, proponuje się zasadniczo ograniczyć możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności orzekanej za przestępstwo do roku i tylko wówczas, jeżeli sprawca w czasie popełnienia czynu nie był skazany na karę pozbawienia wolności, a więc nie można było mówić o oddziaływaniu probacyjnym. Modyfikacji i istotnemu skróceniu ulegają okresy próby (w całości lub tylko w odniesieniu do dolnej granicy, jak ma to miejsce w przypadku

sprawców młodocianych). W § 4 zmodyfikowano zasady warunkowego zawieszenia kary wobec sprawców występku chuligańskiego i w przypadku zastosowania art. 178a § 4. Należy też zwrócić uwagę na, przewidziany w proponowanym nowym art. 60 § 5a, zakaz orzekania warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w przypadku nadzwyczajnego złagodzenia kary (zob. art. 60 § 3-5) w przypadku multirecydywistów (art 64 § 2). Konsekwencją tej zmiany jest również uchylenie w art. 64 § 3 oraz odpowiednia zmiana w art. 70 § 2.

Proponuje się zrezygnowanie z warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności i grzywny. Już w stanie obecnym kara ta nasycona jest elementami probacyjnymi. Projekt wzmacnia te elementy w treści kary ograniczenia wolności. Orzekanie tej kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania nie ma więc uzasadnienia. Nie bez znaczenia jest też argument, że kara ograniczenia wolności w tej formie orzekana jest w praktyce w ilościach śladowych. Podobnie warunkowe zawieszenie grzywny jest niemal całkowicie niespotykane w orzecznictwie i uznawane jest powszechnie za instytucję zbędną.

Propozycja rezygnacji z możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności wymusza zmianę art. 70 § 1 k.k.

Projektowana treść art. 71 jest konsekwencją zmiany w art. 69 polegającej na rezygnacji z warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności i grzywny. Proponuje się zniesienie granicy 270 stawek dziennych dla grzywny orzekanej na podstawie art. 71 § 1. Grzywna na tej podstawie mogłaby być orzekana na zasadach ogólnych. Zawarty w § 2 *in fine* sposób zaliczania zapłaconej grzywny na poczet kary pozbawienia wolności usuwa występujące obecnie wątpliwości.

Szerszej zmianie poddano katalog środków probacyjnych. W § 1 pkt 6 i 6a uporządkowano terminologię w zakresie środków korekcyjnych, przewidując możliwość poddania się leczeniu odwykowemu lub poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji, W przypadku orzekania zakazu zbliżania zobowiązano sąd do wskazania odległości od osób chronionych, którą skazany obowiązany jest zachować. W przypadku orzekania wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej obowiązek opuszczenia lokalu Projekt przewiduje (proponowany § 1a), że sąd będzie określał sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym. Zaś w proponowanym § 1b przewidziano względnie obligatoryjne orzekanie środków

korekcyjnych w przypadku zawieszenia wykonania kary za przestępstwo określone w art. 178a, art. 190a, art. 197 § 1, art. 198, art. 199 § 1 lub art. 207.

Dodatkowym elementem, który może wystąpić w orzeczeniu obok kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jest obowiązek naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody w całości lub w części, chyba że sąd orzekł środek kompensacyjny, o którym mowa w art. 46, albo do uiszczenia świadczenia pieniężnego wymienionego w art. 39 pkt 7. Obecnie obowiązujący art. 72 § 2 bezpodstawnie utożsamia obowiązek naprawienia szkody jako środek probacyjny z obowiązkiem naprawienia szkody jako środkiem kompensacyjnym. Obowiązek naprawienia szkody, o którym mowa w art. 72 § 2 k.k., ma na celu przede wszystkim zweryfikowanie diagnozy dotyczącej postawy sprawcy wobec jego obowiązków wynikających z popełnionego przestępstwa. Nie ma więc przeszkód, aby zasądzić odszkodowanie na podstawie art. 46 i nałożyć obowiązek przewidziany w art. 72 § 2. Oczywiście naprawienie wyrządzonej szkody czyni zadość zarówno obowiązkowi kompensacyjnemu, jak i probacyjnemu.

Proponowana zmiana treści art. 75 § 1 k.k. ma służyć wykonaniu orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia z dnia 17 lipca 2013 r., SK 9/10. Przyznanie sądowi, podejmującemu poza sytuacją opisaną w art. 75 § 1, decyzję o zarządzeniu wykonania kary pozbawienia wolności, której wykonanie było w wyroku zawieszona (art. 75 § 3a k.k.), możliwości redukcji kary, w stosunku do kary orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, którą skazany ma odbyć, wydaje się uzasadnione z kilku względów. Skazany przed wystąpieniem powodu zarządzenia wykonania kary mógł wykonać obowiązki, do wykonania których nie byłby zobowiązany, gdyby kara nie była orzeczona z warunkowym zawieszeniem. Trzeba wziąć pod uwagę także to, że sąd orzekając karę traktuje decyzję o warunkowym zawieszeniu jako integralny element tej kary, co skutkuje określeniem jej rozmiaru w wyższej wysokości, niż gdyby orzekał karę bezwzględną. Propozycja uchylenia § 5 uzasadniona jest wyłącznie procesowym charakterem tego przepisu.

Nowo dodawany art. 75a przewiduje możliwość zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania albo kary zastępczej w postaci kary ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne. Ma to na celu zwiększenie elastyczności decyzji sądu w konkretnej sprawie i preferowanie kary wolnościowej – zwłaszcza w odniesieniu do sprawców skazanych na podstawie obecnych przepisów,

gdzie nadużywana jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Brak tego przepisu mógłby mieć znaczące skutki negatywne dla przeprowadzanej reformy systemu wymiaru i egzekucji kar. Regulację materialnoprawną uzupełnia zmiana art. 178a k.k.w., przewidująca zaskarżalność postanowień sądu w tym przedmiocie.

Zmiana proponowana w art. 81 ma doprecyzować, że konieczną przesłanką ponownego przedterminowego zwolnienia jest odbycie określonego okresu kary pozbawienia wolności po odwołaniu poprzedniego warunkowego zwolnienia. Zgodnie z dzisiejszym brzmieniem wystarczy upływ okresu (roku albo 5 lat) od osadzenia w zakładzie karnym, bez względu na to, czy po osadzeniu skazany rzeczywiście w zakładzie karnym przebywał.

Propozycja zmiany art. 84 § 2 zmierza do objęcia możliwością uznania za wykonany każdego środka karnego orzeczonego dożywotnio. Otwiera to w każdym wypadku możliwość zatarcia skazania. Stan obecnie obowiązujący budzi poważne wątpliwości co do zgodności z Konstytucją RP. Na zmianę tę należy też patrzeć w kontekście proponowanego ujęcia środków zabezpieczających, które mogą być stosowane, jak orzeknie tak sąd w wyroku, po wykonaniu kary i niezależnie od zatarcia skazania.

Materia uregulowana obecnie w art. 84a § 1 została objęta proponowanym § 2 art. 84. Natomiast treść normatywna objęta § 2 i 3 ma charakter wyłącznie procesowy i nie powinna być umieszczona w kodeksie karnym. Konsekwencją uchylenia art. 84a jest w sferze proceduralnej zmiana treści art. 186a k.k.w., poprzez rezygnację z odwołania się do uchylonego unormowania.

5. [kara łączna] Analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego, a w szczególności pytań kierowanych w trybie art. 441 k.p.k., wskazuje na poważne trudności, jakie mają orzekające sądy z określeniem podstaw do wymiaru kary łącznej, zwłaszcza w trybie wyroku łącznego. Proponowana zmiana art. 85 ma kluczowe znaczenie dla nowego zdefiniowania podstaw kary łącznej. Odchodzi się od uzależnienia zbiegu przestępstw, prowadzącego do wymiaru kary łącznej, od popełnienia przestępstw przed pierwszym chociażby nieprawomocnym wyrokiem co do któregośkolwiek ze zbiegających się przestępstw. Podstawą wymiaru kary łącznej ma być wymierzenie kary za dwa lub więcej przestępstw i podlegające wykonaniu, w całości lub w części, kary za poszczególne przestępstwo. Łączeniu podlegają kary orzeczone za

przestępstwa wymierzone w jednym postępowaniu lub kary (kara łączna) orzeczone w poprzednich prawomocnych wyrokach i kara (kara łączna) orzeczone w kolejnym procesie. Orzekający w postępowaniu karnym sąd, wymierzając karę za przestępstwo (lub przestępstwa) będące przedmiotem postępowania, wymierzy także karę łączną obejmującą wymierzone kary (w tym kary łączne) za poprzednio popełnione przestępstwa, które nie zostały w całości wykonane. Nie dochodzi wtedy do rozwiązania węzła kary łącznej wymierzonej w poprzednim postępowaniu. Dodatkowo przesądza o tym nowy § 4 art. 86. Orzekanie kary łącznej pozostanie poddane dwóm trybom – orzeczeniu w wyroku skazującym w odniesieniu do typów czynów zabronionych będących w realnym zbiegu oraz w wyroku łącznym. Niemniej, niezależnie już od dotychczas zreferowanych zmian, które skutkują zasadniczą zmianą w obowiązku gromadzenia dowodów do postępowania w sprawie wydania wyroku łącznego, istotne znaczenie ma nowy przepis art. 85a, w którym przewidziano dyrektywy wymiaru kary łącznej. Ponieważ orzeczenie tej kary jest zawsze na korzyść skazanego (względem sumy kar jednostkowych), stąd przedmiotem oceny sądu powinny być w tym wypadku nie elementy związane bezpośrednio z czynem, uwzględnione już w wyroku skazującym, co tym bardziej ma znaczenie przy braku rozwiązywania węzła kary łącznej, ale elementy związane z osobą sprawcy. Stąd propozycja ograniczenia dyrektyw wymiaru kary do celów prewencyjnych i izolacyjnych.

Efektom tych wszystkich zabiegów będzie znaczne zredukowanie postępowania o wydanie wyroku łącznego. Warunkiem właściwego stosowania art. 85 jest zapewnienie sądowi natychmiastowej informacji z Krajowego Rejestru Karnego o dotychczasowej karalności oskarżonego.

Zmiany, które proponuje się w art. 86 mają różny charakter i uzasadnienie. Propozycja dotycząca nowej treści § 1 wynika ze zmiany art. 71 i rezygnacji z warunkowego zawieszenia kary ograniczenia wolności, a także propozycji zniesienia bariery 270 stawek dziennych dla orzeczenia grzywny na podstawie art. 71 § 1. Wydaje się celowe podniesienie granicy maksymalnego wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności z 15 lat na lat 20. Nie ma w tym wypadku warunku wymiaru kary jednostkowej w określonej wysokości, jak ma to miejsce w § 1a. Oczywiście nieprzekraczalną granicą pozostaje suma wymierzonych kar. Zmiana § 3 jest związana przede wszystkim z nowym sposobem kształtowania treści kary ograniczenia wolności. Propozycja dodania § 3a związana jest ze zmianami zasad

orzekania kary łącznej, a w szczególności z proponowaną zmianą art. 85 i rezygnacją z rozwiązywania węzła kary łącznej przy wymierzaniu kolejnych kar i ich łączeniu w karę łączną z orzeczonymi poprzednio.

Zmiana proponowana w art. 89 § 1 uwzględnia propozycję wyrażoną w art. 69 § 1 rezygnacji z warunkowego zawieszenia kary ograniczenia wolności i grzywny, jak również nowych zasad orzekania warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności. Propozycja dodania nowego § 1b oparta jest na analogicznym założeniu jak zmiana proponowana w art. 75 § 3a. Warunkowe zawieszenie jest integralnym aspektem kary pozbawienia wolności rzutującym na jej wysokość. Przedstawiona propozycja przelicznika uwzględnia również i ten aspekt, że dochodzi do zmiany prawomocnego wyroku bez wystąpienia podstawy do zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej. Proponowane uchylenie § 2 i 3 jest uzasadnione przeniesieniem ich treści, w zmodyfikowanej formie do planowanego nowego art. 89a.

Dodany w projekcie art. 89a ma spełnić kilka funkcji. Proponowany § 1 ma wypełnić lukę występującą w obowiązujących przepisach. Nie da się obecnie zastosować kary łącznej, gdy sąd na podstawie art. 60 § 5 orzekł na przykład karę 4 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a nadto sprawca został skazany za pozostające w zbiegu z tym przestępstwem inne przestępstwo na karę np. roku pozbawienia wolności albo roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania tej kary. Na gruncie obowiązującego stanu prawnego ten problem występuje oczywiście także przy stosowaniu trybu konsensualnego (art. 343 k.p.k.). Warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej pozbawienia wolności będzie możliwe jeżeli sąd zdecyduje, że może zostać zastosowana zasada absorpcji. Czyli w podanym przykładzie warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności wchodzi w grę, gdy sąd orzeknie karę łączną nieprzekraczającą 4 lat pozbawienia wolności.

W § 2 oddana została treść obowiązującego dzisiaj art. 89 § 2, ze zmianami wynikającymi z rezygnacji ze stosowania warunkowego zawieszenia wykonania grzywny i kary ograniczenia wolności oraz z pominięcia w art. 71 § 1 szczególnej górnej granicy dla ilości stawek dziennych grzywny.

W § 3, którego zdanie pierwsze jest przeniesieniem treści § 3 art. 89, uwzględniono zmianę proponowaną w § 1, czyli umożliwienie stosowania

warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności przy wyrokach wydanych na podstawie art. 60 § 5 k.k.

Skutkiem zmian materialnoprawnych dotyczących instytucji kary łącznej było wprowadzenie modyfikacji zasad postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Postępowanie to w dalszym ciągu należy uznać za niezbędną konsekwencję procesową sytuacji, w której sądy orzekały w różnych sprawach dotyczących tego samego skazanego i gdy został on skazany na kary jednostkowe i kary łączne, które będą podlegały połączeniu. W szczególności możliwy jest wypadek, gdy w stosunku do tej samej osoby równocześnie będzie toczyło się więcej niż jedno postępowanie karne o przestępstwo, a wyroki w tych sprawach zapadną w takim czasie, że niemożliwe będzie ich jednoczesne wykazanie w Krajowym Rejestrze Karnym. Konieczne było zatem zaproponowanie zmiany art. 569 § 1 k.p.k. w ten sposób, aby w określeniu właściwości sądu do wydania wyroku łącznego uwzględnić fakt, że łączeniu podlegać może również kara łączna orzeczona ostatnim wyrokiem łącznym, a nie jak dotychczas – tylko kary jednostkowe. Potrzeba modyfikacji art. 571 § 1 k.p.k. wzięła się stąd, że łączeniu podlegają nie tylko kary, które się „odbywa” w ścisłym tego słowa znaczeniu (kara pozbawienia wolności, kara ograniczenia wolności). Istnieje też konieczność badania w każdym wypadku (z uwagi na ograniczenie przewidziane w projektowanym art. 85 § 2 k.k.), czy dana kara mogąca podlegać łączeniu została już w całości wykonana. Z tych względów wyrażenie „odbyciu kar” należało zastąpić „wykonaniem kar”.

Kolejna zmiana o charakterze procesowym, wynikająca z uchwalenia ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247), wiąże się ze zróżnicowaniem inicjatywy dowodowej w postępowaniu sądowym, w uzależnieniu od sposobu wszczęcia tego postępowania (art. 167 k.p.k. w brzmieniu nadanym tą ustawą). W postępowaniu o wydanie wyroku łącznego, które może być wszczęte z inicjatywy strony (por. art. 570 k.p.k.), należy zawsze przeprowadzać dowody z urzędu. Po pierwsze wynika to z samej materii tego postępowania, które dotyczy wyłącznie kary i bazuje na orzeczeniach podjętych w innych sprawach. Po drugie zaś – nie sposób różnicować inicjatywy dowodowej w uzależnieniu od sposobu wszczęcia postępowania w tych sprawach, albowiem każde postępowanie w tej samej sprawie, o wydanie wyroku łącznego, może być wszczęte konkurencyjnie – zarówno z urzędu, jak i na wniosek strony. Stąd zaszła potrzeba odpowiedniej zmiany art. 574 k.p.k.

Projektowane zmiany art. 575 k.p.k. mają na celu zarówno usunięcie występującej obecnie niespójności normatywnej, jak również dostosowanie regulacji procesowej do zmian materialnoprawnych. W pierwszej z tych kwestii odwołanie się w § 1 do momentu uprawomocnienia się nowego wyroku łącznego (a nie jego wydania) powoduje, że nieaktualny stanie się problem, gdy nowy nieprawomocny wyrok zostanie uchylony w wyniku kontroli odwoławczej. Wówczas do czasu ponownego rozpoznania sprawy i ponownego wydania wyroku łącznego wykonywane powinny być *de lege lata* kary jednostkowe, skoro poprzedni wyrok łączny utracił moc już z chwilą wydania nowego, następnie uchylonego wyroku łącznego. Proponowane rozwiązanie pozwala na funkcjonowanie w tej sytuacji dotychczasowego wyroku łącznego – do czasu zastąpienia go nowym prawomocnym wyrokiem łącznym. Natomiast w § 2 tego artykułu należało uwzględnić sytuację, w której zmianie lub uchyleniu ulegnie nie tylko choćby jeden z wyroków stanowiących podstawę wyroku łącznego, ale również – podstawę poprzednio wydanego wyroku łącznego. Jest to konsekwencją projektowanego uregulowania art. 85 § 2 k.k., który nakazuje łączyć nie tylko kary jednostkowe, ale również kary łączne.

Wobec tego, że proponowany art. 85 § 2 k.k. przesądza możliwość łączenia jedynie niewykonanych w całości kar, należało wyraźnie zobligować w projektowanym art. 570 § 2 k.p.k. organy wykonujące orzeczenie do niezwłocznego zawiadomienia właściwego sądu o zaistnieniu warunków do wydania wyroku łącznego. Orzeczenie kary łącznej jest bowiem określonym w prawie materialnym obowiązkiem sądu w razie zaistnienia prawnych ku temu warunków, a zatem wszelka zwłoka z wdrożeniem stosownego postępowania powoduje, że wobec skazanego wykonywanych jest kilka kar zamiast jednej – łącznej, która do tego zwykle orzekana jest w korzystniejszym dla niego wymiarze.

Proponowana treść art. 91 § 1 zawiera dwie zmiany: warunek przyjęcia ciągu przestępstw, jakim jest obecnie „podobny sposób” popełnienia przestępstw składających się na ciąg, proponuje się zastąpić „wykorzystaniem takiej samej sposobności”. Powinna ta zmiana prowadzić do poszerzenia zakresu stosowania tej instytucji. Druga zmiana dotyczy podstawy wymiaru kary i ma uwzględniać wypadki, gdy pozostające w ciągu przestępstwa realizują kwalifikację kumulatywną. Dopuszczalne będzie również przyjęcie ciągu przestępstw, gdy jedno przestępstwo realizować będzie znamiona typu „X”, a drugie znamiona typu „X” w zw. z „Y”, pod warunkiem, że podstawą wymiaru kary będzie przepis określający typ „X”.

Proponowane zmiany w § 2 i 3 są konsekwencją zmian przepisów o wymiarze kary łącznej oraz zmian zaproponowanych w § 1.

Propozycja uchylecia art. 79 jest konsekwencją innego ukształtowania podstaw orzekania kary łącznej. W wyniku proponowanej zmiany art. 85 k.k. zaniknie problem kumulatywnego wykonywania niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności.

6. [zmiany porządkujące] Propozycja nowelizacji art. 38 § 1 k.k. ma na celu wypełnienie oczywistej luki. Przepis ten nie reguluje bowiem nadzwyczajnego łagodzenia albo zaostrzenia kary, gdy zagrożenie obejmuje przynajmniej dwie kary, które mają być orzeczone kumulatywnie.

Proponowana zmiana art. 39 pkt 2b ma charakter językowy. Znacznie prostsze jest wyrażenie treści normatywnej tego środka poprzez określenie jej jako „zakazu”, niż jako „obowiązku powstrzymania się od...”. Przy takiej redakcji unika się też powtórzeń odnoszących się do innych zakazów objętych tym przepisem.

Projekt przewiduje uporządkowanie orzekania nakazu opuszczenia lokalu. W dotychczasowym stanie prawnym nie było dostatecznie precyzyjne, czy nakaz ten jest konsumowany jako czynność jednorazowa (konkretne uwolnienie zajmowanego lokalu), czy zobowiązanie trwałe, związane z zakazem zbliżania się do tego lokalu. Wątpliwości w tym zakresie potęgowała regulacja Kodeksu postępowania karnego, który posługiwał się pojęciem nakazu opuszczenia lokalu jako postacią środka zapobiegawczego, orzekaną na 3 miesiące. Projekt proponuje wprowadzenie instytucji trwałego opuszczenia lokalu, oznaczającego zarówno tytuł egzekucyjny i zakaz powrotu. Jednocześnie nakazuje orzekać wraz z tym nakazem zakaz zbliżania się w przypadku wybranej grupy przestępstw. Zmiany te obejmują nowelizację art. 39 pkt 2e, art. 41a § 1, dodanie do tego artykułu nowego § 3a i zmianę dostosowawczą w art. 43 § 1-2, jak również dodanie nowego § 5. Konsekwencją tych zmian jest również dostosowanie regulacji procesowej dotyczącej nakazu orzekanego jako środek zapobiegawczy.

Brak jest w dotychczasowym stanie prawnym określającym materialne podstawy orzeczenia środka karnego, o którym mowa w art. 41 § 1a, wyraźnego wyrażenia możliwości czasowego orzeczenia zakazu. Chodzi więc w przedstawionej propozycji o skoordynowanie art. 41 § 1a z art. 43 § 1. Proponuje się także, ze

względów językowych, usunąć określenie orzekania zakazu „na zawsze” i zastąpić je orzekaniem „dożywotnio”. Odnosi się to zarówno do art. 41 § 1a, jak i § 1b.

Charakter pozostałych zmian proponowanych w art. 41a jest w większości czysto redakcyjny. Proponuje się jednak wprowadzenie możliwości nałożenia obowiązku zgłaszania się do Policji w wypadku nałożenia nakazu opuszczenia mieszkania. Dotychczas, z niewiadomych powodów, sąd tej możliwości był pozbawiony. Proponuje się skreślenie § 2 zobowiązującego sąd do nałożenia środka karnego przy orzeczeniu bezwarunkowej kary pozbawienia wolności. Jest to zbyt daleko idąca ingerencja władzy ustawodawczej w kompetencje przyznane konstytucyjnie władzy sądowniczej. Konieczne jest także wprowadzenie treści normatywnej przewidzianej w proponowanym § 5. Bez tej regulacji trudno byłoby egzekwować opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Podobne uzasadnienie odnosi się do zmian proponowanych w art. 42 § 3 i 4.

Obowiązujący art. 41b jest niewłaściwie skonstruowany pod względem legislacyjnym. Zawiera także rozwiązania wątpliwe co do ich zgodności z Konstytucją (nakaz stawiennictwa w miejscu określonym przez komendanta Policji, które może być znacznie odległe od miejsca zamieszkania). Przepis jest zbyt kazuistyczny. Propozycja zawiera określenie podstawy orzeczenia zakazu, określenia jego zakresu terytorialnego. Błędem jest wymaganie określania w wyroku nie tylko dyscyplin sportowych, ale też nazw klubów. Zakaz powinien dotyczyć wszystkich imprez masowych określonego rodzaju. Wątpliwe jest nadzorowanie przestrzegania wykonywania zakazu, o którym mowa w art. 41 § 3, poprzez dozór elektroniczny. Zbyt kosztowne jest instalowanie aparatury przed kolejnymi imprezami. Znacznie prostsze jest sprawdzanie obecności, np. przez wizytę policjanta w miejscu zamieszkania skazanego.

Zmiany proponowane w art. 43 mają charakter porządkujący. Jednakże dwie propozycje mają istotniejsze znaczenie. W stosunku do stanu obowiązującego zmienia się okres, na który może być orzekany zakaz wymieniony w art. 39 pkt 2c. Proponuje się aby zakaz wstępu na imprezę masową był orzekany w granicach od roku do lat 10. Dzisiejsze rozwiązanie jest zbyt kazuistyczne. Nie ma powodu do tak daleko idącego ograniczenia swobody sędziowskiej w kształtowaniu dolegliwości związanej z orzeczeniem tego zakazu. Druga istotna zmiana dotyczy pozbawienia praw publicznych. Mając na uwadze wymogi prawa europejskiego, a w szczególności dotyczące prawa wyborczego więźniów, proponuje się, aby okres, na który

orzeczono pozbawienie praw publicznych, nie biegł w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności jedynie orzeczonej za przestępstwo, w związku z popełnieniem którego orzeczono ten środek karny.

W art. 43a proponuje się rozszerzenie możliwości orzekania świadczenia pieniężnego w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary oraz skazania za przestępstwo art. 178a, 179 lub 180. Możliwe jest przy przyjęciu nowego art. 43b-c również zastosowanie szczególnego sposobu podania wyroku do wiadomości publicznej, jak również współdziałanie z sądem opiekuńczym w przypadku orzeczenia pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich i opiekuńczych.

III. Zmiany w zakresie podstaw odpowiedzialności karnej

1. [obiektywne przypisanie skutku] W obowiązującym Kodeksie karnym reguły obiektywnego przypisania skutku są określone szczerunkowo, gdyż jedynie w odniesieniu do przestępstw skutkowych z zaniechania (art. 2) oraz w odniesieniu do przestępstw nieumyślnych i umyślno-nieumyślnych (częściowo art. 9 § 2 i 3). Brak jest określenia ogólnych reguł obiektywnego przypisania skutku odnoszących się do wszystkich przestępstw skutkowych. W orzecznictwie sądowym ten brak jest odczuwalny, prowadząc do wielu rozbieżnych rozstrzygnięć. Brak jest w ustawie również jednoznacznej podstawy do kontroli kasacyjnej przyjęcia przez orzekający sąd *in meriti* kryteriów przypisania skutku danej osobie skazanej za przestępstwo skutkowe. Proponowane uregulowanie tych problemów nada jednolity kierunek w oparciu o koncepcje sprowadzenia przez naruszenie reguły postępowania niedozwolonego niebezpieczeństwa dla dobra, która to koncepcja została w polskiej doktrynie już dostatecznie dopracowana. Proponowana regulacja jest na tyle ogólna, że dopuszcza możliwość dalszej dyskusji naukowej i rozwoju orzecznictwa. W proponowanym art. 2 § 1 określona została podstawowa uniwersalna reguła dla wszystkich przestępstw skutkowych (z działania i zaniechania, umyślnych i nieumyślnych oraz o mieszanej stronie podmiotowej). Do przypisania skutku konieczne jest ustalenie naruszenia reguły postępowania z dobrem wiążącej w danych okolicznościach i to tej reguły, której przestrzeganie miało chronić dobro przed jego naruszeniem w sposób, w który do naruszenia tego doszło. W art. 2 § 2, odnoszącym się do przypisania skutku w wypadku zaniechania, powtórzono treść obowiązującego art. 2, z podkreśleniem jednak, że jest to dodatkowa przesłanka

przypisania, obok określonej w § 1. W art. 2 § 3 określona została negatywna przesłanka przypisania skutku polegająca na włączeniu się w przebieg związku przyczynowego lub normatywnego osób trzecich, w tym pokrzywdzonego, przez co doszło do istotnej zmiany okoliczności powstania skutku.

2. [stosowanie ustawy nowej przy orzeczeniu kary] Potrzeba nowelizacji art. 4 § 2 wynika z utrwalonego, rozmijającego się z wolą ustawodawcy, orzecznictwa SN, przyjmującego, że na konieczność zmiany wyroku przekraczającego górną granicę ustawowego zagrożenia nie ma wpływu możliwość orzeczenia kary w takiej samej wysokości przy zastosowaniu obostrzeń przewidzianych także nową ustawą.

3. [dostosowanie Kodeksu do grzywien kwotowych] Definicja występku w obowiązującym Kodeksie karnym nie jest pełna, gdyż nie uwzględnia granicy zagrożenia przy grzywnie orzekanej kwotowo. Granica 5.000 zł pozostaje spójna z art. 1 Kodeksu wykroczeń. Przedstawiany Projekt powinien zostać rozstrzygnięty problem występujących stosunkowo często w ustawach pozakodeksowych typów czynów zabronionych zagrożonych karami przekraczającymi 5 tys. zł, a które zostały przez ustawodawcę zaliczone do kategorii wykroczeń. Należało także doprowadzić do zgodności z Kodeksem wykroczeń granicę pomiędzy występkiem i wykroczeniem przy zagrożeniu karą ograniczenia wolności. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc (zob. art. 20 § 1 k.w.). Propozycja dodania w art. 63 po § 1 nowego § 1a uzasadniona jest tym, że twórcy kodeksu karnego zakładali, że wszystkie grzywny orzekane będą w stawkach dziennych. Nie przewidziano więc sposobu przeliczania rzeczywistego pozbawienia wolności na grzywnę orzeczoną kwotowo. Proponowane przepisy likwidują tę lukę.

4. [obrona konieczna] Proponuje się skreślenie § 4-5. W art. 25 jest mowa o braku odpowiedzialności karnej (kontratyp) lub konsekwencjach przekroczenia granic kontratypu odnośnie do osoby działającej w obronie koniecznej, a nie o odpowiedzialności i jej podstawach sprawcy zamachu. Stąd propozycja przeniesienia tej regulacji do odpowiedniego miejsca w systematyce Kodeksu karnego, czyli wprowadzenia nowego przepisu art. 231b.

5. [środki kompensacyjne i przepadek] Po art. 43 proponuje się umieszczenie art. 43a, 43b i 43c. Przepisy te zawierają w niezmienionej treści art. 49, 50 i 51. Zmiana miejsc tych przepisów w Kodeksie karnym podyktowana została zamiarem wydzielenia nowego rozdziału Va obejmującego przepadek i środki kompensacyjne.

Wyłączenie przypadku i środków kompensacyjnych z katalogu aktualnych środków karnych powoduje też konieczność wprowadzenia odpowiednich zmian dostosowawczych w zakresie terminologii w przepisach procesowych i wykonawczych (por. art. 110, art. 323 § 3, art. 343 § 1, art. 413 § 2 pkt 2, art. 414 § 3, art. 439 § 1 pkt 5, art. 447 § 2 k.p.k., art. 217 § 1 k.p.k., art. 188 § 1 i 2, art. 190 § 1, art. 191, art. 192 § 1 k.k.w.)

Proponowana zmiana art. 46 zmierza do ułatwienia uzyskania przez pokrzywdzonego pełnego zaspokojenia roszczeń cywilnoprawnych wynikających z popełnionego przestępstwa. Wprowadzenie tej zmiany umożliwiłoby rezygnację z procesu adhezyjnego. Ponieważ środek z art. 46 § 1 nie ma charakteru karnego, przewiduje się możliwość orzeczenia odszkodowania w pełnej wysokości, a nie jak dotychczas tylko częściowo pokrywającego szkodę. Należy też zrezygnować z zastrzeżenia o niestosowaniu przepisów cywilnoprawnych dotyczących przedawnienia roszczenia. Ze względów praktycznych umożliwia się orzeczenie nawiązki zamiast odszkodowania lub zadośćuczynienia, w tym także dla osoby najbliższej w razie śmierci pokrzywdzonego spowodowanej przestępstwem popełnionym przez skazanego.

W art. 46 § 3 przewidziana jest możliwość dochodzenia niezaspokojonej części roszczenia w drodze procesu cywilnego.

Propozycja uchylenia art. 49 uzasadniona jest przeniesieniem jego treści do art. 43a. Propozycja uchylenia art. 50-51 uzasadniona jest przeniesieniem ich treści odpowiednio do art. 43b i 43c. Konsekwencje tych zmian prowadzą do konieczności nowelizacji art. 4 § 1, 38 § 1, 39 § 1 i 2, 160 § 1 pkt 3, 174 pkt 7, 181a, tytułu rozdziału XII, k.k.w., a także art. 110, 217 § 1, 343 § 1, 314 § 2 pkt 2, 439 § 1 pkt 5, 447 § 2, 611fa § 7, 611fb § 3, 611u § 1 k.p.k. Podobnie, proponowana zmiana art. 76 § 2 jest konsekwencją wyłączenia z zakresu środków karnych środków kompensacyjnych. Przepis ten, z istoty rzeczy, nie może dotyczyć przypadku.

Propozycja uchylenia art. 52 uzasadniona jest wprowadzeniem ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. z 2012 r., poz. 768). Powoduje to w

konsekwencji konieczność uchylecia bądź modyfikacji wszystkich przepisów proceduralnych dotyczących instytucji z art. 52 k.k.

Zmiana przewidziana w art. 103 § 2 k.k. związana jest z propozycją innego traktowania przepadku i środków kompensacyjnych. Szczególnie do tych ostatnich mają mieć zastosowanie przepisy prawa cywilnego o przedawnieniu roszczenia. Objęcie w obowiązującym Kodeksie karnym art. 103 § 1 pkt 3 pozbawienia praw publicznych (art. 39 pkt 1) jest niewłaściwe. Utrata praw publicznych, jako środek karny, następuje z chwilą uprawomocnienia się wyroku, wobec tego nie jest adekwatne w stosunku do tego środka przedawnienie jego wykonania.

Ponadto treść normatywna art. 44 § 8 oraz art. 45 § 6 k.k., dotycząca chwili przejścia na własność Skarbu Państwa objętych przepadkiem przedmiotów oraz korzyści majątkowej lub jej równowartości, została przeniesiona do art. 187 § 2 k.k.w., gdyż łączy się z przebiegiem postępowania wykonawczego w tym przedmiocie.

6. [umorzenie restytucyjne] Proponowana zmiana w art. 59a zmierza do wyeliminowania oczywistego błędu, jakim jest pominięcie pojednania, w szczególności w drodze mediacji, sprawcy z pokrzywdzonych, jako warunku stosowania tej instytucji sprawiedliwości naprawczej.

7. [zasada równoważenia wyroków zapadłych w UE] Obecnie obowiązujący przepis art. 114a jest wadliwy konstrukcyjnie, w tym odwołuje się do pojęć nieznanymi ustawie karnej. Jest to wynik niemal dosłownej transpozycji przepisu unijnego do polskiego porządku prawnego. Proponowana treść art. 114a harmonizuje polskie prawo karne z wymogami Unii Europejskiej w zakresie znaczenia na gruncie polskiego prawa karnego wyroków zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Propozycja uchylecia art. 92 wiąże się z proponowanymi zmianami dotyczącymi przesłanek stosowania kary łącznej (zob. proponowana treść art. 85). Natomiast zmodyfikowany i w pełni zgodny z dyrektywą Unii Europejskiej proponowany art. 85 § 3 zastąpić powinien obowiązujący obecnie art. 92a. Podobne znaczenie ma uchylecia art. 107a. Proponowana treść art. 85 § 3 zastępuje obecnie obowiązujący art. 92a, dostosowując jednocześnie jego treść do obowiązujących Rzeczpospolitą Polską dyrektyw Unii Europejskiej.

8. [przedawnienie karalności] Nowelizacja art. 102 nastąpiła ustawą z dnia 3 czerwca 2005 r. z tych samych powodów, z których dodano w § 1 art. 101 pkt 2a. Propozycja projektu zmierza do przywrócenia stanu pierwotnego. Nie ma żadnych przesłanek, które racjonalnie mogłyby uzasadnić tak znaczne wydłużenie okresu przedawnienia karalności w stosunku do sprawców wybranej grupy przestępstw. Podobnie proponowana zmiana art. 101 § 4 ma doprowadzić ten przepis do zgodności z wymogami prawa Unii Europejskiej, a także poprawić go z punktu widzenia techniki legislacyjnej.

9. [wyłączenie możliwości zatarcia] Wyłączenie w art. 106a możliwości zatarcia skazania (przepis ten został dodany ustawą z dnia 27 lipca 2005 r., Dz. U. Nr 163, poz. 1363) budzi poważne wątpliwości konstytucyjne. Wyłączenie zatarcia skazania jest możliwe w wypadku skazania za zbrodnie międzynarodowe. Jeżeli sprawca przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, którego pokrzywdzonym jest osoba małoletnia poniżej lat 15, został skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, to sąd może orzec środek karny lub także środek zabezpieczający wykonywany po odbyciu kary pozbawienia wolności. Nie ma jednak powodu aby wyłączać instytucję zatarcia skazania, jako wyraz przekonania, że każdy człowiek ma szansę resocjalizacji i powrotu do życia społecznego bez stygmatyzacji. Proponowana zmiana powoduje z jednej strony rozszerzenie wyjątku od zasady również na przestępstwa pornograficzne z wykorzystaniem treści z udziałem małoletnich, zaś z drugiej strony dopuszcza możliwość zatarcia, jednak dopiero po upływie 30 lat.

IV. Nowy kształt środków zabezpieczających

Środki zabezpieczające, obok kar i środków karnych, stanowią instytucję prawa karnego stosowaną wobec sprawców czynów zabronionych. Służą one dla zabezpieczenia społeczeństwa przed zagrożeniem porządku prawnego, powodowanym przez sprawcę. Z tego też powodu środki zabezpieczające stosowane są tradycyjnie wobec szczególnych kategorii sprawców – osób, których nie można ukarać (gdyż z powodu niepoczytalności nie ponoszą winy), osób, wobec których zachodzi uzasadniona obawa, że pomimo ukarania w dalszym ciągu będą popełniać przestępstwa, czy w końcu osób, których nie można ukarać dostatecznie

surowo ze względu na granicę stopnia winy, a zachodzi potrzeba realizacji względów izolacyjnych lub prewencyjnych. Natomiast środek karny ma, generalnie biorąc, charakter pośredni między karą a środkiem zabezpieczającym, gdyż stanowi zarówno represję, jak i metodę zabezpieczenia przed niepożądanymi zachowaniami sprawcy.

Zmiany dokonywane projektowaną regulacją polegają na odmiennym niż dotychczas sposobie unormowania środków zabezpieczających, a także modyfikacji ich katalogu. Wprowadzone są nowe wolnościowe środki zabezpieczające, takie jak: dozór kuratora lub Policji, czy elektroniczna kontrola miejsca pobytu. Część z dotychczas istniejących środków wolnościowych została uporządkowana, w tym dokonano ich odpowiedniego opisu. Stąd wprowadza się pojęcie terapii, obejmującej zarówno psychoedukację poznawczo-behawioralną, realizowaną głównie w zakładach karnych, oraz różne formy psychoterapii, realizowane w warunkach wolnościowych, czy w końcu farmakoterapię. Osobnym środkiem jest również leczenie odwykowe, które podobnie jak terapia może być realizowana w izolacji, jak i w warunkach wolnościowych.

W obecnym stanie prawnym rozdział X dotyczący środków zabezpieczających zawiera:

- przepis statuujący zasady ogólne (art. 93),
- przepisy normujące zasady orzekania poszczególnych środków (art. 94-96),
- przepisy wykonawcze dotyczące środka w postaci umieszczenia w zakładzie leczenia odwykowego (art. 97-98),
- postawy stosowania środków karnych tytułem środka zabezpieczającego (art. 99),
- przepis regulujący stosowanie środka administracyjnego w postaci przepadku (art. 100).

W projektowanym kształcie rozdziału X przewidziano rozwiązanie systemowe, polegające na określeniu:

- katalogu środków zabezpieczających (art. 93a)
- zasad stosowania środków (art. 93b)
- sprawców, wobec których można zastosować środki (art. 93c)
- czasu stosowania środków (art. 93d)

- obowiązków związanych z poszczególnymi środkami (art. 93e – 93g)
- podstawy stosowania środków karnych tytułem środka zabezpieczającego (art. 99).

Z racji przyjęcia powyższego systemowego opisu normatywnego, w projekcie uchyla się dotychczas obowiązujące art. 93-98.

Tego rodzaju systemowe ujęcie sprawia, że wzajemne relacje między przepisami rozdziału X w projektowanym kształcie są odmienne niż relacje między przepisami rozdziału X w kształcie obecnym. W aktualnym stanie prawnym rozdział X stanowi zbiór przepisów funkcjonujących niejako równolegle, odnoszących się do różnych sytuacji, niepokrywających się zakresowo, oprócz jedynie art. 93 k.k., który ustanawia reguły odnoszące się do środków określonych w art. 94-96. Natomiast w proponowanym ujęciu przepisy art. 93a-93d będą ściśle wzajemnie powiązane, zaś ich zakresy będą się krzyżować. Oznacza to, że każdy ze środków określonych w art. 93a, przy zastosowaniu zasad określonych w art. 93b, będzie można zastosować do każdego sprawcy określonego w art. 93c, na czas określony w art. 93d. Wyjątek wprowadzono jedynie w odniesieniu do najsurowszego ze środków, czyli orzeczenia pobytu w zakładzie psychiatrycznym lub innym zakładzie zamkniętym, który będzie można orzec jedynie w konkretnych wskazanych w ustawie wypadkach.

Art. 93a w § 1 zawiera katalog środków zabezpieczających. Są to w większości (pkt 1-5) środki wykonywane podczas pobytu sprawcy na wolności. Jedyne środki izolacyjny — umieszczenie w zakładzie zamkniętym — przewidziany został w art. 93a § 1 pkt 6. Zakładem zamkniętym może być szpital psychiatryczny, zakład leczenia odwykowego albo zakład psychiatryczny, w którym prowadzona jest terapia osób wykazujących zaburzenia preferencji seksualnych. Projekt, w przeciwieństwie do obecnego stanu prawnego, nie przewiduje środka zabezpieczającego polegającego na stosowaniu wobec sprawcy metod leczniczych czy terapeutycznych w zakładzie karnym. Takie leczenie, czy też terapia, jeśli okaże się konieczne, będzie orzekane przez sąd na podstawie art. 62 k.k. Ponadto sprawca, wobec którego orzeczono karę pozbawienia wolności, będzie mógł ją odbywać w systemie terapeutycznym (art. 96 k.k.w.) na podstawie decyzji komisji penitencjarnej.

Projekt reguluje wyraźnie, zgodnie z Konstytucją RP, zasady orzekania środków zabezpieczających. W projektowanym art. 93b § 1 zawarto zasadę konieczności. Przepis ten stanowi, że sąd może orzec środek zabezpieczający

jedynie wówczas, gdy jest to konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości, a inne dostępne środki prawne nie są wystarczające; sąd uchyla środek zabezpieczający, gdy dalsze jego stosowanie nie jest już konieczne. Art. 93b § 2 k.k. statuuje zaś zasadę proporcjonalności i stanowi, że środek zabezpieczający i sposób jego wykonania powinien być odpowiedni do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz ryzyka jego popełnienia, a także uwzględniać potrzeby i postępy w leczeniu lub psychoterapii. Sąd może zmienić orzeczony wobec sprawcy środek zabezpieczający lub sposób jego wykonywania, jeżeli poprzednio orzeczony środek stał się nieodpowiedni. Art. 93b § 3 wyjaśnia ewentualne wątpliwości związane z praktycznym stosowaniem zasad zawartych w § 1 i 2, stanowiąc, że wobec tego samego sprawcy można orzec więcej niż jeden środek zabezpieczający, zaś przepisy § 1 i 2 stosuje się, biorąc pod uwagę wszystkie orzekane środki zabezpieczające. Natomiast § 4 zawiera zasadę gwarancyjną dotyczącą najsurowszego ze środków zabezpieczających, czyli umieszczenia w zakładzie zamkniętym. Z uwagi na wskazane wyżej systemowe ujęcie środków zabezpieczających w projektowanych przepisach rozdziału X, przepis ten wprowadza ustawowy wyjątek od reguły pozwalającej stosować każdy środek zabezpieczający określony w art. 93a wobec każdego sprawcy określonego w art. 93c. Środek izolacyjno-leczniczy, jako najsurowszy i najbardziej ograniczający prawa obywatelskie, będzie można stosować jedynie w wypadkach określonych w ustawie. Wypadki te wskazano w art. 93g.

Środki zabezpieczające można więc będzie orzec wobec sprawcy:

- 1) co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności,
- 2) w razie skazania za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności,
- 3) w razie skazania za przestępstwo określone w art. 148, 156, 197 § 3 pkt 2–3 lub art. 197 lub art. 200 § 1, popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych,
- 4) w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia za przestępstwo określone w rozdziale XIX, XXIII, XXV lub XXVI popełnione w związku z zaburzeniem osobowości o takim charakterze lub nasileniu, że sprzyja ono popełnianiu czynów łączących się z przemocą lub groźbą jej użycia,

5) w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnego środka.

Grupa sprawców, do których odnosi się punkt 1, obejmuje wszystkich sprawców, u których *tempore criminis* stwierdzono niepoczytalność, przy czym niepoczytalność ta mogła wystąpić z każdego z powodów, wskazanych w art. 31 § 1 k.k. Wobec takich sprawców sąd, umarzając postępowanie, będzie mógł zastosować wolnościowe środki zabezpieczające, zaś w wypadkach wskazanych w art. 93g § 1 — również izolacyjny środek zabezpieczający.

Grupa sprawców, do których odnoszą się punkty 2, 3 i 5, do pewnego stopnia pokrywa się z grupą wskazaną w aktualnie obowiązujących przepisach (odpowiednio, w art. 95 § 1, art. 95a § 1 k.k. oraz art. 96 § 1 k.k.). Należy jednak zauważyć, że w myśl projektowanych regulacji jest to grupa o tyle szersza, że obejmie sprawców niezależnie od tego, na jaką karę zostali skazani, a zatem również wtedy, gdy nie skazano ich na karę pozbawienia wolności. Wynika to z faktu, że projekt, w odróżnieniu od obecnego stanu prawnego, przewiduje katalog wolnościowych środków zabezpieczających.

Natomiast grupa, o której mowa w punkcie 4, zostaje po raz pierwszy określona w przepisach karnych w taki sposób, jak czyni to projektodawca. Są to sprawcy wykazujący zaburzenia osobowości. Niektóre zaburzenia osobowości, wiążące się z brakiem empatii i wyrzutów sumienia, czy też skłonnością do niekontrolowanych wybuchów agresji, stanowią czynnik kryminogeny i od lat są wiązane ze skłonnościami do zachowań przestępczych, powodują bowiem reakcje drastycznie odbiegające od norm przyjętych w danej kulturze, zwłaszcza w zakresie relacji międzyludzkich. Należy tu wskazać zwłaszcza zaburzenia osobowości typu antisocjalnego, sadystycznego, czy *borderline*. Z uwagi na potencjalnie szeroką grupę sprawców, u których mogą zostać rozpoznane takie zaburzenia osobowości, przyjęto w tym wypadku dodatkowe kryteria, czyli skazanie na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za jedno z przestępstw określonych w rozdziale XIX, XXIII, XXV lub XXVI, a zatem przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wolności, wolności seksualnej i obyczajności oraz przeciwko rodzinie i opiece. Przyjęto również kwantyfikator dotyczący samego zaburzenia, które musi posiadać bądź taki charakter, bądź takie nasilenie, że sprzyja popełnianiu czynów łączących się z przemocą lub groźbą jej użycia.

Pod rządami art. 100 Kodeksu karnego z 1969 r. sprawcy, u których zaburzenie osobowości było tak nasilone, że ograniczało ich poczytalność, mogli być umieszczani w szpitalu psychiatrycznym albo innym odpowiednim zakładzie (w praktyce były to wyłącznie zakłady psychiatryczne). W obecnym stanie prawnym część tych sprawców odbywa karę w systemie terapeutycznym.

Projektowany art. 93d zawiera regulacje dotyczące orzekania i stosowania środków zabezpieczających. Zgodnie z § 1, będą to środki orzekane bezterminowo, podobnie jak ma to miejsce w obecnym stanie prawnym. Istotna nowość w porównaniu z obecnym stanem prawnym wprowadzona jest natomiast w § 2, zgodnie z którym środki zabezpieczające, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1-5 (a zatem środki wolnościowe) można będzie orzec również do czasu wykonania kary pozbawienia wolności, jednak nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności. Wynika to z faktu, że Kodeks karny kładzie obecnie nacisk na środki izolacyjne, i nawet jedyny obecnie istniejący środek wolnościowy, czyli leczenie ambulatoryjne, stanowi swoisty „zamiennik” umieszczenia w zakładzie zamkniętym, podczas gdy zgodnie z projektowaną regulacją sąd będzie miał do dyspozycji znacznie więcej środków wolnościowych, które będzie można orzekać zarówno w wyroku skazującym, jak też — wobec sprawców, w stosunku do których orzeczono karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania — do czasu wykonania tej kary, a zatem w postępowaniu wykonawczym.

Projektowana regulacja nie przewiduje orzekania środków zabezpieczających po prawomocnym zakończeniu postępowania karnego w stosunku do sprawców niepoczytalnych umieszczonych w szpitalu psychiatrycznym. Izolacyjny środek zabezpieczający, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 6, będzie można orzec wyłącznie w wyroku skazującym, tak jak ma to miejsce w obecnym stanie prawnym.

Art. 93d § 3 dotyczy sytuacji, kiedy wobec sprawcy orzeczono środek zabezpieczający w wyroku skazującym. W takim wypadku sąd, nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności, ustali potrzebę i możliwości wykonania orzeczonego środka zabezpieczającego, a będzie mógł również zmienić orzeczony środek na inny, zależnie od aktualnego stanu psychicznego sprawcy, wyników ewentualnej terapii czy też innych okoliczności, które wyłoniły się po wydaniu wyroku skazującego.

Art. 93d § 4 ustanawia regułę dotyczącą wykonania orzeczonego środka w stosunku do sprawców pozbawionych wolności; zgodnie z tym przepisem, jeżeli sprawca został skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, środek zabezpieczający stosuje się po odbyciu kary lub warunkowym zwolnieniu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wyjątek, o którym mowa *in fine*, dotyczy pobytu w zamkniętym zakładzie leczenia odwykowego, który następuje przed wykonaniem kary pozbawienia wolności, podczas przerwy w wykonywaniu tej kary lub po jej wykonaniu (art. 202a § 1 k.k.w.), zależnie od potrzeby i możliwości.

Art. 93d § 5 przewiduje możliwość ponownego zastosowania środka zabezpieczającego wobec sprawcy, wobec którego środek był już stosowany, lecz został uchylony, jednakże zachowanie sprawcy po uchyleniu środka wskazuje, że zachodzi konieczność stosowania środków zabezpieczających. W takim wypadku sąd będzie mógł ponownie orzec ten sam lub inny środek zabezpieczający, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 1—5 (a zatem wyłącznie środek wolnościowy), z tym, że orzeczenie takie będzie mogło zostać wydane nie później niż w ciągu 3 lat od uchylenia pierwotnie zastosowanego środka. O ile sam przepis podyktowany jest potrzebą zabezpieczenia społeczeństwa, o tyle ten ostatni warunek ma charakter gwarancyjny dla sprawcy.

Przepisy art. 93a–93d zawierają normy o charakterze ogólnym. Natomiast kolejne przepisy, art. 93e, art. 93f i art. 93g, zawierają regulacje dotyczące poszczególnych środków zabezpieczających. Regulacje te nakładają na sprawcę określone obowiązki i jednocześnie, poprzez wskazanie obowiązków, definiują i różnicują każdy z określonych w projekcie środków.

Art. 93e normuje obowiązki sprawcy związane z dozorem kuratora, dozorem Policji oraz elektroniczną kontrolą miejsca pobytu, czyli środkami, których celem jest kontrola zachowania sprawcy. Celem tych obowiązków jest zapewnienie sprawnego wykonywania orzeczonych środków. W zakresie elektronicznej kontroli miejsca pobytu, szczegółowe regulacje dotyczące wykonywania tego środka znajdują się w projektowanych przepisach Rozdziału 7a Kodeksu karnego wykonawczego.

Art. 93f § 1 reguluje obowiązki związane z terapią, zaś § 2 dotyczy leczenia odwykowego. W pierwszym wypadku Projekt rozróżnia farmakoterapię od postępowania terapeutycznego, które może przybrać postać od psychoedukacji po

zaawansowaną terapię kliniczną. Przepis określa cel terapii, jakim jest osłabienie popędu psychoseksualnego w przypadku farmakoterapii oraz poprawa funkcjonowania sprawcy w społeczeństwie w przypadku oddziaływań psychoterapeutycznych. Jakkolwiek sąd ma swobodę wyboru środka, nie wiąże to jednak lekarza, psychologa lub psychoterapeuty konkretnymi wskazaniem co do metody postępowania. Przepis § 3 zakazuje stosowania terapii lub leczenia, których zastosowanie spowodowałoby niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia sprawcy.

Art. 93g dotyczy izolacyjnego środka zabezpieczającego, czyli pobytu w zakładzie psychiatrycznym lub innym zakładzie zamkniętym. § 1 stanowi odpowiednik obecnego art. 94 k.k. i nakłada na sąd obowiązek orzeczenia takiego pobytu wobec sprawcy niepoczytalnego, jeżeli istnieje wysokie ryzyko, że popełni on czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości. Dotyczy to, co należy podkreślić, jedynie osób, których sprawstwo zostało wykazane w toku postępowania karnego i które popełniły czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości (projektowany art. 93b § 1 k.k.).

Kategoria sprawców, w stosunku do których będzie można orzec pobyt w szpitalu psychiatrycznym na podstawie art. 93g § 1, pokrywa się z kategorią wskazaną w obowiązującym art. 94 § 1 k.k., a zatem obejmuje wyłącznie osoby, których niepoczytalność wynika z choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego. Podobnie jak ma to miejsce w obecnym stanie prawnym, projektodawca nie wprowadził możliwości orzekania pobytu w zamkniętym szpitalu psychiatrycznym wobec osób, których niepoczytalność *tempore criminis* była skutkiem innego zakłócenia czynności psychicznych. Należy bowiem zauważyć, że inne zakłócenie czynności psychicznych, o którym mowa w art. 31 § 1 k.k., ma nieraz charakter fizjologiczny, albo jest skutkiem takich zaburzeń ośrodkowego układu nerwowego, które nie są zaburzeniami psychicznymi. Pod tym pojęciem rozumie się zatem nie tylko zaburzenia psychiczne *sensu stricte*, ale też silne emocje, toksemię, skrajne zmęczenie organizmu, zaburzenia neurohormonalne, patologiczne upojenie alkoholowe, odurzenie, także środkami psychotropowymi i narkotycznymi, hipnozę, stany halucynacji, stany pośpiączkowe i po zapaleniu opon mózgowych, zamroczenie wywołane wysoką gorączką albo na tle padaczki czy odurzenie senne, a także zakłócenia będące skutkiem chorób organicznych. Nie ma zatem racjonalnych podstaw, aby stosować najsurowszy środek zabezpieczający wobec osób, których niepoczytalność wynikała z takich przyczyn, tym bardziej, że przyczyny

te nie będą się poddawać leczeniu psychiatrycznemu. Projekt przewiduje natomiast możliwość stosowania wobec takich osób wolnościowych środków zabezpieczających.

Art. 93g § 2 k.k. stanowi odpowiednik obecnej regulacji zawartej w art. 95a § 1 i 2 k.k., zaś art. 93g § 4 - regulacji w art. 96 § 1 k.k., z tym, że Projekt wprowadza tu pewne modyfikacje. W wypadku sprawców wykazujących zaburzenia preferencji seksualnych, którzy popełnili przestępstwo określone w art. 197 § 3 pkt 2 lub 3 k.k., projektodawca zrezygnował z obowiązku orzekania albo zakładu zamkniętego, albo leczenia ambulatoryjnego w wyroku skazującym. Sąd, skazując sprawcę, będzie mógł orzec pobyt w zakładzie zamkniętym, jeżeli uzna to za konieczne, natomiast terapia będzie mogła zostać orzeczona w postępowaniu wykonawczym. Ponadto w myśl projektowanych przepisów nie będzie możliwe dokonanie zmiany środka polegającego na terapii na środek w postaci pobytu w zakładzie zamkniętym. Pobyt w zakładzie zamkniętym będzie można orzec wyłącznie w wyroku.

Oдноśnie do osób uzależnionych, projekt, w stosunku do obecnego stanu prawnego, rozszerza możliwość orzekania pobytu w zakładzie leczenia odwykowego, gdyż w obecnym stanie prawnym (art. 96 § 2 k.k.) możliwość taka jest wyłączona w wypadku sprawców skazanych na karę pozbawienia wolności przekraczającą dwa lata. W ocenie projektodawcy, takie wyłączenie nie znajduje racjonalnego uzasadnienia. Rozwiązanie to – co należy w tym miejscu podnieść -- jest skorelowane z proponowanym brzmieniem art. 77 § 1 k.k., który to przepis uległ zmianie w związku ze zmianami w zakresie możliwości orzekania wolnościowych środków zabezpieczających wykonywanych po warunkowym przedterminowym zwolnieniu.

Zmiany wprowadzone w Kodeksie karnym wykonawczym w zakresie środków zabezpieczających wynikają ze zmian wprowadzonych w rozdziale X Kodeksu karnego. Uchylenie § 2 w art. 96 § 2 k.k.w. wynika z faktu, że projektowana ustawa uchyła art. 95 § 1 k.k., do którego odwołuje się ten przepis, i nie przewiduje analogicznego środka.

Zmiany w 199a § 1 i 2 k.k.w. wynikają z wprowadzonej w art. 93d § 2 k.k. możliwości orzekania środków zabezpieczających nie tylko w wyroku, lecz również w postępowaniu wykonawczym. Ponadto w § 3 wprowadzono przepis statuujący możliwość zaskarżania każdego postanowienia co do środka zabezpieczającego. Przepis ten nie wprowadza nowego stanu prawnego, gdyż możliwość taka w

praktyce istnieje również obecnie, ma on jednak charakter porządkujący — zamiast wielu przepisów dotyczących zażaleń na poszczególne decyzje, wprowadza się jeden przepis ogólny.

W art. 199b w § 1 przyznaje się dyrektorowi zakładu karnego, kierownikowi zakładu zamkniętego i kierownikowi zakładu ambulatoryjnego prawo do złożenia wniosku o orzeczenie, zmianę lub uchylenie środka zabezpieczającego. Wprowadzenie przepisu przyznającego takie uprawnienie jest konieczne z uwagi na brzmienie art. 19 § 1 k.k.w. Rozwiązanie to wynika z samego charakteru środków zabezpieczających, które powinny być orzekane, jeśli istnieją przesłanki do ich stosowania, i wykonywane jedynie tak długo, jak długo utrzymuje się istnienie tych przesłanek. Kierownik podmiotu leczniczego posiada zaś wiedzę z pierwszej ręki o potrzebie dalszego stosowania środka.

Dodanie art. 199b § 2 k.k.w. jest skutkiem uchylenia art. 93 k.k., który wprowadzał warunek formalny, aby przed wydaniem orzeczenia w przedmiocie środka zabezpieczającego wysłuchać biegłych wskazanych w tym przepisie. Warunek ten, mający charakter procesowy, został umieszczony w art. 324a k.p.k. w odniesieniu do postępowania karnego oraz w art. 199b § 2 k.k.w. w odniesieniu do postępowania wykonawczego. Na etapie wykonawczym wprowadza się obowiązek wysłuchania jednego lekarza psychiatry, nie zaś dwóch, jak ma to miejsce przy orzekaniu, co wynika z faktu, że w większości wypadków będzie to już kolejna opinia psychiatryczna w sprawie. Ponadto na tym etapie nie jest już możliwe orzeczenie izolacyjnych środków zabezpieczających, nie jest więc konieczne rozszerzenie gwarancji dla sprawcy.

Art. 199b § 3 k.k.w. ma charakter gwarancyjny. Przepis ten określa, kto może wziąć udział w posiedzeniu sądu dotyczącym orzeczenia środka zabezpieczającego. Natomiast art. 199b § 4 k.k.w. ma na celu uniknięcie sytuacji, kiedy sprawca mógłby sparaliżować lub poważnie utrudnić pracę sądu kierując np. kilka wniosków dziennie dotyczących uchylenia środka zabezpieczającego.

Z uwagi na wątpliwości, czy przepisy art. 4-8a, 14, 15, 19 § 1 i 21 k.k.w. mają zastosowanie do sprawcy nie będącego skazanym, w projekcie wprowadzono art. 199c.

Zmiany w art. 200 § 3a i 3b i art. 201 § 2a i § 5 mają w większości charakter dostosowawczy i wynikają ze zmiany przepisów w Kodeksie karnym, do których odwołują się nowelizowane przepisy. Ponadto, z uwagi na to, że po zmianie

przepisów rozporządzenie, o którym mowa w § 5, obejmowałyby wyłącznie wykaz zakładów ambulatoryjnych, zrezygnowano z obowiązku wskazywania tego wykazu w drodze rozporządzenia, pozostawiając drogę zarządzenia Ministra Zdrowia.

Uchylenie § 2c w art. 201 k.k.w. wynika również ze zmian w Kodeksie karnym. Art. 201 § 2c dotyczył sytuacji, o których mowa w art. 95a § 2a i §2b k.k. Jak już wyżej wskazano, w myśl projektowanych przepisów rozdziału X Kodeksu karnego nie będzie możliwe dokonanie zmiany środka polegającego na leczeniu ambulatoryjnym na środek w postaci pobytu w zakładzie zamkniętym. Pobyt w zakładzie zamkniętym będzie można orzec wyłącznie w wyroku. Z uwagi na to, uregulowanie zawarte w art. 201 § 2c straciło rację bytu.

Art. 201 § 2d k.k.w. stał się bezprzedmiotowy z uwagi na brzmienie projektowanego art. 199a § 3, wprowadzającego ogólną zasadę zaskarżalności każdego postanowienia co do środka zabezpieczającego.

Wprowadzenie w art. 201 k.k.w. nowego przepisu § 3a ma na celu rozstrzygnięcie mogącego budzić wątpliwości zagadnienia dotyczącego kwestii wynagrodzenia za sporządzenie opinii określonej w § 2 i 2a.

Dodawane w Kodeksie karnym wykonawczym przepisy art. 202a i 202b zawierają rozwiązania przeniesione z dotychczas obowiązujących art. 96 § 3 i 4 k.k., art. 97 k.k. i art. 98 k.k. Przepisy te mają bowiem charakter typowo wykonawczy. Ich funkcjonowanie w regulacji materialnoprawnej, jaką jest Kodeks karny, nie znajdowało uzasadnienia.

Zmiana w art. 204 § 1 k.k.w. ma charakter redakcyjny, dostosowuje też nazwę środka zabezpieczającego do nazwy używanej w art. 93a § 1 pkt 6 k.k.

W dodawanym w art. 204 § 1a wprowadzono obowiązek udziału prokuratora, a także, w określonych wypadkach, obrońcy, w posiedzeniu sądu w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego w postaci pobytu sprawcy z zakładzie zamkniętym. Przepis ten ma charakter gwarancyjny dla osoby, wobec której stosowany jest środek zabezpieczający. Art. 204 § 2 zostaje uchylony z uwagi na brzmienie projektowanego art. 199a § 3, wprowadzającego ogólną zasadę zaskarżalności każdego postanowienia co do środka zabezpieczającego.

Charakter gwarancyjny ma również dodawany w art. 204 k.k.w. § 3, zgodnie z którym sąd będzie miał obowiązek co 12 miesięcy badać potrzebę dalszego stosowania wolnościowych środków zabezpieczających.

Potrzeba dodania art. 204d k.k.w., dotyczącego przepustek z zakładów zamkniętych, wynika z faktu, że w chwili obecnej kwestia ta jest regulowana wyłącznie przez regulaminy organizacyjno-porządkowe poszczególnych zakładów, brak natomiast stosownego unormowania na poziomie ustawowym. Zagadnienie to stanowi jednak niewątpliwie materię ustawową, zwłaszcza że dotyczy tak doniosłych z punktu widzenia Konstytucji RP praw obywatelskich. W świetle ugruntowanych poglądów judykatury i doktryny nie ulega wątpliwości, że instytucje zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego (art. 141a k.k.w.) i przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 153 k.k.w.) nie mają zastosowania do specyficznej formy pozbawienia wolności, jaką jest pobyt w zakładzie zamkniętym orzeczony tytułem środka zabezpieczającego. Nie jest sprzeczne z celem wykonywania środka zabezpieczającego dopuszczenie możliwości opuszczenia zakładu psychiatrycznego na kilka godzin lub kilka dni przez osobę internowaną, jeżeli jest to uzasadnione względami terapeutycznymi lub ważnymi względami rodzinnymi, zaś niebezpieczeństwo, że sprawca przebywający poza zakładem dopuści się czynu zabronionego lub zagrazi własnemu życiu lub zdrowiu, jest nieznaczne.

Zmiana wynika z rozszerzenia katalogu środków zabezpieczających i podobnie jak istniejący przepis art. 205 k.k.w. ma charakter odesłania do stosownych przepisów. Do wykonania środka zabezpieczającego polegającego na dozorze kuratora będzie się więc stosować odpowiednio przepisy rozdziału XI, do wykonania środka zabezpieczającego polegającego na dozorze Policji — przepisy art. 169 i 172.

Do wykonania orzeczonego tytułem środka zabezpieczającego zakazu lub nakazu, o którym mowa w art. 39 pkt 2–3 Kodeksu karnego, będzie się odpowiednio stosować art. 180-186 k.k.w.

V. Zmiany w Kodeksie karnym wykonawczym

Zmiany w Kodeksie karnym wykonawczym są podyktowane przede wszystkim koniecznością dostosowania tych uregulowań do propozycji nowelizacji przepisów Kodeksu karnego. Niektóre z tych rozwiązań służą również realizacji zgłaszanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich postulatów poprawy warunków osób

osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz praktycznego stosowania przepisów Kodeksu karnego wykonawczego.

1. Zmiany mające na celu poprawę warunków osadzonych

a) Prowiantowanie osób konwojowanych

Projektowany przepis art. 109 § 1 w powiązaniu z § 2 Kodeksu karnego wykonawczego podyktowany jest koniecznością odmiennego prowiantowania osadzonych konwojowanych oraz biorących udział w czynnościach procesowych czy udających się na przepustki. Ze względów technicznych i organizacyjnych brak jest możliwości do wydania tym osadzonym trzech posiłków, w tym co najmniej jednego gorącego, tym bardziej, że często przyjeżdżają do jednostki penitencjarnej po godzinie wydania ostatniego posiłku i w porach nocnych. Zgodnie z zaproponowanymi przepisami osadzony przed opuszczeniem jednostki penitencjarnej będzie otrzymywał jednorazowo na cały dzień suchy prowiant, o odpowiedniej wartości odżywczej (kaloryczność, procentowa zawartość składników odżywczych oraz ilość warzyw i owoców), a także napój do posiłków. Należy również wskazać, że sformułowanie użyte w projektowanym art. 109 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego „a zwłaszcza w przypadku braku możliwości wydania posiłku w godzinach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w jednostce” będzie umożliwiało wydanie gorącego posiłku tym osadzonym, którzy przebywają jeszcze w jednostce penitencjarnej w porze jego wydawania lub gdy posiłek ten został już wydany.

Ponadto w art. 109 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego dotychczasowe sformułowanie „z uwzględnieniem zatrudnienia” zastąpiono sformułowaniem „z uwzględnieniem rodzaju wykonywanej pracy” ze względu na to, że osadzonym zatrudnionym na terenie jednostki w warunkach szczególnie uciążliwych będzie przysługiwał posiłek profilaktyczny na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie profilaktycznych posiłków i napojów (Dz. U. Nr 60, poz. 279).

W związku z powyższymi zmianami uległo również upoważnienie do wydania aktu wykonawczego. Projektowany art. 109 § 3 Kodeksu karnego wykonawczego będzie dawał możliwość do dokładnego uregulowania zagadnień dotyczących odpowiedniej wartości odżywczej przygotowywanych posiłków w ciągu dnia oraz

odstępu czasu pomiędzy kolejnymi posiłkami, a także wysokości stawek dziennych oraz dopuszczalnego ich zwiększenia lub zmniejszenia. Jednocześnie przewiduje się w art. 15 pkt 1 projektu niniejszej ustawy, że rozporządzenie wydane na podstawie obecnie obowiązującego art. 109 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego zachowa moc do czasu wydania nowego aktu wykonawczego.

b) Przyuczenie do pracy

Przepis art. 123a § 3 Kodeksu karnego wykonawczego w proponowanym brzmieniu wydłuża okres pracy skazanego w przywiędziennych zakładach pracy z jednego miesiąca do trzech. Jest to o tyle uzasadnione, że przyuczenia do wykonywania pracy w przywiędziennym zakładzie pracy na coraz nowocześniejszych maszynach wymaga poświęcenia więcej czasu i okres jednego miesiąca często okazuje się zbyt krótki.

c) Informowanie skazanego o dalszym leczeniu

Nowelizacja art. 167a § 2 Kodeksu karnego wykonawczego ma na celu jego dostosowanie do rzeczywistych warunków panujących w jednostkach penitencjarnych. Zrezygnowano z możliwości wydawania skazanemu skierowania do lekarza specjalisty lub szpitala, gdyż lekarz więzienny nie posiada statusu lekarza ubezpieczenia zdrowotnego, a co za tym idzie nie ma uprawnień do wydawania skierowań. W praktyce oznacza to, że skazany po opuszczeniu zakładu karnego i tak musi udać się do swojego lekarza pierwszego kontaktu w celu wypisania przez niego skierowania do lekarza specjalisty. W związku z tym przyjęto, że skazany wymagający dalszego leczenia po opuszczeniu zakładu karnego będzie informowany o istnieniu takiej potrzeby oraz zostanie zaopatrzony w wyniki swoich badań diagnostycznych, które zostały wykonane podczas jego pobytu w jednostce penitencjarnej.

2. Uprawnienia osadzonych do kontaktów ze światem zewnętrznym

a) Zwiększenie liczby osób biorących udział w widzeniu

Nowelizacja 105a § 2 Kodeksu karnego wykonawczego ma na celu umożliwienie uczestnictwa w widzeniu większej liczby osób niż dwie. W obowiązującym stanie prawnym przepis ten przewiduje, że w widzeniu mogą uczestniczyć „nie więcej niż dwie osoby pełnoletnie”. Nie ma więc możliwości aby nawet w wyjątkowych przypadkach, umożliwić skazanemu widzenie z większą liczbą osób, zwłaszcza gdy te osoby przyjeżdżają z odległych miejscowości. Z tego względu proponuje się, aby dyrektor zakładu karnego mógł w uzasadnionych wypadkach wyrazić zgodę na widzenie skazanego z większą liczbą osób.

b) Korzystanie z aparatu telefonicznego

Propozycja nowelizacji art. 105b § 1 Kodeksu karnego wykonawczego wynika z postulatów Rzecznika Praw Obywatelskich (pismo RPO-659550-II-704.2/10/MK z dnia 21 czerwca 2011 r.), który wskazywał na nieprawidłową praktykę jednostek penitencjarnych w korzystaniu przez skazanych z samoinkasującego aparatu telefonicznego na koszt odbiorcy. W związku z tym zaproponowano zmianę tego przepisu polegającą na możliwości prowadzenia rozmów z samoinkasującego aparatu telefonicznego na koszt rozmówcy.

Wprowadzenie w art. 217c możliwości korzystania z aparatu telefonicznego przez tymczasowo aresztowanego stanowi nowe uprawnienie, nieobecne dotąd w Kodeksie karnym wykonawczym, który w dotychczasowym brzmieniu tego przepisu wyraźnie stanowił, że tymczasowo aresztowany nie może korzystać z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej.

Prawo do korzystania z aparatu telefonicznego stanowi również dopełnienie szeregu uprawnień składających się na prawo do adwokata, a szerzej – na prawo do obrony. Możliwość rozmowy telefonicznej może stanowić ułatwienie kontaktów z obrońcą, ograniczanych dotąd jedynie do widzeń.

Należy zauważyć, że w świetle obecnych możliwości technicznych zakaz korzystania z aparatów telefonicznych może być obchodzony poprzez wykorzystywanie w celu rozmów telefonicznych kontaktów z adwokatem. Tym samym obecne brzmienie art. 217c stanowi może faktyczną fikcję prawną, co stanowi sytuacją niepożądaną. Dlatego też proponowane brzmienie przedmiotowego przepisu ma za zadanie usankcjonować pewien stan faktyczny, wprowadzając jednocześnie zasady, na jakich oparte będzie to uprawnienie.

Podstawą przyznania prawa do korzystania z aparatu telefonicznego będzie decyzja organu, do którego dyspozycji pozostawać będzie tymczasowo aresztowany. Przesłankami negatywnymi, które będzie brał pod uwagę organ jest uzasadniona obawa, że zgoda na korzystanie z aparatu może być wykorzystana w celu bezprawnego utrudnienia postępowania karnego lub do popełnienia przestępstwa. W szczególności wskazuje się na możliwość wykorzystania rozmów telefonicznych do podżegania do popełnienia czynu zabronionego. Okolicznością stanowiącą podstawę do odmowy udzielenia zgody na korzystanie z aparatu telefonicznego będzie również sytuacja, w której podstawą tymczasowego aresztowania będzie nakłanianie do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo utrudnianie postępowania karnego w inny bezprawny sposób. Do kategorii tych przesłanek zalicza się również sytuacja, w której obawa taka ujawniła się już w trakcie tymczasowego aresztowania, które zostało wydane lub przedłużone z innej przyczyny.

W związku z ograniczeniami, tymczasowo aresztowanemu przyznana zostaje możliwość złożenia zażalenia do sądu, do którego dyspozycji pozostaje, na odmowę wyrażenia zgody na korzystanie z aparatu telefonicznego. Zażalenie na zarządzenie prokuratora rozpoznaje prokurator nadrzędny.

c) Prawo tymczasowo aresztowanego do porozumiewania się z konsulem

W art. 215 Kodeksu karnego wykonawczego zaproponowano dodanie § 1a, który umożliwi tymczasowo aresztowanemu będącemu obywatelem państwa obcego, kontakt z właściwym urzędem konsularnym lub przedstawicielstwem dyplomatycznym, a w przypadku, gdy jest nie posiada żadnego obywatelstwa – z przedstawicielem państwa, w którym ma stałe miejsce zamieszkania, na takich samych zasadach jak porozumiewanie się z obrońcą lub pełnomocnikiem. Przepis ten koresponduje z uprawnieniami, jakie przyznaje art. 211 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego. Jednocześnie pozostaje on w zgodzie ze standardami międzynarodowymi w tym zakresie. Prawo tymczasowo aresztowanych – tak podejrzanych, jak i oskarżonych – do otrzymania pomocy konsularnej jest gwarantowane na mocy art. 36 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych z 1963 r. Uchwalona w dniu 22 października 2013 r. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w

sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności przyznaje podejrzanym lub oskarżonym, którzy zostali pozbawieni wolności, analogiczne uprawnienia. Projektowany art. 215 § 1a odpowiada tym samym na wyrażony przez unijnego ustawodawcę postulat zwiększania wspólnych minimalnych norm jako sposobu budowania zaufania do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wszystkich państw członkowskich, co z kolei sprzyjać powinno skuteczniejszej współpracy wymiarów sprawiedliwości.

d) Korespondencja tymczasowo aresztowanego z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym

Poprzez dodanie art. 217b § 1a doręczenie korespondencji tymczasowo aresztowanego bezpośrednio do adresata stanie się zasadą, niewyrażoną dotąd w Kodeksie karnym wykonawczym. Jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach organ, do którego dyspozycji pozostawać będzie tymczasowo aresztowany, będzie mógł zarządzić inaczej. Dotychczasowe brzmienie art. 217b § 1 bez projektowanego §1a stanowić mogło bowiem potencjalne zagrożenie dla zasady swobody korespondencji. Kontrola korespondencji wykonywana przez organ, w którego dyspozycji pozostawać będzie tymczasowo aresztowany będzie mogła, wedle projektowanych przepisów, nastąpić tylko w okolicznościach odznaczających się szczególnością, związanych np. z okolicznościami śledztwa czy podejrzeniu korzystania z prawa do korespondencji w celach przestępczych.

Projektowane brzmienie art. 217b wiąże się z kwestią dopuszczalnej granicy ograniczenia swobody i poufności kontaktów tymczasowo aresztowanego z adwokatem. Ponieważ sfera ta w sposób nieodłączny związana jest z istotą prawa do obrony, projektowany przepis koresponduje ze stanowiskiem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zgodnie z którym jakkolwiek komunikacja między adwokatem a klientem jest prawem wynikającym *implicite* z artykułu 6 ust. 3 (c) Konwencji, to jednocześnie prawo to nie jest nieograniczone i może podlegać pewnym obostrzeniom. Zgodnie z formułą wyrażoną w orzeczeniu Ocalan przeciwko Turcji Konwencja ma zapewniać prawa realizowane w sposób praktyczny i efektywny, w związku z czym tylko bardzo ważne przyczyny mogą uzasadniać

ograniczenie kontaktów. Przykładem zgodnego z Konwencją ograniczenia jest orzeczenie Kempers przeciwko Austrii, w którym Trybunał dostrzegł wyjątkowy charakter sytuacji – kontrola kontaktów z adwokatem dotyczyła oskarżonego o członkostwo w gangu i szczególna dyskretność musiała być zachowana, żeby móc złapać pozostałych członków grupy. Komunikacja z adwokatem, co do zasady, powinna być nieskrępowana. Może być ona jednak przedmiotem ograniczeń, związanych np. z ciężarem zarzucanych czynów, mających swe poważne uzasadnienie i służących celom związanym z procesem.

3. Zmiany związane z dozorem – kwalifikowanie skazanych do grup ryzyka

Propozycja dodania do Kodeksu karnego wykonawczego przepisów dotyczących kwalifikowania skazanych do określonych grup ryzyka i różnicowanie wobec nich form dozoru wynika z konieczności uregulowania tych kwestii w akcie normatywnym rangi ustawy. Obecnie część tej materii jest uregulowana w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. poz. 335). Zasadniczym celem dodania do Kodeksu karnego wykonawczego art. 169a i 169b jest stworzenie czytelnego, prostego i wykluczającego dowolność mechanizmu rozdzielania spraw pomiędzy kuratorów zawodowych i społecznych oraz zapewnienie intensywności i rodzaju oddziaływań adekwatnych do stopnia trudności sprawy. Mechanizm ten, oparty na przejrzystych kryteriach, pozwoli zracjonalizować praktykowane obecnie zasady podziału pracy pomiędzy kuratorami zawodowymi i społecznymi, w szczególności zapewni powierzanie zdecydowanej większości dozorów obarczonych poważnymi czynnikami ryzyka wyspecjalizowanym, posiadającym odpowiednie przygotowanie teoretyczne i doświadczenie praktyczne kuratorom zawodowym.

4. Zmiany wynikające z konieczności dostosowania przepisów do aktualnych potrzeb jednostek penitencjarnych

a) Ograniczenie prawa do spaceru

Przepis art. 112 Kodeksu karnego wykonawczego reguluje kwestie dotyczące wypoczynku skazanego, w tym również prawa do co najmniej godzinnego spaceru w ciągu doby. W związku z tym, że udzielenie skazanemu spaceru w trakcie konwojowania jest niemożliwe, a po jego zakończeniu może być znacznie utrudnione ze względu na późną porę jego przybycia do jednostki penitencjarnej, zaproponowano nieznaczne ograniczenie tego prawa. Proponuje się zatem aby skazanemu nie przysługiwało prawo do spaceru w trakcie konwojowania, kiedy jest on transportowany w związku z czynnościami procesowymi oraz w dniu, w którym jest konwojowany, jeżeli konwojowanie rozpoczęto nie później niż o godzinie 8⁰⁰ i zakończono nie wcześniej niż o godzinie 16⁰⁰. Ponadto, przewiduje się zgodnie z § 4 udzielenie wspomnianego spaceru w ciągu kolejnych 7 dni.

b) Ograniczenie dopuszczalnej liczby rzeczy

Propozycja dodania do art. 249a Kodeksu karnego wykonawczego pkt 5 podyktowana jest koniecznością ograniczenia nadmiernej ilości posiadanych przez osadzonych przedmiotów znajdujących się w celi i magazynie depozytowym. Posiadanie przez osadzonych nadmiernej ilości rzeczy w znacznym stopniu utrudnia ich przechowywanie oraz konwojowanie przez Służbę Więzienną i Policję. Ze względu na brak przepisów dotyczących ilości i wymiarów przechowywanych rzeczy należących do osadzonych, konieczne jest uregulowanie tej kwestii przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w zarządzeniu.

c) Rozmieszczenie tymczasowo aresztowanych podczas konwojowania

Nowelizacja art. 212 Kodeksu karnego wykonawczego poprzez dodanie § 2a ma na celu zagwarantowanie podczas konwojowania tymczasowo aresztowanych takich samych wymogów, jak te które są stosowane przy rozmieszczeniu tych osób w jednostkach penitencjarnych. Jest to uzasadnione przede wszystkim zabezpieczeniem prawidłowego toku postępowania karnego.

d) Zmiany w zakresie uprawnienia do otrzymywania paczek

Zgodnie z projektowanymi przepisami zmieniają się zasady, dotyczące przesyłania osadzonym paczek. Proponuje się rezygnację z możliwości przesyłania paczek żywnościowych, poprzez uchylenie art. 113a § 3, i pozostawienie możliwości przesyłania paczek higienicznych, przewidzianych w art. 113a § 4. Przyczyną tych zmian jest z jednej strony niebezpieczeństwo nadużywania możliwości, jakie daje formuła paczki żywnościowej, do celów niezgodnych z jej przeznaczeniem, a z drugiej strony fakt, że funkcjonujące przy zakładach karnych i aresztach śledczych punkty, w których osadzeni mogą wyposażyć się w odpowiednie produkty, zapewniają w wystarczającym stopniu potrzeby osadzonych.

Z tego też względu z Kodeksu karnego wykonawczego usunięte zostaną przepisy art. 138 § 1 pkt 13, w art. 143 § 1 pkt 7, art. 143 § 3 pkt 6, art. 222 § 2 pkt 3 i art. 222 § 2 pkt 3.

5. Zmiany związane z poprawą skuteczności ściągania grzywien i należności sądowych

Powszechnie znany jest fakt niskiej skuteczności ściągania przez sądy grzywien i należności sądowych. Rezultatem tego stanu rzeczy są zarówno niższe wpływy do budżetu państwa i umarzanie postępowań wykonawczych (zwłaszcza w odniesieniu do kosztów sądowych), jak też konieczność orzekania i zarządzania do wykonania izolacyjnych kar zastępczych, co dodatkowo niepotrzebnie zwiększa wskaźnik prisonizacji w naszym kraju.

Projektodawcy dostrzegają zatem potrzebę wprowadzenia dodatkowych instrumentów motywacyjnych, mających w założeniu spowodować wdrożenie w większym stopniu skazanych do regulowania swych zobowiązań. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do należności sądowych, które niejednokrotnie zasądzone są w znacznej wysokości, nieraz przewyższającej kwotę orzeczonej grzywny, a w razie ich nieuiszczenia i niemożności przymusowego ściągnięcia podlegają umorzeniu. Nie jest natomiast dopuszczalne wyegzekwowanie tego obowiązku w innej, zastępczej formie.

W ocenie projektodawców adekwatnym instrumentem do osiągnięcia zakładanych celów, przymuszającym skazanych do regulowań zobowiązań publicznoprawnych z tytułu grzywien i należności sądowych, będzie sankcja w postaci wpisania takiego dłużnika do rejestru dłużników niewypłacalnych Krajowego

Rejestru Sądowego (KRS) oraz przekazanie informacji gospodarczej o tym zdarzeniu do biur informacji gospodarczych, działających na podstawie ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych (Dz. U. Nr 81, poz. 530, z późn. zm.). Zauważyć należy, że o ile ujawnienie dłużnika z tytułu grzywien i należności sądowych w rejestrze dłużników niewypłacalnych KRS jest *de lege lata* możliwe w trybie art. 56 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. z 2013 r. poz. 1203), to brak jest aktualnie podstaw prawnych do przekazywania w tym zakresie informacji gospodarczej do biur informacji gospodarczych.

Z powyższych względów proponowane zmiany w przedmiotowym zakresie zmierzają w następujących kierunkach:

- wprowadzenia obowiązkowego ujawniania dłużników z tytułu grzywien lub należności sądowych w rejestrze dłużników niewypłacalnych KRS,
- rozszerzenia podmiotowego i przedmiotowego zakresu ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych oraz objęcia informacji gospodarczych dotyczących zobowiązań z tytułu grzywien lub należności sądowych obowiązkiem przekazywania do biur informacji gospodarczych,
- dokonania niezbędnych zmian dostosowujących w ustawie z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych.

Projekt wprowadza zasadę, wedle której w razie nieuiszczenia grzywiny lub należności sądowych w terminie pociąga za sobą obowiązek wpisania takiego dłużnika do rejestru dłużników niewypłacalnych KRS oraz przekazania informacji gospodarczej o tym zdarzeniu do biur informacji gospodarczych. Spowodowało to konieczność zamieszczenia w Kodeksie karnym wykonawczym stosownego unormowania (art. 44 § 1a oraz art. 206 § 2a), obligującego organ postępowania wykonawczego do pouczenia skazanego w wezwaniu do uiszczenia grzywiny lub należności sądowych co do proponowanych konsekwencji nieuiszczenia lub nieterminowego uiszczenia tych zobowiązań. Można przyjąć, że samo to pouczenie w odniesieniu do znacznej części zobowiązanych odniesie pożądany skutek w postaci zmotywowania ich do wywiązania się z tych należności. Ponadto konieczne było zaprojektowanie norm stanowiących podstawę prawną dla sądów wykonujących orzeczenia do złożenia odpowiednich wniosków lub informacji (art. 52a, 52b, art. 206 § 2b i 2c k.k.w.).

Projektowane regulacje związane z postępowaniem dotyczącym wykonywania grzywny lub należności sądowych spowodowały jednocześnie konieczność znowelizowania ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych oraz objęcia informacji gospodarczych, poprzez dostosowanie jej do nowych zadań nałożonych na organy procesowe. Zmiany te zostały wprowadzone przez art. 8 ustawy, a obejmują przede wszystkim stosowne korekty definicji dłużnika będącego konsumentem oraz wierzyciela (art. 2 ust. 2 pkt 3 i 4 tej ustawy), a także wprowadzenie unormowania uprawniającego wierzyciela będącego sądem do przekazywania do biur informacji gospodarczych informacji dotyczących zobowiązanego do uiszczenia grzywny, również orzeczonej jako kara zastępcza, kosztów sądowych lub pieniężnej kary porządkowej na podstawie prawomocnego orzeczenia sądowego wydanego w sprawie o przestępstwo lub wykroczenie, który nie uiszczył ich w terminach określonych w art. 44 § 1 lub art. 206 § 1 k.k.w. (art. 16 ust. 7 tej ustawy).

Poza tym konieczne okazało się uzupełnienie unormowań ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych o przepis art. 12a, porządkujący kwestie związane z dokonywaniem informacji nie tylko przez sądy, ale również i inne podmioty publicznoprawne, zobowiązane już w tym zakresie na mocy postanowień tej ustawy (organy wierzyciela w świetle przepisów o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej). Ponieważ na rynku działa kilka biur informacji gospodarczych, stanowiących podmioty prawa prywatnego w warunkach wolnej konkurencji, a organy właściwe w sprawach alimentów, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz sądy karne wykonują nałożone przez ustawę obowiązki natury publicznoprawnej, nie powinno być żadnego uzasadnienia dla umożliwienia tym organom dokonywania nieskrępowanego wyboru spośród biur, któremu prześlą daną informację gospodarczą. Nie sposób bowiem ustalić żadnych normatywnych kryteriów dokonania takiego wyboru, a pozostawienie pełnej swobody w tym zakresie może rodzić podejrzenia o pozamerytoryczne względy przy podjęciu decyzji o zgłoszeniu. Podobnie, skoro ustawa nakłada obowiązek przekazywania informacji gospodarczych przez te organy, sprzeczne z *ratio legis* tego unormowania jest zobowiązanie tych organów do zawierania z biurami informacji gospodarczych umów cywilnoprawnych w tym przedmiocie (por. art. 12 ust. 1 tej ustawy). Stąd w proponowanym art. 12a tej ustawy sformułowano

normę, wedle której w wypadku, gdy ustawa przewiduje przekazywanie informacji gospodarczych do biura przez wierzyciela będącego takim organem, wierzyciel ten jest zobowiązany do przekazania tych informacji wszystkim biurom informacji gospodarczej oraz nie ma obowiązku zawierania z tymi biurami umów o udostępnianie tych informacji. Aby możliwe było wywiązywanie się organów z tego obowiązku projektodawca przewidział również zobligowanie biur do zawiadamiania ministra właściwego do spraw gospodarki o podjęciu oraz o zaprzestaniu wykonywania działalności gospodarczej, a także o adresie, na który należy przekazywać informacje gospodarcze, i o jego zmianach (art. 11a ust. 1 tej ustawy). Naruszenie powyższego obowiązku zostało zabezpieczone sankcją za wykroczenie (proponowany art. 51a tej ustawy). Z kolei minister właściwy do spraw gospodarki, jako organ nadzorujący biura, prowadzić powinien w Biuletynie Informacji Publicznej jawny i dostępny oraz aktualny wykaz takich biur oraz ich adresów, na które należy przekazywać informacje gospodarcze.

6. Pozostałe zmiany

a) Środki pieniężne wolne od egzekucji

Zmiana w art. 113 § 6 pkt 4 Kodeksu karnego wykonawczego ma na celu wyeliminowanie wątpliwości interpretacyjnych poprzez dodanie sformułowania „o ile dalsze przepisy niniejszej ustawy nie stanowią inaczej”. Katalog kwot wolnych od egzekucji nie kończy się na art. 113. Przepisy, które określają te kwoty zostały zawarte również w art. 125 § 2, art. 126 § 1 i art. 120 Kodeksu karnego wykonawczego.

b) Przekazywanie środków pieniężnych skazanego na oprocentowany centralny rachunek bankowy

Przepis art. 126 Kodeksu karnego wykonawczego w proponowanym brzmieniu ma na celu zabezpieczyć realizację przeznaczenia środków pieniężnych skazanego w chwili zwolnienia z zakładu karnego na przejazd do miejsca

zamieszkania i na utrzymanie w czasie pierwszych dni po zwolnieniu. Dotychczasowe brzmienie art. 126 Kodeksu karnego wykonawczego umożliwia skazanemu przekazywanie tych środków, na jego wniosek, na wybrany rachunek bankowy. Wynikające z wykładni językowej rozumienie tego określenia, w zakresie przekazywania środków pieniężnych na dowolny rachunek bankowy, może doprowadzić do ich przedwczesnej konsumpcji przez osoby inne niż skazany oraz umożliwić prowadzenie egzekucji sądowej, której przedmiotem będą te środki, mimo ich kodeksowej ochrony (tak w piśmie z dnia 15 maja 2012 r. Rzecznik Praw Obywatelskich, RPO-696969-II-721/12/JN). Proponuje się zatem, aby zgromadzone przez skazanego środki pieniężne były przekazywane przez zakład karny na oprocentowany centralny rachunek bankowy i wypłacane w gotówce w kwocie nominalnej, powiększonej o należne odsetki, w chwili zwolnienia skazanego z zakładu karnego. Bank prowadzący taki rachunek byłby wyłaniany przez Ministra Sprawiedliwości na okres 5 lat w drodze otwartego konkursu ofert. Jednocześnie proponuje się określenie w rozporządzeniu warunków, jakie powinien spełniać centralny rachunek bankowy, zasad i trybu przeprowadzania otwartego konkursu ofert, szczegółowych zasad przekazywania środków pieniężnych przez zakłady karne oraz wypłacania tych środków skazanemu. W związku z tym, przewiduje się w art. 21 projektowanej ustawy, że przepis upoważniający do wydania wspomnianego rozporządzenia wejdzie w życie w dniu następującym po dniu ogłoszenia. Jednocześnie należy zauważyć, że w tej sprawie zasięgnięto opinii również Ministra Finansów.

Konsekwencją zaproponowanej wyżej zmiany art. 126 Kodeksu karnego wykonawczego jest również zmiana w art. 166 § 3.

c) Obliczanie kar pozbawienia wolności przy kolejnym ich wykonywaniu

W projekcie dokonano uporządkowania regulacji dotyczących obliczania kar pozbawienia wolności przy kolejnym ich wykonywaniu. Aktualne przepisy art. 80 § 4 i 5 k.k.w. nie uwzględniają bowiem zasady zaokrąglania okresów zaliczania pozbawienia wolności na poczet kar, o której mowa w art. 63 § 1 k.k., a nadto uchybiają ogólnym regułom obliczania terminów. Wiodącą zasadą w tej mierze musi pozostać zaliczanie na poczet kary okresu pozbawienia wolności z zaokrągleniem do pełnego dnia. Wymaga tego chociażby reguła *in dubio pro reo*, ale nade wszystko

wymóg art. 41 ust. 3 Konstytucji RP. Wprowadza on nieprzekraczalne okresy detencji osoby liczone w godzinach, a nie w dobach. Z kolei karę pozbawienia wolności i tymczasowe aresztowanie oblicza się w dniach kalendarzowych, niezależnie od liczby godzin, podczas których skazany w ciągu doby odbywa karę. Powoduje to, że niezbędne jest zaokrąglanie czasu odbytej kary do pełnego dnia w górę. Zasadę tę należy również respektować przy obliczaniu kar w Kodeksie karnym wykonawczym. Niezrozumiałe i nieprawidłowe, z punktu widzenia obliczania terminów, jest też zawarte w art. 80 § 5 k.k.w. wskazanie, wedle którego jeżeli wobec tej samej osoby wykonuje się kilka kar skutkujących pozbawieniem wolności, dzień zakończenia wykonania poprzedniej kary jest dniem rozpoczęcia wykonywania kolejnej. Za zupełnie irracjonalne trzeba bowiem uznać to, że w jednym dniu (będącym dniem zakończenia wykonania poprzedniej kary i dniem rozpoczęcia wykonywania kolejnej) odbywa się jednocześnie dwie kary – poprzednią i kolejną. W skrajnych wypadkach (np. kara porządkowa lub zastępcza jednego dnia pozbawienia wolności) kolejna kara będzie całkowicie pochłonięta przez karę poprzedzającą.

Dlatego też proponuje się zmianę treści art. 80 § 4 i 5 k.k.w., poprzez wprowadzenie jednoznacznej i niesprawiającej trudności interpretacyjnych reguły (zgodnej z art. 63 § 1 k.k.), że dzień, w którym wykonywanie kary zostało rozpoczęte, z jakiegokolwiek przyczyny przerwane, ponownie podjęte lub zakończone, zaokrągla się do pełnego dnia. Po wtóre przesądzić należało, zgodnie z zasadami obliczania terminów, że jeżeli wobec tej samej osoby wykonuje się kilka kar skutkujących pozbawieniem wolności, dniem rozpoczęcia wykonywania kolejnej kary jest dzień następujący po dniu zakończenia wykonania poprzedniej kary. Regulację tę uzupełniono dla porządku o zastrzeżenie, wedle którego w dniu zakończenia wykonania poprzedniej kary skazanego nie zwalnia się z zakładu karnego lub aresztu śledczego – co jest oczywiste, zgodne z zasadami zaokrąglania kar izolacyjnych i w żadnym zakresie nie uszczupla praw osadzonego.

d) Kary dyscyplinarne

Nowelizacja art. 143 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego poprzez wykreślenie z katalogu kar dyscyplinarnych pkt 7, tj. kary obniżenia przypadającej skazanemu części wynagrodzenia za pracę, nie więcej niż o 25%, na okres do 3 miesięcy jest podyktowana tym, iż kara ta w praktyce nie jest stosowana.

Zmiana w art. 222 § 2 pkt 3 Kodeksu karnego wykonawczego spowodowana jest koniecznością dostosowania tego przepisu do art. 143 § 1 pkt 4 Kodeksu karnego wykonawczego. Oba wspomniane przepisy dotyczą kary dyscyplinarnej w postaci pozbawienia możliwości otrzymywania paczek, jednak różnicują czasookres ich stosowania. Z tego względu, zaproponowano aby art. 222 § 2 pkt 3 Kodeksu karnego wykonawczego był analogiczny do 143 § 1 pkt 4 Kodeksu karnego wykonawczego, co umożliwi jego praktyczne stosowanie wobec tymczasowo aresztowanych.

e) Widzenie z osobą najbliższą

Propozycja zmiany art. 217 § 1a Kodeksu karnego wykonawczego ma charakter porządkujący. Używane dotychczas w Kodeksie karnym wykonawczym i budzące wątpliwości sformułowanie „osoby należące do kręgu osób najbliższych” zastąpiono definiowanym przez art. 115 § 11 Kodeksu karnego sformułowaniem „osoba najbliższa”.

f) Udział stron w postępowaniu przed sądem

W toku analiz dotyczących funkcjonowania praktyki orzeczniczej pojawiły się wątpliwości co do konieczności dążenia do wysłuchania skazanego lub jego obrońcy na posiedzeniu wyznaczonym w trybie art. 178 k.k.w. w wypadkach, gdy zachodzą przesłanki zarządzenia wykonania kary określone w art. 75 § 1 lub 3 k.k. Uznać w tym kontekście wypada, że zagrożona jest przez to realizacja standardu konstytucyjnego określonego w art. 42 ust. 2 ustawy zasadniczej, wedle którego każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Dodatkowo utwierdza w przekonaniu co do zasadności tej konstatacji spostrzeżenie, że przesłanki określone w art. 75 § 1 lub 3 k.k. dotyczą zarówno obligatoryjnego, jak i fakultatywnego zarządzenia wykonania kary. W związku z powyższym w projektowanym art. 178 § 2 k.k.w. wyeliminowano wyłączenie zawarte *in fine* w treści obecnie obowiązującego przepisu.

g) Wykonywanie orzeczeń o nawiązce oraz świadczeniu pieniężnym na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej

W aktualnym stanie prawnym brak jest szczegółowych regulacji dotyczących wykonywania orzeczeń o nawiązce oraz świadczeniu pieniężnym na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (por. art. 43a, art. 47 § 1 i art. 57a § 2 k.k.). Beneficjentem tych należności nie jest bowiem Skarb Państwa i stąd sądy nie mogą podejmować decyzji w zakresie ich rozkładania na raty lub umarzania. Upnień tych nie posiada także żaden inny podmiot, w tym organy Funduszu. Tymczasem istnieje potrzeba elastycznego reagowania na rozmaite sytuacje pojawiające się w postępowaniu wykonawczym dotyczącym orzeczeń o nawiązce oraz świadczeniu pieniężnym na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, z uwagi na sytuację osobistą i majątkową skazanych. Trzeba wziąć także pod uwagę, że kwestia wykonania tych orzeczeń ma bezpośredni związek ze stosowaniem szeregu instytucji prawa materialnego, np. zarządzenia wykonania warunkowo zawieszzonej kary, czy zatarcia skazania.

Kierując się powyższymi względami, w projekcie zaproponowano objęcie wykonywania orzeczeń o nawiązce oraz świadczeniu pieniężnym na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej trybem właściwym aktualnie dla nawiązek na rzecz Skarbu Państwa oraz o przepadku, jeżeli jego przedmiotem jest kwota pieniężna. Art. 206 § 3 k.k.w. nakazuje do tych należności stosować odpowiednio przepisy Kodeksu o wezwaniu przez sąd do uiszczenia kosztów sądowych lub pieniężnej kary porządkowej w terminie 30 dni, a w razie bezskutecznego upływu tego terminu ściąganiu tych należności w drodze egzekucji, a nadto o rozkładaniu na raty i umarzaniu stosownie do przepisów dotyczących grzywny.

h) Ograniczenie wykonywania kar zastępczych

Niejednokrotnie skazani na zastępczą karę pozbawienia wolności za nieuiszczoną grzywnę w wyniku odmowy podjęcia bądź niewykonywania prac społecznie użytecznych w trakcie odbywania kary zastępczej z różnych przyczyn zdecydują się jednak wykonać karę grzywny w formie pracy. Z formalnego punktu

widzenia obecnie możliwe jest procedowanie przez sąd w trybie ogólnej podstawy reformacji decyzji z art. 24 § 1 k.k.w., uchylające postanowienie o zarządzeniu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności. W praktyce jednak sądy bardzo rzadko korzystają z tej możliwości, poza tym przepis ten statuuje szerokie ramy uznaniowości w tym względzie. Dążyć natomiast należy przede wszystkim do zastępczego wykonywania kary grzywny w postaci pracy społecznie użytecznej, gdyż ma ona walor wychowawczy, twórczy oraz sposób ten ogranicza populację penitencjarną oraz wydatki budżetowe w tym zakresie.

Kierując się powyższymi przesłankami projektodawca wprowadził do Kodeksu karnego wykonawczego art. 48a, regulujący tę problematykę. Stanowi on upoważnienie dla sądu do wstrzymania w każdym czasie wykonania zarządzonej zastępczej kary pozbawienia wolności, jeżeli skazany oświadczy na piśmie, że podejmie pracę społecznie użyteczną i podda się rygorom z nią związanym. Wstrzymanie następuje do czasu wykonania pracy społecznie użytecznej lub złożenia kwoty pieniężnej przypadającej jeszcze do uiszczenia tytułem grzywny. W razie uchylania się przez skazanego od wykonania pracy społecznie użytecznej, sąd ponownie zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, stosownie do rozmiarów nieuiszczonej grzywny. Stosowanie art. 48a k.k.w. zostanie pozostawione ocenie sądu, który powinien w szczególności rozważyć, czy w świetle dotychczasowej postawy skazanego realne jest wykonanie przez niego pracy społecznie użytecznej. Projektodawca przewidział też prawo do udziału w posiedzeniu prokuratora, sądowego kuratora zawodowego, skazanego oraz jego obrońcy oraz wprowadził zaskarżalność postanowienia w tym przedmiocie.

Analogiczne względy zadecydowały o propozycji wprowadzenia do Kodeksu karnego wykonawczego art. 65a. Dotyczy on zastępczej kary pozbawienia wolności orzeczonej wobec skazanych uchylających się od wykonywania kary ograniczenia wolności. W celu umożliwienia wykonania kary ograniczenia wolności przede wszystkim w postaci zasadniczej i zgodnie z zasadą traktowania izolacyjnej kary zastępczej jako *ultima ratio*, sąd mógłby w każdym czasie – jeżeli okoliczności sprawy i warunki skazanego za tym przemawiałyby – wstrzymać wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, gdy skazany oświadczy na piśmie, że podejmie odbywanie kary ograniczenia wolności i podda się rygorom z nią związanym. W razie ponownego uchylania się skazanego od wykonania kary ograniczenia wolności sąd zarządza wykonanie kary zastępczej.

Z projektowanym unormowaniem art. 65a bezpośrednio łączy się utrzymanie odstępienia od możliwości opcjonalnej zamiany kary ograniczenia wolności na zastępczą karę grzywny (art. 65a k.k.w.). Chodzi po pierwsze o ułomność takiej regulacji, przewidującej orzekanie kary zastępczej łagodniejszego rodzaju niż pierwotnie orzeczona. Po drugie zaś z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że skutki orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności w ostatnim dziesięcioleciu nigdy nie miały istotnego negatywnego wpływu na populację więzienną. W ostatnich latach w liczbie 80–90 tys. osadzonych jedynie 2–4 tys. skazanych odbywało karę zastępczą pozbawienia wolności z powodu uchylenia się od uiszczenia grzywny lub niewykonania kary ograniczenia wolności. Nie ma zatem potrzeby zmiany modelu orzekania zastępczych kar w tym zakresie.

i) System dozoru elektronicznego

Uwagi wstępne

Dozór elektroniczny jest stosunkowo nową formą sprawowania nadzoru nad osobami skazanymi, powstałą w wyniku rozwoju technicznego, jaki nastąpił w ciągu ostatnich piętnastu lat, w tym rozwoju technologii umożliwiających zdalne kontrolowanie miejsca pobytu osoby noszącej nadajnik. Do prawa polskiego forma ta została wprowadzona eksperymentalnie na mocy ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2010 r. Nr 142, z późn. zm.), dalej zwanej „ustawą o SDE”. Ustawa ta, z uwagi na jej charakter eksperymentalny i nowatorski, została wdrożona do polskiego porządku prawnego jako ustawa epizodyczna, obowiązująca do dnia 31 sierpnia 2014 r., to jest, przez pięć lat. Ponieważ jednak dozór elektroniczny sprawdził się w praktyce, obowiązywanie ustawy zostało następnie przedłużone bezterminowo na mocy ustawy z dnia 12 lipca 2013 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. poz. 915).

System dozoru elektronicznego (dalej: SDE), rozumiany jako zdalne kontrolowanie miejsca pobytu skazanych, doskonale sprawdził się w praktyce. Niewielka liczba naruszeń oznacza, że skazani cenią sobie możliwość odbywania kary w systemie, który umożliwia im zachowanie więzi z rodziną i wykonywanie pracy zawodowej, toteż samodzielnie kontrolują swoje zachowania, dostosowując się do wymogów

systemu. Należy podkreślić, że mechanizmy takiej samokontroli mają bardzo pozytywne znaczenie w procesie resocjalizacji i reintegracji społecznej. Dzięki takiemu systemowi odbywania kary skazani mają możliwość nieskrępowanego wykonywania pracy zawodowej, zachowania więzi i relacji społecznych, kontynuowania nauki lub realizacji swoich obowiązków rodzinnych, tj. opieki nad osobami zależnymi. SDE daje możliwości bardzo zindywidualizowanego określenia harmonogramu wykonywania kary oraz doboru i określenia dodatkowych obowiązków nakładanych na skazanego, co pozwala w wysokim stopniu zindywidualizować harmonogram wykonywania kary i obowiązki nakładane na skazanego. Oznacza to, że przy wykonywaniu kar w tym systemie nie dochodzi do negatywnych skutków psychologicznych i społecznych, takich jakie występują przy wykonywaniu kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym. Drugim istotnym argumentem przemawiającym za pozytywną oceną SDE są znaczne korzyści finansowe dla Skarbu Państwa w porównaniu z karą pozbawienia wolności w zakładzie karnym. Od dnia 1 stycznia 2012 r. do dnia 31 sierpnia 2014 r. wykonywanie tej kary oznacza dla Skarbu Państwa koszt 564,25 zł. miesięcznie w wypadku każdego skazanego, podczas gdy średni koszt odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym wynosi ok 2.500 zł. miesięcznie.

W tej sytuacji, ponieważ SDE stracił swój eksperymentalny charakter i stał się uznaną instytucją polskiego prawa karnego, nie istnieje już potrzeba orzekania tego środka na podstawie odrębnej, specyficznej ustawy. Dalsze funkcjonowanie takiej ustawy w porządku prawnym jest nie tylko niecelowe, ale wręcz niepożądane, wprowadza bowiem wyłom od zasady, że wykonywanie kar orzeczonych przez sądy karne powinno odbywać się w sposób określony w Kodeksie karnym wykonawczym. Oznacza to, że SDE, uzyskawszy trwałe zakorzenienie w praktyce, powinien zostać unormowany w ramach obowiązującej kodyfikacji karnej, to jest, w ramach Kodeksu karnego wykonawczego. Projekt dokonuje zatem transpozycji regulacji znajdujących się w ustawie o SDE do Kodeksu karnego wykonawczego, jednocześnie wprowadzając niezbędne zmiany dostosowawcze wynikające z charakteru kodyfikacji karnych, z potrzeby unowocześnienia i doprecyzowania niektórych przepisów oraz, przede wszystkim, z koncepcji przyjętej w projektowanych przepisach wprowadzających zmiany w Kodeksie karnym w zakresie orzekania kar i środków kontrolowanych w SDE.

Regulacje dotyczące SDE zawarto w całości w projektowanym Rozdziale VIIa k.k.w. Projektodawca uznał to rozwiązanie za najprostsze i najbardziej funkcjonalne. Projektowany Rozdział VIIa, z uwagi na obszerność i różnorodność materii w nim zawartej, podzielono na pięć mniejszych jednostek, obejmujących tematycznie poszczególne zagadnienia, związane z wykonywaniem dozoru elektronicznego (dalej: DE):

- 1) Oddział 1 zawiera przepisy ogólne,
- 2) w Oddziale 2 zawarto przepisy dotyczące rozpoczęcia DE,
- 3) Oddziały 3 i 4 dotyczą wykonywania DE, unormowanego przez przyznanie obowiązków i praw podmiotów uczestniczących: w Oddziale 3 umieszczono więc przepisy regulujące obowiązki i prawa skazanego związane z zastosowaniem DE, a w Oddziale 4 — obowiązki podmiotów wykonujących DE.
- 4) w końcowym Oddziale 5 znalazły się przepisy regulujące zakończenie DE.

Oddział 1 — Przepisy ogólne

W art. 43a § 1 wprowadza się regułę, że kary, środki karne i środki zabezpieczające, których wykonanie łączy się z zastosowaniem dozoru elektronicznego, wykonuje się według przepisów rozdziału VIIa. Natomiast przepis § 2 ma na celu ujednoczenie interpretacji przepisów tego rozdziału. Ponieważ kary, środki karne i środki zabezpieczające mają być wykonywane na podstawie rozdziału VIIa, projektodawca, wprowadzając poszczególne regulacje dotyczące wykonywania kary, nie wskazuje za każdym razem, że regulacje te dotyczą również środków karnych i zabezpieczających. Jedynie przepisy dotyczące sposobu wykonania kary oraz wyłącznie dozoru stacjonarnego nie mogą mieć zastosowania do środków karnych i zabezpieczających, toteż w tym zakresie projektodawca wprowadza wyjątek od tej reguły.

Ponadto DE będzie stosowany również jako środek zabezpieczający. Ponieważ rozdział XIII k.k.w., dotyczący środków zabezpieczających, posługuje się konsekwentnie określeniem „sprawca”, nie zaś „skazany”, należało również w tym zakresie dostosować nazewnictwo używane w rozdziale VIIa.

Odnosnie art. 43b należy zauważyć, że istotną różnicą, jaką wprowadzają projektowane przepisy w stosunku do obowiązującej ustawy o SDE, stanowią nowe definicje normatywne dotyczące DE.

Należy tu zauważyć, że określenie „system dozoru elektronicznego”, używane zarówno w języku potocznym jak i w praktyce wymiaru sprawiedliwości, nie jest obecnie kompatybilne z prawną definicją tego pojęcia. W praktyce rozumie się pod tym kontrolowanie miejsca pobytu skazanego za pomocą urządzeń elektronicznych. Tymczasem w obowiązującym stanie prawnym, zgodnie z art. 2 ust 1 ustawy o SDE, system dozoru elektronicznego jest jednym z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności. Ta definicja musiała zatem ulec zmianie, ponieważ zgodnie z projektem zmianie ulega też cała koncepcja orzekania kary lub środka w tym systemie, określona w Kodeksie karnym.

Art. 43b wprowadza zatem nową definicję prawną, zgodną z praktycznym rozumieniem definiowanego pojęcia, uznając, że dozór elektroniczny jest to kontrola zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych. Natomiast system dozoru elektronicznego jest to ogół metod postępowania i środków technicznych służących do wykonywania dozoru elektronicznego. Następnie w art. 43b wprowadzane są kolejne prawne definicje, również odpowiadające pojęciom potocznie używanym przez praktyków. W ocenie projektodawcy, język prawny powinien wykorzystywać użyteczne określenia z języka praktycznego, które okazują się użyteczne przy formułowaniu regulacji w akcie normatywnym. Z uwagi na to, w § 3 wskazano trzy formy zachowań skazanego, które można kontrolować w systemie dozoru elektronicznego. Są to:

- 1) przebywanie przez skazanego w określonych dniach tygodnia i godzinach we wskazanym przez sąd miejscu — w takim wypadku dozór jest określany jako stacjonarny,
- 2) bieżące miejsce pobytu skazanego, niezależnie od tego, gdzie skazany przebywa — w takim wypadku dozór jest określany jako mobilny,
- 3) zachowywanie przez skazanego określonej odległości od osoby wskazanej przez sąd — w takim wypadku dozór jest określany jako zbliżeniowy.

Są to trzy formy kontroli zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych, jakie zapewnia współczesna technologia. Wszystkie są znane również ustawie o SDE, aczkolwiek ustawa ich nie definiuje, a w praktyce uniemożliwia efektywne orzekanie dozoru mobilnego. Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami, dozór

stacjonarny może być wykonywany na podstawie art. 10, dozór mobilny na podstawie art. 14 w zw. z art. 8 ust. 3 jako forma kontrolowania obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach, zaś dozór zbliżeniowy na podstawie art. 12 w związku z art. 8 ust. 3. W rzeczywistości dozór mobilny i dozór zbliżeniowy praktycznie nie były wykonywane pod rządami ustawy o SDE. Projekt wyraźnie rozgranicza wszystkie trzy formy, zaś w kolejnych przepisach, zawartych w art. 43c, przypisuje każdą z form do konkretnego rodzaju kary lub środka karnego.

Art. 43c § 1 określa, w jakiej formie mają być wykonywane poszczególne kary i środki karne. Zgodnie z projektem, w SDE będą wykonywane:

- 1) kara ograniczenia wolności (art. 34 § 1a pkt 2 k.k.),
- 2) środek karny zakazu zbliżania się do określonych osób (art. 41 § 1 k.k.)
- 3) środek zabezpieczający w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu (art. 93e § 3 k.k.).

W przyszłości być może katalog ten ulegnie poszerzeniu.

Kara polegająca na orzeczeniu obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu, czyli kara ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego, będzie wykonywana jako dozór stacjonarny, zaś środki karne i zabezpieczające w systemie dozoru elektronicznego będą wykonywane, zależnie od charakteru środka, jako dozór zbliżeniowy lub mobilny. Projektowane regulacje nie przewidują możliwości orzeczenia środka karnego lub zabezpieczającego polegającego na dozorcze stacjonarnym, zaś istniejąca obecnie możliwość (art. 41b k.k.) zostaje usunięta. Zostaje ona zarezerwowana wyłącznie dla kary ograniczenia wolności.

Z uwagi na specyficzny charakter kar wykonywanych w SDE oraz różnice między sposobem wykonywania kary w SDE oraz kary wykonywanej w sposób tradycyjny, w art. 43c § 2 wyłączono stosowanie do kar wykonywanych w SDE tych przepisów k.k.w., które szczegółowo regulują wykonanie tych kar, z określonymi wyjątkami. Do kary ograniczenia wolności w SDE nie będą więc stosowane przepisy rozdziału IX k.k.w., oprócz jedynie 62 k.k.w., który dotyczy odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności z uwagi na zbyt ciężkie skutki dla skazanego lub jego rodziny. Oba te artykuły znajdą zastosowanie również w wypadku dozoru stacjonarnego.

Natomiast art. 43c § 3 zawiera delegację dla Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia, które określi sposób oraz szczegółowe warunki wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego.

Analogiczne rozporządzenie funkcjonuje również w obecnym stanie prawnym, wydane na podstawie art. 76 ustawy o SDE.

Art. 43d stanowi w § 1, że właściwość sądu w sprawach orzekania kar w systemie dozoru elektronicznego określają odrębne przepisy. Kary będą bowiem orzekane nie na podstawie k.k.w., lecz na podstawie Kodeksu karnego, przez sądy, których właściwość określa Kodeks postępowania karnego. Natomiast § 2 dotyczy właściwości sądów w zakresie wykonywania dozoru stacjonarnego, zarówno w wypadku kar, jak środków karnych i zabezpieczających. W projekcie utrzymano zasadę, że w sprawach związanych z SDE właściwy jest sąd penitencjarny. Utrzymanie tej zasady było konieczne. Nie jest możliwe przekazanie właściwości w zakresie SDE w gestię sądów wykonawczych, ponieważ sądy penitencjarne jako jedyne posiadają niezbędną infrastrukturę techniczną; wyposażone są mianowicie w terminale, służące do zdalnego kontaktu z centralą monitorowania i modyfikowania danych w tej centrali. Projektodawca nie zdecydował się na wyposażenie sądów wykonawczych w takie terminale, gdyż wiązałoby się to ze znacznymi kosztami dla Skarbu Państwa. Art. 43d § 2 określa również właściwość miejscową sądu penitencjarnego. W sprawach dozoru stacjonarnego właściwy więc będzie sąd, w okręgu którego kara jest lub ma być wykonywana, zaś w sprawach wykonywania dozoru zbliżeniowego i mobilnego — sąd penitencjarny, w okręgu którego skazany ma miejsce stałego pobytu, a jeżeli skazany nie posiada takiego miejsca — sąd, w okręgu którego orzeczono środek wykonywany w systemie dozoru elektronicznego. W art. 43e projektodawca wskazał, czym są środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego. Są to zatem:

- 1) centrala monitorowania,
- 2) sieć informatyczna, złożona z terminali połączonych z centralą za pomocą systemu informatycznego,
- 3) nadajniki,
- 4) rejestratory stacjonarne i przenośne.

Projektodawca jedynie częściowo wykorzystał obecnie stosowane nazewnictwo. Centrala monitorowania jest w aktualnym stanie prawnym zdefiniowana w art. 2 ust. 4 pkt 3 ustawy o SDE, i tę nazwę pozostawiono również w projekcie, jako najbardziej adekwatną do jej desygnatu. Pozostawiono również nazwę „nadajnik”, jako powszechnie przyjętą i zrozumiałą. Odstąpiono natomiast od dalszego stosowania skomplikowanej nomenklatury technicznej, używanej przez obecnie obowiązującą

ustawę. W szczególności, zamiast nazwy „elektronicznej urządzenie rejestrujące” (art. 2 ust. 4 pkt 2 ustawy o SDE) proponuje się „rejestrator”, zaś zamiast „stacjonarnego urządzenia monitorującego” i „przenośnego urządzenia monitorującego” — odpowiednio „rejestratory stacjonarne i przenośne”. Zamiast określenia „system komunikacyjno-monitorujący” (art. 2 ust. 4 pkt 4 ustawy o SDE) proponuje się określenie „sieć informatyczna”. Projektodawca odstąpił od definiowania poszczególnych środków technicznych, uznając, że kodyfikacja karna nie powinna zawierać unormowań o ściśle technicznym charakterze, dla których właściwym miejscem jest rozporządzenie wykonawcze, którego wydanie przewiduje art. 43e § 2. W rozporządzeniu zostaną określone przez Ministra Sprawiedliwości szczegółowe warunki techniczne i wymagania funkcjonalne, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, a także sposób organizowania tych środków w sieć informatyczną oraz sposób przekazywania danych wewnątrz tej sieci. W aktualnym stanie prawnym rozporządzenie takie zostało wydane na podstawie art. 69 ustawy o SDE. Delegacja zawarta w art. 43e § 2, oprócz określenia warunków technicznych, przewiduje też określenie wymagań funkcjonalnych, które w chwili obecnej są wskazane w art. 2 ustawy o SDE.

Najogólniej można wskazać, co następuje:

- 1) Centrala monitorowania — stanowi centrum operacyjne SDE. Do komputerów w centrali docierają informacje przekazywane przez nadajniki, noszone przez skazanych, oraz przez rejestratory, a także informacje o wykonywaniu kary wprowadzane do systemu informatycznego przez sędziów, kuratorów i pracowników podmiotu dozoru.
- 2) Sieć informatyczna — to sieć terminali komputerowych połączonych z centralą monitorowania. Za pomocą terminali sędziowie penitencjarni, kuratorzy i pracownicy podmiotu dozoru wprowadzają dane do systemu informatycznego, obsługującego SDE.
- 3) Nadajnik — w postaci paska zakładanego na kostkę u nogi, jest stale noszony przez skazanego. Rozmiary nadajnika zależą od rodzaju dozoru, jaki ma być wykonywany. W wypadku dozoru stacjonarnego i zbliżeniowego, nadajniki są niewielkie i cienkie, nie wymagają też ładowania, natomiast w wypadku dozoru mobilnego używany jest większy, cięższy i wymagający częstego ładowania nadajnik GPS.

- 4) Rejestrator stacjonarny — w postaci niewielkiej skrzynki, jest urządzeniem montowanym w miejscu, gdzie wykonywany jest dozór stacjonarny, czyli tam, gdzie skazany obowiązany jest przebywać we wskazanych przez sąd przedziałach dobowych i tygodniowych. Rejestrator odbiera sygnały z nadajnika, jeżeli nadajnik znajduje się w określonym zasięgu (maksymalnie ok. 200 metrów) i przekazuje je do centrali monitorowania; może też służyć jako telefon do kontaktów między skazanym a podmiotem dozoru. Dzięki rejestratorowi stacjonarnemu centrala monitorowania jest na bieżąco informowana, czy skazany przebywa w miejscu wykonywania dozoru. Każde opuszczenie tego miejsca jest natychmiast rejestrowane.
- 5) Rejestrator przenośny — w postaci aparatu wielkości telefonu komórkowego, jest urządzeniem noszonym przez osobę chronioną przez zakaz zbliżania. Rejestrator odbiera sygnały z nadajnika, noszonego przez skazanego. Jeżeli skazany zbliży się na określoną odległość do rejestratora przenośnego, urządzenie alarmuje sygnałem dźwiękowym osobę chronioną i jednocześnie przekazuje informację do centrali monitorowania.

Projektowany art. 43f k.k.w. w § 1 wskazuje, jakie podmioty wykonują DE. Będą to, podobnie jak w obecnym stanie prawnym, podmiot prowadzący centralę monitorowania — w zakresie czynności związanych z obsługą tej centrali, oraz podmiot dozoru — w zakresie pozostałych czynności. Określenie „podmiot dozoru” zastąpiło stosowane przez ustawę o SDE określenie „upoważniony podmiot dozoru”. Od członu „upoważniony” odstąpiono, uznając, że nie istnieje „nieupoważniony podmiot dozoru”; podmiot taki, wykonujący zadania związane z SDE, zawsze musi posiadać stosowne umocowanie.

Art. 43f § 2 określa, jaki podmiot będzie mógł prowadzić centralę monitorowania. Podobnie jak w obecnym stanie prawnym (art. 4a ustawy o SDE) będzie podmiot dozoru lub jednostka organizacyjna podległa Ministrowi Sprawiedliwości. Natomiast § 3 wskazuje, jaki podmiot może być podmiotem dozoru. Podobnie jak obecnie (art. 4) będzie to zatem przedsiębiorca, instytucja państwowa lub podmiot zagraniczny będący przedsiębiorcą w rozumieniu prawa kraju rejestracji i spełniający warunki do wykonywania w Rzeczypospolitej Polskiej działalności gospodarczej. Odstąpiono od dookreślenia, że podmiot taki „może wykonywać

działalność gospodarczą polegającą na wykonywaniu czynności materialno-technicznych związanych z kontrolą nałożonego na skazanego przez sąd penitencjarny obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie, jak również obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach lub zakazu zbliżania się do określonej osoby, a także na rejestracji przypadków naruszenia tych obowiązków lub zakazu”, uznając to za nadmiarową regulację. Nie było bowiem jasne, co ten warunek oznacza w praktyce i jak ustalić, czy został spełniony. Zgodnie z § 2 zdanie drugie, Minister Sprawiedliwości będzie dokonywał wyboru podmiotu dozoru w trybie określonym w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych, tak jak ma to miejsce obecnie.

Oddział 2 — Rozpoczęcie dozoru elektronicznego

Oddział ten zawiera przepisy dotyczące warunków, umożliwiających rozpoczęcie wykonywania kary lub środka w SDE oraz czynności sądu z tym związanych.

Ar. 43g wskazuje, kiedy można rozpocząć wykonywanie kary lub środka w SDE, uzależniając to od dwóch wymogów — bezwzględnego wymogu istnienia warunków technicznych oraz, w wypadku dozoru stacjonarnego, względnego wymogu uzyskania zgody dorosłych współmieszkańców.

Jest oczywiste, że nie zawsze będzie możliwe wykonanie orzeczonej kary lub środka, które mają być wykonywane w SDE. Wynika to z samej specyfiki systemu, a więc po pierwsze z faktu, że ma on określoną pojemność (w roku 2015 powinna to być pojemność 15 000 osób; liczba osób, w stosunku do których będzie mógł być wykonywany dozór mobilny lub zbliżeniowy zostanie wskazana dopiero po rozstrzygnięciu przetargu, którego celem jest wyłonienie nowego podmiotu dozoru). Wskutek wprowadzanej przez projekt nowelizacji Kodeksu karnego, zmieni się też, i to radykalnie, tryb orzekania DE. Będą to robić sądy orzekające w wyroku. Trudno w chwili obecnej oszacować, jak często orzekane będą kary i środki związane z DE, jednak wydaje się prawdopodobne, że system zostanie przepełniony lub znajdzie się na granicy przepełnienia. Ponadto zdarza się, że mimo wolnych miejsc w systemie dozór stacjonarny nie może być wykonywany, gdyż nie pozwala na to brak zasięgu sieci w wypadku konkretnej nieruchomości, w której mieszka skazany. Projektodawca musiał zatem uzależnić rozpoczęcie wykonywania kary lub środka w SDE od realnych możliwości systemu.

Zgodnie z art. 43g, kara lub środek będą mogły być wykonywane w SDE jedynie wówczas, gdy pozwolą na to warunki techniczne, obejmujące w szczególności liczbę oraz zasięg dostępnych nadajników i rejestratorów oraz możliwości organizacyjne ich obsługi. Projektodawca w § 2 wskazał pierwszeństwo wykonywania środków zabezpieczających. Przepis ten stanowi, że w razie gdy warunki techniczne nie są wystarczające do jednoczesnego objęcia dozorem mobilnym wszystkich skazanych, wobec których dozór taki został orzeczony, w pierwszej kolejności kieruje się do wykonania dozory mobilne orzeczone jako środek zabezpieczający. Wynika to z charakteru środka zabezpieczającego. W sytuacji, gdy zachodzi konieczność wyboru, należy przyznać pierwszeństwo nie ukaraniu sprawcy za czyn już popełniony, lecz zabezpieczeniu społeczeństwa przed kolejnymi czynami sprawcy.

Art. 43g § 3 zawiera wymóg zgody osób dorosłych wspólnie zamieszkujących na rozpoczęcie dozoru stacjonarnego. Zgoda powinna być udzielona na piśmie, zaś obejmuje nie tylko instalację urządzeń, lecz także umożliwienie podmiotowi dozoru kontrolowania ich działania. Warunek ten w obecnym stanie prawnym jest przewidziany w art. 11 ustawy o SDE. Jednakże projekt przewiduje również możliwość odstępiania od tego wymogu w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, co stanowi nowość w porównaniu z obecnym stanem prawnym. Wynika to z odmiennego charakteru kary orzekanej w SDE zgodnie z nowelizowanym Kodeksem karnym. SDE nie będzie już bowiem, jak w chwili obecnej, systemem kary pozbawienia wolności. Brak zgody współmieszkańców nie będzie więc oznaczał, że kara zostanie wykonana w zakładzie karnym. Kara wykonywana w SDE będzie miała charakter samoistny, co oznacza, że w niektórych wypadkach brak zgody współmieszkańców będzie oznaczał torpedowanie wyroku sądu orzekającego i uniemożliwiał wykonanie kary jako takiej, kiedy niemożliwa się okaże również jej zamiana.

W dwóch kolejnych artykułach, to jest art. 43h oraz 43i, określono czynności sądu penitencjarnego, będące wynikiem orzeczenia wobec skazanego przez sąd orzekający kary lub środka w SDE.

Po otrzymaniu odpisu prawomocnego wyroku skazującego na karę wykonywaną w systemie dozoru elektronicznego (lub też wyroku orzekającego środek karny lub zabezpieczający), sąd penitencjarny będzie miał obowiązek zwrócić się do podmiotu dozoru o nadesłanie informacji, czy warunki techniczne pozwalają na niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania tej kary, a jeśli nie — od jakiej daty będzie to

możliwe. Zależnie od uzyskanych informacji, sąd albo orzeknie o rozpoczęciu wykonywania kary (której to sytuacji dotyczy art. 43i), albo o odroczeniu wykonania kary na czas określony, nie dłużej jednak niż do roku (zgodnie z art. 43h § 2). Jeżeli po upływie okresu, na który odroczone wykonanie kary, w dalszym ciągu nie będzie możliwe jej wykonanie, sąd zastosuje art. 43za § 1 pkt 5.

Po uzyskaniu od podmiotu dozoru informacji, że możliwe jest niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania kary, oraz, w przypadku dozoru stacjonarnego, po uzyskaniu zgody osób wspólnie zamieszkujących, sąd penitencjarny wyda postanowienie o rozpoczęciu dozoru elektronicznego. W art. 43i § 1 określono enumeratywnie, jakie elementy będą musiały znaleźć się w postanowieniu; poszczególne elementy zostały następnie doprecyzowane w kolejnych paragrafach. W aktualnym stanie prawnym elementy te wskazują art. 44 i 46 ustawy o SDE.

Sąd penitencjarny w postanowieniu o rozpoczęciu DE będzie więc musiał, tak jak ma to miejsce obecnie, wyznaczyć termin i określić sposób zgłoszenia przez skazanego gotowości do instalacji środków technicznych. Podobnie jak w obecnym stanie prawnym (art. 15 ust. 2 ustawy o SDE) termin zgłoszenia gotowości nie będzie mógł być dłuższy niż 24 godziny od zwolnienia skazanego z zakładu karnego, a jeśli skazany będzie przebywał na wolności, nie dłuższy niż 24 godziny od ogłoszenia lub doręczenia skazanemu postanowienia o rozpoczęciu dozoru elektronicznego. W wypadku sprawcy przebywającego w zakładzie karnym nadajnik będzie można założyć przed opuszczeniem przez skazanego tego zakładu.

W wypadku dozoru stacjonarnego, sąd penitencjarny w postanowieniu o rozpoczęciu DE będzie musiał określić miejsce wykonywania dozoru i wskazać przedziały czasu w ciągu doby i w poszczególnych dniach tygodnia, kiedy skazany ma obowiązek przebywania w tym miejscu. Podobnie jak w obecnym stanie prawnym (art. 10 ust. 1 ustawy o SDE) przedziały te należy określić w taki sposób, aby skazany mógł oddalić się z miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego na okres nieprzekraczający 12 godzin dziennie.

Ponadto w postanowieniu o rozpoczęciu DE sąd będzie obowiązany określić, jakie środki techniczne mają zostać zainstalowane, a także określić datę zakończenia dozoru elektronicznego. Postanowienie powinno też zawierać pouczenie o przysługujących skazanemu prawach i ciążących na nim obowiązkach związanych z dozorem elektronicznym, jak również o konsekwencjach naruszenia tych obowiązków. Ponieważ postanowienie to ma charakter wykonawczy, wtórny wobec

orzeczenia skazującego, będzie na nie przysługiwać zażalenie jedynie w zakresie określenia daty zakończenia dozoru elektronicznego. Nie jest bowiem dopuszczalne zaskarżenie postanowienia co do istoty, czyli w zakresie samego orzeczenia DE, ponieważ kwestia ta została co do meritum rozstrzygnięta w wyroku skazującym.

Zgodnie z art. 43i § 7, rozpoczęcie wykonywania dozoru elektronicznego następuje z dniem, kiedy wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w tym systemie. Jest to odpowiednik obecnego art. 27 ustawy o SDE.

Przepisy zawarte w art. 43j dotyczą dozoru zbliżeniowego. Art. 43j § 1 stanowi odpowiednik aktualnego art. 12 ustawy o SDE, natomiast § 2 i 3 dotyczą sytuacji, kiedy wykonanie zakazu zbliżania w SDE jest utrudnione z uwagi na postawę osoby chronionej, która nie decyduje się korzystać z rejestratora. W takim wypadku, aby orzeczenie sądu mogło zostać wykonane, konieczna będzie zamiana dozoru zbliżeniowego na dozór mobilny. Ponieważ zmiana taka stanowi znaczną ingerencję w sposób wykonywania zakazu, skazanemu będzie na nią przysługiwało zażalenie.

Oddział 3 — Obowiązki i prawa skazanego

Oddziały 3 i 4 regulują wykonywanie DE. Projektodawca czyni to poprzez określenie norm zachowania skazanego, wobec którego dozór jest wykonywany, oraz podmiotu, który dozór wykonuje.

W Oddziale 3 projektu unormowano obowiązki i prawa skazanego.

Zgodnie z art. 43k, po wydaniu przez sąd penitencjarny postanowienia o rozpoczęciu DE, następnym krokiem jest zgłoszenie przez skazanego gotowości do instalacji środków technicznych. Rozwiązanie to zostało przejęte z aktualnej ustawy o SDE (art. 15 ust. 1), gdyż sprawdziło się w praktyce. Skazany dokonuje zgłoszenia w terminie i w sposób określony przez sąd penitencjarny w postanowieniu o rozpoczęciu DE. Podmiot dozoru, do którego zgłoszenie jest kierowane, ma obowiązek niezwłocznie je zarejestrować w systemie. Jeśli skazany nie dopełni obowiązku zgłoszenia, podmiot dozoru niezwłocznie informuje o tym kuratora i sąd penitencjarny. To samo dotyczy sytuacji, gdy już po zgłoszeniu gotowości skazany uchyla się od instalacji rejestratora lub nadajnika. Konsekwencją niedopełnienia tego obowiązku może być zmiana sposobu wykonywania kary (art. 43za k.k.w.).

Po instalacji środków technicznych, rozpoczyna się okres wykonywania DE. Obowiązki skazanego związane z DE zostały określone w art. 43l. Nie odbiegają one od obowiązków, jakie w obecnym stanie prawnym nakłada na skazanego art. 8 ust. 1 ustawy o SDE. Skazany, wobec którego wykonywany jest dozór elektroniczny, czy to stacjonarny, czy mobilny, czy zbliżeniowy, ma zatem obowiązek nieprzerwanie nosić nadajnik, co stanowi niezbędny warunek umożliwiający wykonywanie DE. Skazany obowiązany jest również dbać o nadajnik, a w wypadku dozoru stacjonarnego także o rejestrator, w tym zwłaszcza chronić je przed utratą, zniszczeniem, uszkodzeniem lub uczynieniem niezdatnymi do użytku oraz zapewnić ich stałe zasilanie energią elektryczną. Urządzenia te muszą być bowiem utrzymywane w stanie nadającym się do nieprzerwanego użytku. Ponieważ podmiot dozoru dokonuje okresowych kontroli, napraw lub wymiany urządzeń, skazany powinien również udostępniać je na każde żądanie tego podmiotu, w tym również umożliwiając pracownikom tego podmiotu wejście do pomieszczeń, w których skazany przebywa, lub na nieruchomości stanowiącą jego własność lub będącą w jego zarządzie. Ponadto skazany ma obowiązek udzielania sędziemu penitencjarnemu, sądowemu kuratorowi zawodowemu i podmiotowi dozoru wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary i wykonywania nałożonych obowiązków, a także stawiać się na wezwania sądu lub kuratora.

W § 2 określono dodatkowe obowiązki skazanego, wobec którego wykonywany jest dozór stacjonarny, związane z charakterem tego dozoru. W wypadku dozoru stacjonarnego, skazany ma zatem obowiązek:

- 1) pozostawać we wskazanym przez sąd penitencjarny miejscu w wyznaczonym czasie,
- 2) odbierać połączenia telefoniczne przychodzące do rejestratora stacjonarnego.
- 3) umożliwiać sądowemu kuratorowi zawodowemu wejście do mieszkania lub na nieruchomości, gdzie zainstalowano rejestrator.
- 4) na żądanie osób upoważnionych, udzielać im wyjaśnień, o których mowa w § 1 pkt 4, również przy użyciu rejestratora stacjonarnego.

Obowiązek wskazany w punkcie 1 wynika z samej natury kary, orzeczonej wobec skazanego, natomiast obowiązki wskazane w punktach 2-4 wiążą się z potrzebą kontaktowania się przez podmiot dozoru ze skazanym i wykonywania obowiązków przez sądowego kuratora zawodowego. Rejestrator stacjonarny,

montowany w miejscu zamieszkania skazanego, umożliwia odbieranie i wykonywanie połączeń telefonicznych z podmiotem dozoru.

W kolejnych przepisach, zawartych w art. 43m, projektodawca odniósł się do sytuacji, kiedy konieczna będzie zmiana miejsca lub form wykonywania dozoru stacjonarnego. W obecnym stanie prawnym możliwość taka jest przewidziana w art. 20 ustawy o SDE. Podobnie jak obecnie, zgodnie z art. 43m § 1 do zmiany miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego może dojść w wyjątkowym wypadku, uzasadnionym szczególnymi okolicznościami. Użycie liczby pojedynczej („wypadku”, w art. 45m § 1) zamiast liczby mnogiej („przypadkach”, w art. 20 ustawy o SDE) wynika z faktu, że art. 20 dotyczy również zmiany przedziałów czasowych, w których skazany może oddalić się z miejsca wykonywania dozoru, podczas gdy w art. 43m obie te sytuacje zostały rozgraniczone. Zmiana miejsca wykonywania dozoru wiąże się z koniecznością poczynienia nowych ustaleń technicznych, ponownego zgłoszenia gotowości, demontażu i następnie ponownego montażu rejestratora stacjonarnego, ewentualnie też uzyskania zgody innych osób, wymaga zatem szeregu czynności. Projektodawca dopuścił możliwość takiej zmiany jedynie wyjątkowo, zaś użycie liczby pojedynczej („wypadku”) sugeruje sądowi, że co do zasady zmiana taka powinna mieć miejsce najwyżej raz w ciągu wykonywania kary w SDE. Natomiast poszerzeniu, w stosunku do obecnego stanu prawnego, uległa możliwość zmieniania przedziałów czasowych w ciągu doby i w poszczególnych dniach tygodnia, kiedy skazany ma obowiązek przebywać w miejscu wykonywania dozoru. Zgodnie z obowiązującym art. 20 ustawy o SDE, jest to możliwe jedynie w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, natomiast art. 43m § 2 wymaga jedynie, aby zmiana zachodziła w uzasadnionych wypadkach.

W art. 43m § 4 przewidziano możliwość dokonywania tej zmiany w trybie pilnym, co będzie mogło nastąpić w uzasadnionych wypadkach, gdy niezbędne będzie jej szybkie dokonanie, co dotyczy rozmaitych sytuacji losowych, kiedy np. skazany będzie musiał podjąć nieoczekiwane i pilne leczenie. W takim wypadku przedziały czasu w ciągu doby i w poszczególnych dniach tygodnia na wniosek skazanego będą mogły zostać zmienione również przez sądowego kuratora zawodowego, który niezwłocznie poinformuje o tym sędziego penitencjarnego i wprowadza informacje do systemu informatycznego. Sąd penitencjarny będzie mógł te zmiany uchylić lub zmodyfikować. Przepis ten stanowi odpowiednik aktualnie obowiązującego art. 10 ust. 2 ustawy o SDE.

Kolejne przepisy, zawarte w art. 43n, również dotyczą sytuacji losowych, które mogą wyniknąć podczas odbywania kary. Zgodnie z art. 43n § 1, w przypadkach szczególnie ważnych dla skazanego, uzasadnionych względami zdrowotnymi, rodzinnymi lub osobistymi, sądowy kurator zawodowy może zezwolić skazanemu na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego na okres nieprzekraczający jednorazowo 7 dni, w miarę potrzeby w asyście osoby najbliższej lub osoby godnej zaufania, niezwłocznie informując o tym sędziego penitencjarnego i wprowadzając tę informację do systemu informatycznego. Jednakże zezwolenie może być cofnięte, jeżeli po jego udzieleniu pojawiły się informacje lub okoliczności uzasadniające obawę, że skazany w okresie zezwolenia może naruszyć porządek prawny. W takim wypadku skazanemu nie zostanie już udzielone ponowne zezwolenie na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego. Regulacja ta w aktualnym stanie prawnym znajduje się w art. 21-24 ustawy o SDE. W projekcie nie znalazły się natomiast przepisy dotyczące możliwości niezaliczenia danego okresu do czasu odbywania kary. Kwestie te będą rozpatrywane na ogólnych zasadach prawa karnego wykonawczego.

Ponieważ art. 43m i 43n dotyczą dozoru stacjonarnego, nie stosuje się ich do wykonywania środka karnego lub zabezpieczającego.

W art. 43o znalazły się przepisy dotyczące przerwy w wykonaniu kary, co do zasady merytorycznie odpowiadające obecnym regulacjom, zawartym w art. 25-26 ustawy o SDE. Przerwy będzie można udzielić, jeżeli będą za tym przemawiać ważne względy zdrowotne lub osobiste. Ponadto, zgodnie z § 2, przerwą w wykonaniu kary w systemie dozoru elektronicznego jest okres między usunięciem przez podmiot dozoru choćby jednego ze środków technicznych niezbędnych do wykonywania dozoru a ponownym założeniem lub zainstalowaniem wszystkich stosowanych środków technicznych; regulacja ta dotyczy zarówno przerwy udzielonej na podstawie § 1, jak innych sytuacji, kiedy dojdzie do usunięcia środków technicznych. Zgodnie z § 3, sąd będzie miał obowiązek odwołać przerwę, jeżeli okaże się, że skazany nie korzysta z niej w celu, w jakim ją zarządził. Sąd będzie mógł też odwołać przerwę, jeżeli ustaną przyczyny, dla których ją zarządził. Na postanowienie w przedmiocie przerwy oraz odwołania przerwy będzie przysługiwać zażalenie.

Art. 43p również dotyczy sytuacji nadzwyczajnych, a mianowicie przypadków niecierpiących zwłoki z uwagi na zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego. W takiej

sytuacji sądowy kurator zawodowy może wyrazić zgodę na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika. Podobna regulacja istnieje również obecnie, w art. 25 ust. 2 i 3 ustawy o SDE. W kolejnych przepisach, § 2 i § 3, wskazano obowiązki sędziego penitencjarnego, który zależnie od sytuacji zarządzi przerwę w wykonaniu kary lub ponowne założenie nadajnika lub zainstalowanie rejestratora.

Oddział 4 — Czynności podmiotów wykonujących dozór elektroniczny

W przepisach zgromadzonych w tym oddziale uregulowano obowiązki podmiotów wykonujących DE, czyli podmiotu dozoru oraz podmiotu prowadzącego centralę monitorowania. Obowiązki te nie odbiegają od aktualnie unormowanych w ustawie o SDE, z tym, że w projektowanej regulacji zostały one enumeratywnie wyliczone w dwóch paragrafach art. 43r.

Podmiot dozoru:

- 1) niezwłocznie po zaistnieniu warunków technicznych informuje sąd penitencjarny o możliwości rozpoczęcia wykonywania dozoru elektronicznego,
- 2) zakłada skazanemu nadajnik niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia zgłoszenia przez skazanego gotowości, o której mowa w art.43k.
- 3) w razie orzeczenia dozoru stacjonarnego, instaluje rejestrator stacjonarny w terminie wskazanym w punkcie 2,
- 4) w razie orzeczenia dozoru mobilnego, nieprzerwanie kontroluje miejsce pobytu skazanego,
- 5) w razie orzeczenia dozoru zbliżeniowego, przekazuje rejestrator przenośny osobie chronionej zakazem zbliżania oraz instruuje tę osobę co do sposobu używania rejestratora,
- 6) kontroluje przestrzeganie przez skazanego obowiązków, związanych ze stosowaniem dozoru,
- 7) kontroluje prawidłowość działania środków technicznych i niezwłocznie usuwa uchybienia w ich działaniu,
- 8) po zakończeniu dozoru, a także na polecenie sądu lub sądowego kuratora zawodowego, usuwa nadajnik, rejestrator stacjonarny i rejestrator przenośny używany przez osobę chronioną,

9) wykonuje polecenia sądu penitencyjnego i sądowego kuratora zawodowego związane z przebiegiem dozoru.

Natomiast podmiot prowadzący centralę monitorowania:

1) rejestruje każde zdarzenie polegające na przerwaniu lub nawiązaniu łączności między środkami technicznymi oraz każde nieuprawnione oddziaływanie na te środki, a także wyczerpanie się wewnętrznego źródła zasilania,

2) niezwłocznie zawiadamia sądowego kuratora zawodowego oraz sędziego penitencyjnego o każdym zdarzeniu określonym w punkcie 1,

3) informuje sądy penitencjarne o zakończeniu i rozpoczęciu wykonywania dozorów przez podmiot dozoru,

4) wykonuje polecenia sądu penitencyjnego i sądowego kuratora zawodowego związane z przebiegiem dozoru.

W art. 43s wskazano obowiązki innych podmiotów, związane z prawidłowym wykonywaniem dozoru elektronicznego. Art. 43s § 1 reguluje obowiązki właściciela lub zarządcy nieruchomości, budynku lub obiektu, na których ma zostać albo został zainstalowany rejestrator stacjonarny. Przepis ten w obecnym stanie prawnym jest znany ustawie o SDE (art. 14 ust. 2) i ma na celu umożliwienie podmiotowi dozoru wykonanie obowiązków, nałożonych na ten podmiot przez ustawę w art. 43r pkt 3 i 7, czyli obowiązku zainstalowania rejestratora stacjonarnego oraz obowiązku kontrolowania prawidłowości jego działania. Właściciel lub zarządca obowiązany jest umożliwić podmiotowi dozoru:

1) zainstalowanie rejestratora w warunkach zapewniających jego prawidłowe działanie;

2) wykonywanie czynności kontrolnych mających na celu sprawdzenie prawidłowości działania rejestratora.

Przepisy art. 43s § 2 i § 3 nakładają zaś obowiązki na Policję. Są one również znane obecnemu prawu (art. 58 ustawy o SDE). Pod rządami projektowanej regulacji, podobnie jak obecnie, podmiot dozoru w razie potrzeby będzie mógł zatem żądać od Policji udzielenia pomocy przy dokonywaniu czynności przeprowadzanych na podstawie przepisów Oddziału 4, w szczególności przy wejściu do miejsca, gdzie zainstalowany jest rejestrator lub gdzie przebywa skazany, zaś kosztami czynności wykonanych przez Policję zostanie obciążony skazany.

Art. 43t dotyczy wykonywania przez podmiot dozoru obowiązków kontrolowania prawidłowości działania środków technicznych. W tym celu, podobnie jak obecnie (art. 65-68 ustawy o SDE), podmiot dozoru będzie mógł w każdym czasie dokonać ich kontroli; jeżeli natomiast zostanie stwierdzone, że na rejestrator lub nadajnik dokonano jakiegoś nieuprawnionego oddziaływania (np. uszkodzono je czy próbowano przy nich manipulować), przeprowadzenie kontroli będzie obowiązkowe. Kolejne przepisy art. 43t regulują sposób przeprowadzania kontroli oraz prawo do skargi. Dalsze regulacje dotyczące kontroli, m.in. obowiązek sporządzania protokołu, zostaną zawarte w rozporządzeniu wykonawczym wydanym na podstawie art. 43t § 7.

W art. 43u uregulowano sytuację, kiedy rejestrator lub nadajnik uległ uszkodzeniu, zniszczeniu, zużyciu albo z innych powodów nie działa prawidłowo, bądź też konieczne jest jego usunięcie z uwagi na zagrożenie życia lub zdrowia skazanego. W takiej sytuacji podmiot dozoru może bez zgody sędziego penitencjarnego usunąć, wymienić, zainstalować lub założyć rejestrator lub nadajnik. Usunięcie rejestratorów i nadajników bez zgody sędziego będzie też dopuszczalne, gdy dojdzie do zmiany podmiotu dozoru, ponieważ urządzenia te stanowią własność podmiotu, a nie Skarbu Państwa. Art. 43u stanowi odpowiednik istniejącej regulacji art. 65a ustawy o SDE.

Przepisy zawarte w art. 43w dotyczą obowiązków związanych z archiwizacją i ochroną danych osobowych. Regulacja ta jest zawarta obecnie w art. 60-61 ustawy o SDE. Projekt nie dokonuje tu żadnych zmian merytorycznych, z tym, że część wymogów, obecnie zawartych w ustawie (np. w art. 60 ust. 2, który normuje okres przechowywania danych) znajdzie się w rozporządzeniu wykonawczym, nie stanowią one bowiem materii ustawowej.

Art. 43x dotyczy nadzoru sprawowanego przez sędziego penitencjarnego nad wykonywaniem DE przez podmiot dozoru. W razie stwierdzenia istotnych uchybień w wykonywaniu dozoru elektronicznego przez podmiot dozoru sędzia penitencjarny informuje o tym prezesa właściwego sądu, który wzywa podmiot dozoru do usunięcia uchybień w wyznaczonym terminie, nie dłuższym jednak niż 3 miesiące. W przypadku nieusunięcia uchybień w wyznaczonym terminie prezes właściwego sądu zawiadamia o tym Ministra Sprawiedliwości.

Analogiczne regulacje znajdują się obecnie w art. 77-79 ustawy o SDE. Projektodawca zrezygnował z transponowania regulacji zawartych w art. 80-81

ustawy o SDE, ponieważ w praktyce były one niewykonalne — wyłonienie nowego podmiotu dozoruującego w każdym wypadku wymaga bowiem przeprowadzenia nowego przetargu.

Delegacja zawarta w art. 43x § 4 stanowi transpozycję delegacji z art. 83 ustawy o SDE.

Przepisy art. 43y mają charakter przejściowy i dotyczą sytuacji, kiedy żaden podmiot dozoruujący nie wykonuje dozorów, gdyż stosowna umowa została unieważniona, rozwiązana, upłynął okres na który została zawarta lub z innych przyczyn przestała wiązać strony, a nie jest możliwe niezwłoczne powierzenie czynności innemu podmiotowi dozorującemu. Powierzenie takie, jak była mowa wyżej, wymaga przeprowadzenia przetargu. W takiej sytuacji wykonywanie kar i środków w systemie dozoru elektronicznego ulega przerwie z mocy ustawy. Jest to transpozycja regulacji zawartej w art. 88a ustawy o SDE, z tym, że w projekcie odstąpiono od wskazywania, że Minister Sprawiedliwości informuje sądy o rozpoczęciu wykonywania dozoru przez nowy podmiot. Sądy zostaną o tym powiadomione za pośrednictwem sieci informatycznej przez podmiot prowadzący centralę monitorowania na podstawie art. 43r § 2 pkt 3.

Oddział 5 — Zakończenie dozoru elektronicznego

Przepisy tego Oddziału regulują kwestie związane z zakończeniem wykonywania DE, zarówno po wykonaniu kary, jak w sytuacji, kiedy kara nie została jeszcze wykonana, zaś zakończenie DE następuje z innych powodów.

Zgodnie z art. 43z, karę w systemie dozoru elektronicznego uznaje się za wykonaną z dniem zakończenia wykonywania tego dozoru, chyba że orzeczono o zmianie sposobu wykonania kary. Jeżeli doszło do orzeczenia o zmianie sposobu wykonania kary, kara nie może zostać uznana za wykonaną, ponieważ oznacza to, że jej wykonywania nie rozpoczęto albo zostało ono przerwane i nie może zostać ponowione.

Art. 43za wylicza enumeratywnie sytuacje, kiedy sąd penitencjarny orzeka o zmianie sposobu wykonania kary. Są to następujące sytuacje:

- 1) skazany uchyla się od założenia nadajnika lub zainstalowania rejestratora;

- 2) skazany, wobec którego stosowany jest dozór stacjonarny, naruszył porządek prawny, w szczególności popełnił przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;
- 3) skazany uchyla się od wykonania obowiązków związanych z dozorem elektronicznym, lub
- 4) skazany, któremu zezwolono na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego, w okresie objętym zezwoleniem nadużył zaufania, w szczególności nie powrócił do miejsca wykonywania dozoru elektronicznego w wyznaczonym czasie;
- 5) po upływie okresu, na który odroczone wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego, wykonanie kary w tym systemie w dalszym ciągu nie jest możliwe;
- 6) w ciągu miesiąca od uprawomocnienia się wyroku skazującego nie uzyskano zgody, o której mowa w art. 43g § 2, chyba że sąd odstąpił od tego wymogu;
- 7) skazany w czasie wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego został osadzony w zakładzie karnym w związku z zastosowaniem tymczasowego aresztowania lub wykonaniem kary w innej sprawie, lub
- 8) kara w systemie dozoru elektronicznego została objęta wyrokiem łącznym.

Ponieważ może dojść do sytuacji, kiedy orzeczenie o zmianie sposobu wykonania kary byłoby nadmiernie surowe i nie odpowiadałoby poczuciu sprawiedliwości, w § 2 wprowadzono możliwość odstąpienia od takiej zmiany w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, jeżeli:

- 1) skazany wprawdzie uchylał się od założenia nadajnika lub zainstalowania rejestrator, lecz do instalacji środków technicznych doszło w późniejszym terminie niż wskazany w postanowieniu o rozpoczęciu dozoru elektronicznego;
- 2) skazany, wobec którego wykonywana jest kara ograniczenia wolności w SDE, naruszył porządek prawny, w szczególności popełnił przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;

- 3) skazany, któremu zezwolono na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego, nie powrócił do miejsca wykonywania dozoru elektronicznego z przyczyn, które nie były od niego zależne i których wystąpienia nie mógł przewidzieć.

A contrario, oznacza to, że nie przewiduje się w projekcie możliwości kontynuowania kary w SDE, jeżeli:

- 1) skazany uchyła się od wykonania obowiązków związanych z dozorem elektronicznym;
- 2) po upływie okresu, na który odroczone wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego, wykonanie kary w tym systemie w dalszym ciągu nie jest możliwe;
- 3) w ciągu miesiąca od uprawomocnienia się wyroku skazującego nie uzyskano zgody osoby dorosłej wspólnie zamieszkującej, chyba że sąd odstąpił od tego wymogu;
- 4) skazany w czasie wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego został osadzony w zakładzie karnym w związku z zastosowaniem tymczasowego aresztowania lub wykonaniem kary w innej sprawie;
- 5) kara w systemie dozoru elektronicznego została objęta wyrokiem łącznym.

Wszystkie wskazane powyżej przesłanki oznaczają, że doszło do takiej przeszkody w wykonywaniu DE, która nie może zostać przezwyciężona.

Przepisów o zmianie sposobu wykonywania kary nie stosuje się do środków karnych i zabezpieczających.

W art. 43zb wskazano, na czym polega zmiana sposobu wykonywania kary. Będzie ona zależała od tego, czy do zmiany doszło z przyczyn zawinionych przez skazanego, czy też pozostających poza jego kontrolą.

Przyczyna zmiany	Skutek zmiany
<ul style="list-style-type: none"> ➤ skazany uchyła się od założenia nadajnika lub zainstalowania rejestratora, ➤ skazany naruszył porządek prawny, w 	<p>Orzeczenie, zamiast kary ograniczenia wolności:</p> <p>1) obowiązku określonego w art. 34 §1a pkt. 1 Kodeksu karnego (to jest, obowiązku wykonywania</p>

<p>szczególności popełnił przestępstwo lub przestępstwo skarbowe,</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ skazany uchyla się od wykonania obowiązków związanych z dozorem elektronicznym, ➤ skazany, któremu zezwolono na opuszczenie miejsca wykonywania DE, adużył zaufania, w szczególności nie powrócił do miejsca wykonywania DE 	<p>nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne)</p> <p>lub</p> <p>2) potrącenia określonego w art. 34 § 1a pkt. 4 Kodeksu karnego (to jest, potrącenia od 10% do 25 % wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd)</p> <p>lub</p> <p>3) grzywny.</p> <p>Z uwagi na użycie funktora „lub”, kary te można orzec łącznie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ po upływie okresu, na który odroczone wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego, wykonanie kary w tym systemie w dalszym ciągu nie jest możliwe, ➤ w ciągu miesiąca od uprawomocnienia się wyroku skazującego nie uzyskano zgody, o której mowa w art. 43g § 2, chyba że sąd odstąpił od tego wymogu, ➤ skazany w czasie wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego został osadzony w zakładzie karnym w związku z zastosowaniem tymczasowego aresztowania lub wykonaniem kary w innej sprawie, lub ➤ kara w systemie dozoru elektronicznego została objęta wyrokiem łącznym. 	<p>Orzeczenie, zamiast kary ograniczenia wolności:</p> <p>1) obowiązku określonego w art. 34 §1a pkt. 1 Kodeksu karnego, (to jest, obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne),</p> <p>albo</p> <p>2) potrącenia określonego w art. 34 § 1a pkt. 4 Kodeksu karnego ((to jest, potrącenia od 10% do 25 % wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd)</p> <p>lub</p> <p>3) grzywny.</p> <p>Z uwagi na użycie funktora „albo”, można orzec tylko jedną z kar określonych w punkcie 1 lub 2, oraz ewentualnie grzywnę.</p>

Art. 43zc ma charakter gwarancyjny i stanowi, że przed orzeczeniem o zmianie sposobu wykonania kary sąd penitencjarny, o ile uzna to za konieczne, wysłuchuje skazanego, jego obrońcę, sądowego kuratora zawodowego lub przedstawiciela

skazanego, o którym mowa w art. 42 k.k.w., zaś na postanowienie o zmianie sposobu wykonania kary przysługuje zażalenie skazanemu, jego obrońcy oraz prokuratorowi.

Art. 43zd dotyczy zaliczenia na poczet zmienionej kary okresu odbywania przez skazanego kary w systemie dozoru elektronicznego. Sąd, orzekając o zmianie sposobu wykonania kary, ustali wymiar kary pozostałej do wykonania oraz określi nowy sposób wykonania kary w tym wymiarze. W § 1 pkt 2 wskazano zasady, zgodnie z którymi:

- miesiąc wykonywania kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego równa się miesiącowi wykonywania obowiązku określonego w art. 34 § 1a pkt 1 Kodeksu karnego lub miesiącowi potrącenia określonego w art. 34 § 1a pkt 4 Kodeksu karnego,
- jeden dzień wykonywania kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego równa się jednej dziennej stawce grzywny, zaś miesiąc wykonywania tej kary — 30 dziennym stawkom grzywny.

W § 2 projektodawca wskazał, że w wypadku zmiany sposobu wykonywania kary ograniczenia wolności poprzez orzeczenie dwóch lub więcej sposobów określonych w art. 43zb § 1 lub § 2, nie mogą one, po przeliczeniu na nowy rodzaj kary, łącznie przekroczyć wymiaru kary pozostałej do wykonania. Jeżeli więc do wykonania pozostanie np. dziesięć miesięcy kary ograniczenia wolności, sąd będzie mógł je zamienić np. na cztery miesiące wykonywania obowiązku, cztery miesiące potrącenia i 60 stawek grzywny.

Art. 244b k.k.

Ponieważ możliwość zmiany sposobu wykonywania kary dotyczy wyłącznie kary ograniczenia wolności, niezbędne było wprowadzenie przepisu, odnoszącego się do sytuacji, kiedy nie jest możliwe wykonywanie środka karnego lub zabezpieczającego połączonego z DE. W zakresie środka karnego, w Kodeksie karnym istnieje art. 244 k.k. dotyczący takiej sytuacji. Brak natomiast analogicznej regulacji dotyczącej środka zabezpieczającego, co przy wprowadzeniu licznych środków o charakterze wolnościowym, stosowanych wobec osób poczytalnych, oznaczałoby, że sprawca mógłby bezkarnie lekceważyć obowiązki związane z takim środkiem, co — z uwagi na ich charakter — wiązałoby się z zagrożeniem dla społeczeństwa np. w razie uchylania się przez sprawcę od terapii czy DE. Projektodawca uznał zatem, że

potrzebna jest sankcja karna za naruszenie przez sprawcę takich obowiązków, co powstrzymywać będzie przed ich lekceważeniem. Sankcję tę wprowadzono w proj. art. 244b k.k. Art. 244b §1 odnosi się do naruszenia dowolnych obowiązków związanych ze środkiem zabezpieczającym; sprawcą tego czynu może być wyłącznie osoba, wobec której środek orzeczono. Natomiast art. 244b § 2 odnosi się do udaremniania środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu, w szczególności poprzez uszkodzenie nadajnika. Czyn ten popełnić może jedynie inna osoba, nie zaś sprawca, wobec którego orzeczono środek zabezpieczający. Jeżeli bowiem sprawca sam uszkodzi noszony przez siebie nadajnik, będzie odpowiadał na podstawie art. 244b § 1. Konstrukcja normy § 2 ma zaś na celu penalizowanie sytuacji, w których nadajnik zostanie celowo uszkodzony np. przez kolegę lub konkubinę sporawy, aby udaremnić wykonywanie środka. Przepis § 2 wprowadzono, aby uniemożliwić „obchodzenie” normy § 1.

Art. 173b i 173c k.k.w.

Dodanie tych przepisów wynika z uchylecia ustawy o SDE. Przewidziane w art. 56 i art. 74 tej ustawy obowiązki kuratora związane z SDE zostały przeniesione do art. 173b i 173c k.k.w.

Art. 181b k.k.w.

Uchylenie § 2 w art. 181b jest wynikiem zmiany w Kodeksie karnym, to jest, rezygnacji z przewidzianego w art. 41b k.k. stosowania SDE do kontroli wykonywania środka karnego zakazu wstępu na imprezy masowe.

j) Inne

Art. 7

Celem tego przepisu jest wskazanie organu sądowego, który będzie właściwy w zakresie rozpoznawania skarg a także w sprawach dotyczących wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego. Obowiązujące przepisy k.k.w. nie zawierają stosownej regulacji.

Art. 22 § 3

Nowelizacja art. 22 § 3 ma na celu wyeliminowanie istniejącej niespójności legislacyjnej. Wbrew bowiem aktualnemu brzmieniu tego przepisu udział sądowego kuratora zawodowego w posiedzeniu jest obowiązkowy nie tylko wówczas, gdy sąd uzna to za konieczne, ale także wtedy, jeżeli ustawa tak stanowi (por. określenie zakresu obowiązków sądowego kuratora zawodowego w art. 173 § 2 pkt 11).

Art. 32

Zgodnie z k.k.w., organ sądowy powinien w każdym wypadku sprawować nadzór nad legalnością i prawidłowością wykonywania kary. W wypadku kary ograniczenia wolności nadzór taki sprawuje sąd rejonowy (art. 55 § 1 k.k.w.), pozbawienia wolności — sędzia penitencjarny (art. 32 k.k.w.). Z uwagi na to, niezbędne było wprowadzenie regulacji wskazującej, jaki organ sprawuje ten nadzór w wypadku kar i środków wykonywanych w systemie dozoru elektronicznego.

Art. 55 § 1

Przepis ten ma na celu uniknięcie wątpliwości w zakresie kognicji, poprzez jasne wyłączenie właściwości sądu rejonowego w sprawach związanych z wykonywaniem kary w SDE.

Art. 183a

Przepis ten wypełnia istniejącą lukę ustawową. W chwili obecnej, jeżeli sąd orzekający nie wskaże w wyroku odstępów czasu, w jakich skazany ma zgłaszać się do Policji lub innego wyznaczonego organu, odległości od osób chronionych zakazem zbliżania się do nich, terminu wykonania nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym lub sposobu podania wyroku do publicznej wiadomości, sąd wykonawczy nie ma możliwości sanowania tego braku.

Art. 199a k.k.w.

Zmiany w § 1 i 2 wynikają z wprowadzonej w art. 93d § 2 k.k. możliwości orzekania środków zabezpieczających nie tylko w wyroku, lecz również w postępowaniu wykonawczym.

Ponadto w § 3 wprowadzono przepis statuujący możliwość zaskarżania każdego postanowienia co do środka zabezpieczającego. Przepis ten nie wprowadza nowego stanu prawnego, gdyż możliwość taka w praktyce istnieje również obecnie,

ma on jednak charakter porządkujący — zamiast wielu przepisów dotyczących zażeń na poszczególne decyzje, wprowadza się jeden przepis ogólny.

Art. 199b k.k.w.

Dodanie art. 199b jest skutkiem uchylenia art. 93 k.k., który wprowadzał warunek formalny, aby przed wydaniem orzeczenia w przedmiocie środka zabezpieczającego wysłuchać biegłych wskazanych w tym przepisie. Warunek ten, mający charakter procesowy, został umieszczony w art. 324a k.p.k. w odniesieniu do postępowania karnego oraz w art. 199b k.k.w. w odniesieniu do postępowania wykonawczego. Na etapie wykonawczym wprowadza się obowiązek wysłuchania jednego lekarza psychiatry, nie zaś dwóch, jak ma to miejsce przy orzekaniu, co wynika z faktu, że w większości wypadków będzie to już kolejna opinia psychiatryczna w sprawie, ponadto na tym etapie nie jest już możliwe orzeczenie izolacyjnych środków zabezpieczających, nie jest więc konieczne rozszerzenie gwarancji dla sprawcy.

Art. 199b § 2 ma charakter gwarancyjny. Przepis ten określa, kto może wziąć udział w posiedzeniu sądu dotyczącym orzeczenia środka zabezpieczającego.

Art. 200 § 3a i 3b i art. 201 § 5 k.k.w.

Zmiany te mają w większości charakter dostosowawczy i wynikają ze zmiany numeracji przepisów w Kodeksie karnym, do których odwołują się nowelizowane przepisy.

Uchylenie art. 201 § 2c k.k.w.

Uchylenie § 2c w art. 201 k.k.w. wynika również ze zmian w Kodeksie karnym. Art. 201 § 2c dotyczył sytuacji, o których mowa w art. 95a § 2a i §2b k.k. Jak już wyżej wskazano, w myśl projektowanych przepisów rozdziału X Kodeksu karnego nie będzie możliwe dokonanie zmiany środka polegającego na leczeniu ambulatoryjnym na środek w postaci pobytu w zakładzie zamkniętym. Pobyt w zakładzie zamkniętym będzie można orzec wyłącznie w wyroku. Z uwagi na to, uregulowanie zawarte w art. 201 § 2c straciło rację bytu.

Uchylenie art. 201 § 2d k.k.w.

Art. 201 § 2d stał się bezprzedmiotowy z uwagi na brzmienie projektowanego art. 199a § 3, wprowadzającego ogólną zasadę zaskarżalności każdego postanowienia co do środka zabezpieczającego.

Art. 201 k.k.w. § 3a.

Wprowadzony § 3a stanowi, że za sporządzenie opinii określonej w § 2 i 2a wynagrodzenie nie przysługuje. Przepis ten stanowi doprecyzowanie stanu prawnego. Zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r. sygn. I KZP 2/13, opinia komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających, o której mowa w art. 201 § 1 i § 2 k.k.w., nie jest opinią biegłego w rozumieniu art. 193 k.p.k., wobec czego za jej sporządzenie nie przysługuje wynagrodzenie.

Art. 202

Zmiana ma na celu dostosowanie brzmienia przepisu zarówno do terminologii używanej w art. 93a § 1 k.k., jak i do faktu, że postępowanie lecznicze, psychoterapeutyczne, rehabilitacyjne czy resocjalizacyjne obejmuje, zgodnie z projektem, również sprawców przebywających na wolności.

Art. 202a i 202b k.k.w.

Przepisy te zawierają rozwiązania przeniesione z dotychczas obowiązujących art. 96 § 3 i 4 k.k., art. 97 k.k. i art. 98 k.k. Przepisy te mają bowiem charakter typowo wykonawczy. Ich funkcjonowanie w regulacji materialnoprawnej, jaką jest Kodeks karny, nie znajdowało uzasadnienia.

Art. 203a k.k.w.

Przepis ten ma na celu racjonalizację istniejących rozwiązań. Przyznaje on kierownikowi podmiotu leczniczego, w którym jest wykonywany środek, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 4-6 k.k., prawo do wystąpienia do sądu z wnioskiem o zmianę lub uchylenie środka zabezpieczającego. Rozwiązanie to wynika z samego charakteru środków zabezpieczających, które powinny być wykonywane jedynie tak długo, jak długo istnieją przesłanki do ich stosowania. Kierownik podmiotu leczniczego posiada zaś wiedzę z pierwszej ręki o potrzebie dalszego stosowania środka.

Art. 204 k.k.w.

Zmiana w § 1 ma charakter redakcyjny, dostosowuje też nazwę środka zabezpieczającego do nazwy używanej w art. 93a § 1 pkt 6 Kodeksu karnego.

W dodawanym § 1a wprowadzono obowiązek udziału prokuratora, a także, w określonych wypadkach, obrońcy, w posiedzeniu sądu w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego w postaci pobytu sprawcy z zakładzie zamkniętym. Przepis ten ma charakter gwarancyjny dla osoby, wobec której stosowany jest środek zabezpieczający.

Art. 204 § 2 zostaje uchylony z uwagi na brzmienie projektowanego art. 199a § 3, wprowadzającego ogólną zasadę zaskarżalności każdego postanowienia co do środka zabezpieczającego.

Charakter gwarancyjny ma również dodawany § 3, zgodnie z którym sąd będzie miał obowiązek co 12 miesięcy badać potrzebę dalszego stosowania wolnościowych środków zabezpieczających.

Art. 204d k.k.w.

Potrzeba dodania art. 204d, dotyczącego przepustek z zakładów zamkniętych, wynika z faktu, że w chwili obecnej kwestia ta jest regulowana wyłącznie przez regulaminy organizacyjno-porządkowe poszczególnych zakładów, brak natomiast stosownej regulacji na poziomie ustawowym. Kwestia ta stanowi jednak niewątpliwie materię ustawową, zwłaszcza, że dotyczy tak doniosłych z punktu widzenia Konstytucji RP praw obywatelskich. W świetle ugruntowanych poglądów judykatury i doktryny nie ulega wątpliwości, że instytucje zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego (art 141a k.k.w.) i przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 153 k.k.w.) nie mają zastosowania do specyficznej formy pozbawienia wolności, jaką jest pobyt w zakładzie zamkniętym orzeczony tytułem środka zabezpieczającego. Nie jest sprzeczne z celem wykonywania środka zabezpieczającego dopuszczenie możliwości opuszczenia zakładu psychiatrycznego na kilka godzin lub kilka dni przez osobę internowaną, jeżeli jest to uzasadnione względami terapeutycznymi lub ważnymi względami rodzinnymi, zaś niebezpieczeństwo, że sprawca przebywający poza zakładem dopuści się czynu zabronionego lub zagrozi własnemu życiu lub zdrowiu, jest nieznaczące.

Art. 204d przewiduje możliwość udzielenia przepustki wyłącznie sprawcy przebywającemu co najmniej 6 miesięcy w zakładzie, o którym mowa w art. 200c, czyli w zakładzie dysponującym warunkami podstawowego zabezpieczenia, oraz wyłącznie wtedy, jeżeli podczas pobytu poza zakładem sprawca będzie przebywał pod opieką członka rodziny lub osoby godnej zaufania,.

Zezwolenia na opuszczenie zakładu będzie można udzielać na okres nie przekraczający 3 dni, a w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach na okres nie przekraczający 7 dni. Decyzja o udzieleniu przepustki będzie należała do kierownika zakładu zamkniętego, przy czym wymagane będzie zasięgnięcie opinii lekarza prowadzącego; o udzieleniu zezwolenia kierownik zakładu niezwłocznie poinformuje sąd.

Przepisy § 4 i 5 dotyczą sytuacji, kiedy sprawca nadużyje zaufania i nie powróci do zakładu z upływem okresu, na który udzielono zezwolenia. W takim wypadku sąd zarządzi jego poszukiwanie i zatrzymanie przez Policję oraz doprowadzenie do zakładu. Ponowna przepustka będzie mogła zostać udzielona nie wcześniej niż po upływie roku od powrotu sprawcy do zakładu, a jeśli prognozy lekarzy co do zachowania sprawcy okazały się błędne, i sprawca przebywając poza zakładem dopuścił się czynu zabronionego lub zagroził własnemu życiu lub zdrowiu, przepustka nie będzie mu już udzielana do czasu zakończenia wykonywania środka zabezpieczającego.

Art. 205 k.k.w.

Zmiana wynika z rozszerzenia katalogu środków zabezpieczających i podobnie jak istniejący przepis art. 205 k.k.w. ma charakter odesłania do stosownych przepisów. Do wykonania środka zabezpieczającego polegającego na dozorcze kuratora będzie się więc stosować odpowiednio przepisy rozdziału XI, do wykonania środka zabezpieczającego polegającego na dozorcze Policji — przepisy art. 169 i 172.

Do wykonania orzeczonego tytułem środka zabezpieczającego zakazu lub nakazu, o którym mowa w art. 39 pkt 2–3 Kodeksu karnego, będzie się odpowiednio stosować art. 180-186.

VI. Zmiany w Kodeksie postępowania karnego

Art. 275 § 2 k.p.k.

Za celowe uznano poszerzenie katalogu obowiązków związanych z oddaniem oskarżonego pod dozór o zakaz zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość. Obowiązek ten nakładany w ramach środka zapobiegawczego koresponduje z możliwością orzeczenia analogicznego zobowiązania tytułem środka karnego bądź związanego z warunkowym zawieszeniem wykonania kary. Uznać zatem wypada, że wzbogaci to możliwość skutecznego oddziaływania na oskarżonego w toku procesu celem zapewnienia jego prawidłowego biegu. Szczególnie dotyczy to oskarżonych o przestępstwa z użyciem przemocy lub przeciwko wolności seksualnej, wobec których nie jest konieczne stosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego.

Art. 275a

Sprecyzowano określenie środka zapobiegawczego w postaci opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, poprzez uzupełnienie go określeniem „trwałego”. Chodzi o to, by jednoznacznie przesądzić, że opuszczenie lokalu nie jest czynnością li tylko jednorazową, lecz łączy się z zakazem powrotu do tego lokalu w okresie obowiązywania środka zapobiegawczego. Ułatwi to ponadto wykonywanie tego środka i kontrolę zachowania oskarżonego w tym okresie.

Art. 324a k.p.k.

Dodawany art. 324a § 1 jest przepisem, który — obok art. 199b k.k.w. — zastępuje w zakresie proceduralnym uchylony art. 93 k.k. Przepis ten wprowadzał warunek formalny, aby przed wydaniem orzeczenia w przedmiocie środka zabezpieczającego wysłuchać biegłych wskazanych w tym przepisie. Warunek ten, mający charakter procesowy, został umieszczony w art. 324a k.p.k. w odniesieniu do postępowania karnego oraz w art. 199b k.k.w. w odniesieniu do postępowania wykonawczego.

Natomiast art. 324a § 2 wprowadza wyjątek od obowiązku wysłuchania biegłych psychiatrów przed orzeczeniem wobec osoby uzależnionej pobytu w zakładzie odwykowym, o ile osoba ta wyraża zgodę na taki pobyt. W tym wypadku projektodawca uznał, że nie jest celowe przedłużanie procedury karnej. Orzeczenie biegłych dotyczyłoby przede wszystkim celowości umieszczenia w zakładzie

odwykowym skazanego, który jest negatywnie nastawiony do leczenia. Zgoda osoby uzależnionej na leczenie odwykowe sprawia, że nie wydaje się celowe powoływanie biegłych. Należy podkreślić, że podstawy do umieszczenia w zakładzie odwykowym muszą wynikać w sposób oczywisty z posiadanych przez sąd dowodów.

Art. 339 § 5 k.p.k.

Zmiana wynika jedynie ze zmiany numeracji w k.k. — zamiast uchylonych art. 94 i 95 k.k. wprowadza się art. 93a § 1 pkt 6 k.k.

Art. 414 § 3 k.p.k.

Zmiana ma charakter dostosowawczy — jest wynikiem uchylenia art. 100 k.k. i wprowadzenia zamiast tego regulacji art. 45a k.k.

Art. 443 k.p.k.

Zmiana wynika ze zmiany numeracji w k.k. — zamiast uchylonych art. 94 i 95 k.k. wprowadza się art. 93a § 1 k.k. w obu wypadkach chodzi o środki zabezpieczające, z tym, że ponieważ projekt rozszerza ich katalog, wedle projektowanej ustawy przepis będzie dotyczył większej liczby środków niż obecnie, w tym również wolnościowych.

Zabezpieczenie majątkowe

Projekt zmierza do wprowadzenia do polskiego prawa karnego materialnego i wykonawczego zmian poprawiających efektywność mechanizmów służących pozbawieniu sprawców przestępstw osiągniętych wskutek popełnienia czynów zabronionych korzyści, w szczególności przeciwdziałaniu praktyce pozornego wyzbywania się (fizycznego lub jedynie formalnoprawnego) owoców przestępstwa lub narzędzi służących do jego popełnienia.

W lutym 2008 r. Komisja Europejska opublikowała sprawozdanie, wydane na podstawie art. 6 decyzji ramowej Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa, oceniając w nim stopień jej transpozycji do prawa krajowego państw członkowskich (dok. 50785/08 DROIPEN 5 z dnia 13 lutego 2008 r.). W sprawozdaniu tym Komisja stwierdziła, że obecnie obowiązujące przepisy prawa polskiego w pełni implementują przewidziane w decyzji instrumenty prawne, w szczególności za takie uznano

przepisy art. 44 i 45 k.k., art. 29, art. 31 – 33 k.k.s, art. 30 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz art. 412 kc.

Podobne prace równoległe toczą się również na forum UE, gdzie 12 marca 2012 r Komisja Europejska przedstawiła wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie zamrożenia i konfiskaty dochodów pochodzących z działalności przestępczej w Unii Europejskiej (KOM 85 (2012)); dyrektywa ta została uzgodniona przez Radę i Parlament.

Celem dyrektywy jest ułatwienie państwom członkowskim konfiskaty i odzyskiwania zysków pochodzących z poważnej transgranicznej przestępczości zorganizowanej. Celem pośrednim jest ochrona legalnego obrotu gospodarczego przed przestępczością i korupcją oraz wzmocnienie finansowe władz publicznych świadczących usługi dla obywateli.

Projekt dyrektywy zakłada wprowadzenie we wszystkich państwach członkowskich następujących rodzajów przypadku:

- przypadku narzędzi i korzyści pochodzących z przestępstwa lub ich równowartości w związku ze skazaniem,
- rozszerzonego przypadku mienia należącego do osoby skazanej, orzekałego w postępowaniu karnym,
- przypadku narzędzi i korzyści pochodzących z przestępstwa bez uprzedniego wyroku skazującego w przypadku niemożności kontynuowania postępowania karnego,
- przypadku mienia przekazanego przez sprawcę osobom trzecim.

Prace legislacyjne nad projektem w dalszym ciągu trwają ale podstawowe elementy, które zostały wymienione powyżej pozostają niezmiennie. Niniejszy projekt wychodzi naprzeciw zmianom w prawie UE.

W przepisach rozdziału 32 ustawy – Kodeks postępowania karnego przewidziano instytucję zabezpieczenia majątkowego. Przepis art. 291 k.p.k. określa przesłanki ustanowienia zabezpieczenia majątkowego z urzędu na mieniu oskarżonego. Mając na uwadze istotną rolę zabezpieczenia majątkowego dla zapewnienia skuteczności przyszłego orzeczenia, wydaje się celowe i racjonalne rozszerzenie przedmiotu zabezpieczenia, co do zasady również na mienie, które oskarżony objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu.

Z przyczyn tego samego rodzaju proponuje się uzupełnienie art. 291 k.p.k. o przepis § 1a, stosownie do którego zabezpieczenie wykonania orzeczenia przepadku może nastąpić na mieniu osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, wymienionej w art. 45 § 3 k.k. Odrębna jednostka redakcyjna została zastosowana w związku z tym, że § 1 odnosi się do oskarżonego, natomiast w projektowanym przepisie podmiotem jest osoba zainteresowana, której określone mienie jest uznawane za mienie oskarżonego.

Konsekwencją powyższych zmian jest również uzupełnienie przepisu art. 293 k.p.k. o § 7, zgodnie z którym osoba lub jednostka, o której mowa w art. 45 § 3 k.k. może wystąpić z powództwem przeciwko Skarbowi Państwa o ustalenie, że mienie lub jego część nie podlega przepadkowi. Do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy, postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu. Regulacja ta, do tej pory objęta była dyspozycją przepisu art. 45 § 4 k.k., który w następstwie proponowanej zmiany należy uchylić.

Istotną luką w dotychczasowych unormowaniach był brak możliwości reakcji na utratę wartości zabezpieczonego mienia, gdy podejrzany, wobec którego wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, przez dłuższy czas się ukrywa. O ile w postępowaniu sądowym okoliczność ta nie musi tamować biegu procesu, o tyle w toku postępowania przygotowawczego bezskuteczny upływ czasu najczęściej powoduje realny spadek wartości zajętego mienia ruchomego, co w konsekwencji przynosi szkodę pokrzywdzonemu i Skarbowi Państwa, ale również samemu oskarżonemu. Zajęte przedmioty systematycznie dekapitalizują się, tracąc na wartości. W przypadku uniewinnienia, po kilku latach procesu oskarżonemu zwraca się przedmioty, których wartość jest znacznie mniejsza niż w chwili zajęcia. Co więcej, w wypadku niektórych składników majątkowych, np. samochodów, ich przechowywanie generuje znaczne koszty, którymi obciąża się skazanego. Bez względu zatem na rodzaj rozstrzygnięcia kończącego postępowanie karne, w wypadku ukrycia się oskarżonego zmiana sposobu zabezpieczenia poprzez spieniężenie zajętych przedmiotów jest dla niego korzystna. Mając na uwadze powyższe, zaproponowano w art. 293a k.p.k. wprowadzenie możliwości spieniężenia zajętych ruchomości w przypadku ukrywania się sprawcy.

Projektowane rozwiązanie w wielu przypadkach niewątpliwie będzie dodatkowym bodźcem zapobiegającym ukrywaniu się oskarżonych. Prawo karne procesowe już obecnie różnicuje sytuacje podejrzanego lub oskarżonego w

zależności od tego, czy się on ukrywa czy nie. Przykładowo ukrywanie się oskarżonego jest przesłanką do niestosowania niektórych ograniczeń zastosowania tymczasowego aresztowania (art. 259 § 4 k.p.k.), czy podstawą do przepadku przedmiotu poręczenia (art. 268 k.p.k.).

Proponuje się zatem, by w takiej sytuacji, sąd, na wniosek prokuratora, mógł zarządzić sprzedaż zajętego mienia, z wyjątkiem nieruchomości. Na postanowienie w przedmiocie sprzedaży zajętego mienia przysługuje zażalenie, a uzyskaną kwotę przekazuje się do depozytu sądowego. Wprowadzenie tej regulacji pozwoli na to, by w większym stopniu zapewnić realizację celu instytucji zabezpieczenia majątkowego.

Konsekwencją wprowadzenia przepisu art. 293a k.p.k. jest zmiana art. 195b k.k.w., regulującego wykonanie tego przepadku.

VII. Zamiana kary pozbawienia wolności na kary o charakterze wolnościowym.

W projektowanych art. 11 i 12, które mają charakter przepisów przejściowych, przewidziano możliwość zamiany kary pozbawienia wolności na kary o charakterze wolnościowym. Projektowane przepisy stanowią uzupełnienie zmian przewidzianych w Kodeksie karnym i wpisują się w podstawowy cel nowelizacji tego Kodeksu, jakim jest zmiana struktury orzekanych i wykonywanych kar oraz przyznanie priorytetu karom wolnościowym.

Możliwość zamiany kar przewidziano:

1) w sprawach zakończonych prawomocnym wyrokiem przed dniem wejścia w życie ustawy, w których orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i nie zarządzono wykonania tej kary (projektowany art. 11),

2) w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie ustawy wydano, na podstawie art. 75 § 2 Kodeksu karnego, prawomocne orzeczenie o zarządzeniu wykonania warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku (projektowany art. 12).

Rozwiązanie przewidziane w projektowanym art. 11 ust. 1 zmierza do ograniczenia nadreprezentacji kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w strukturze wykonywanych kar. Jak wskazano już wcześniej kara ta najczęściej orzekana jest w postaci czystej probacji, czyli wyłącznie

z zagrożeniem, że w przypadku kolejnego naruszenia porządku prawnego (w zależności od stopnia tego naruszenia) nastąpi zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności. Tego rodzaju kary mają charakter nieefektywny i nie powstrzymują skazanych przed kolejnymi konfliktami z prawem.

Z tego względu w art. 11 ust. 1 przewidziano, że w sprawach zakończonych prawomocnym wyrokiem przed dniem wejścia w życie ustawy, w których orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i nie zarządzono wykonania tej kary, sąd, na wniosek skazanego, będzie mógł zamienić karę pozbawienia wolności na grzywnę albo karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne.

Wybór rodzaju kary, na jaką będzie zamieniana kara pozbawienia wolności, będzie uzależniony od tego, czy dochody skazanego, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe będą uzasadniały przekonanie, że skazany będzie mógł uiścić grzywnę, czy też że skazany grzywny nie uiści.

W omawianym przepisie uregulowano także kwestie związane ze sposobem zamiany kary pozbawienia wolności na grzywnę albo karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, a także maksymalny wymiar kar wolnościowych, które będą wykonywane po zamianie.

W projektowanym art. 11 ust. 2 przewidziano mechanizm „premiowania” tych skazanych, którzy zdecydują się na złożenie wniosku o zamianę nieefektywnej kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na realnie i efektywnie wykonywaną karę wolnościową.

Wobec takich skazanych przewidziano, że zatarcie skazania nastąpi z mocy prawa już z upływem 6 miesięcy od uiszczenia grzywny albo wykonania kary ograniczenia wolności.

Zamiana kary pozbawienia wolności na jedną z kar wolnościowych nie będzie zwalniać skazanego od wykonania nałożonych na niego obowiązków lub orzeczonych środków karnych. W takich wypadkach zatarcie skazania następować będzie z chwilą wykonania nałożonego na skazanego obowiązku lub orzeczonego środka karnego.

W projektowanym art. 11 ust. 4 przewidziano rozwiązanie obligujące sąd do uchylecia zamiany kary pozbawienia wolności na karę wolnościową i zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, jeżeli skazany będzie nadużywał udzielonego

mu zaufania poprzez uchylanie się od uiszczenia grzywny, wykonywania kary ograniczenia wolności, wykonania nałożonych na niego obowiązków lub orzeczonych środków karnych.

Możliwość zamiany kary pozbawienia wolności na jedną z kar wolnościowych została wyłączona w sytuacji, gdy kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania została orzeczona na podstawie art. 60 § 5 Kodeksu karnego lub w trybie art. 343 Kodeksu postępowania karnego, ponieważ w tych sytuacjach skazany skorzystał już z dobrodziejstw wynikających z nadzwyczajnego złagodzenia kary lub uwzględnienia wniosku o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzania rozprawy.

W projektowanym art. 12 ust. 1, także na wniosek skazanego, przewidziano możliwość zamiany kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, przy czym chodzi tu o sprawy, w których przed dniem wejścia w życie ustawy wydano, na podstawie art. 75 § 2 Kodeksu karnego, prawomocne orzeczenie o zarządzeniu wykonania warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku.

Projektowany przepis będzie mógł zatem znaleźć zastosowanie wobec sprawców czynów zabronionych, za które wymierzono stosunkowo krótkie kary pozbawienia wolności, dając możliwość zmiany struktury osadzonych w zakładach karnych, z których – jak wskazywano powyżej – niemal połowa przebywa tam ze względu na zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności wcześniej zawieszony.

W kolejnych jednostkach redakcyjnych projektowanego art. 12, podobnie jak w omówionym wyżej projektowanym art. 11, określono termin zatarcia skazania w razie zamiany kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności (ust. 1), wyłączono możliwość zatarcia skazania przed wykonaniem przez skazanego nałożonych na niego obowiązków lub orzeczonych środków karnych (ust. 2) oraz wskazano konsekwencje uchylania się przez skazanego od wykonywania kary ograniczenia wolności, wykonywania nałożonych na niego obowiązków lub orzeczonych środków karnych (ust. 3).

VIII. Kontrawencjonalizacja

Projekt reguluje zasady dotyczące postępowania w wypadku, gdy według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo stanowi wykroczenie. Dotychczas uregulowania te zawarte były w kolejnych ustawach nowelizujących ustawy statuujące typy czynów zabronionych jako przestępstwa i wykroczenia. Biorąc pod uwagę, że materia ta dotyczy jednorodnych, typowych zasad, z reguły powtarzanych w niezmienionej postaci w kolejnych ustawach, celowe byłoby unormowanie jej w jednej jednostce redakcyjnej Kodeksu wykroczeń. Sprzyjałoby to w szczególności stabilizacji prawa oraz ukształtowaniu linii orzeczniczej w tym przedmiocie.

W związku z powyższym proponuje się dodanie art. 2a w Kodeksie wykroczeń, który regulować miałby postępowanie w sytuacji, gdy wobec sprawcy orzeczono za przestępstwo karę pozbawienia wolności, a według nowej ustawy czyn ten stanowi wykroczenie. Wówczas orzeczona kara podlegająca wykonaniu uległaby zamianie na karę aresztu w wysokości równej górnej granicy ustawowego zagrożenia za taki czyn, a jeżeli ustawa nie przewiduje za ten czyn kary aresztu, na karę ograniczenia wolności, a jeżeli ustawa nie przewiduje za ten czyn kary ograniczenia wolności – na karę grzywny, przyjmując jeden dzień pozbawienia wolności za równoważny grzywnie w kwocie od 10 do 250 złotych i nie przekraczając górnej granicy tego rodzaju kary przewidzianej za ten czyn. Projektowane unormowanie przewiduje sytuacje, w których w nowej ustawie dany czyn nie jest już zagrożony karą izolacyjną, a jedynie karami wolnościowymi. Jednocześnie w § 2 tego artykułu została wprowadzona klauzula limitacyjna w odniesieniu do prawomocnych skazań na grzywnę lub karę ograniczenia wolności, wedle której orzeczone kary ulegają zamianie tylko wówczas, gdy kara grzywny lub ograniczenia wolności podlegająca wykonaniu przekroczyłaby górną granicę ustawowego zagrożenia przewidzianą za ten czyn. Wówczas orzeczone kary redukuje się do wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianej za dany czyn. Z kolei, jeżeli za dany czyn nie jest przewidziana kara ograniczenia wolności, orzeczoną karę ograniczenia wolności zamienia się na karę grzywny.

Biorąc pod uwagę charakter prawny środków reakcji karnej niebędących karami, jak: środków karnych, kompensacyjnych, związanych z poddaniem sprawcy próbie oraz środków zabezpieczających, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1-5 i § 2 Kodeksu karnego, i przypadku, których funkcja wykracza poza aspekt represyjny,

proponuje się w art. 2a § 3 Kodeksu wykroczeń utrzymanie ich wykonania według przepisów dotychczasowych – niezależnie od zmiany ustawy.

Wymagała ponadto wyraźnego uregulowania kwestia bytu prawnego kary łącznej, obejmującej kary wymierzone za przestępstwa podlegające kontrawencjonalizacji. Kara łączna pozbawienia wolności w takim wypadku obligatoryjnie traci moc z uwagi na treść projektowanego art. 2a § 1 Kodeksu wykroczeń, mocą którego jednostkowa kara pozbawienia wolności podlegająca kontrawencjonalizacji ulega zamianie na karę aresztu, niemogącą być podstawą kary łącznej. Z kolei w odniesieniu do jednostkowych kar wolnościowych kara łączna traci moc tylko wówczas, gdy kary te – zgodnie z § 2 projektowanego artykułu – ulegną zamianie na odpowiednie kary za wykroczenia. W razie potrzeby sąd wydaje wyrok łączny. Powyższe zmiany dotyczące kary łącznej wynikają wprost z istoty i materialnoprawnego uregulowania tej kary w art. 85 i nast. Kodeksu karnego, a z tego względu reguły te nie powinny budzić wątpliwości już *legis latae*. Niemniej, wydaje się celowe jednoznaczne i wyraźne unormowanie tej kwestii, by uniknąć rozbieżności w orzecznictwie.

Proponowane uregulowania dotyczące kontrawencjonalizacji wieńczy wprowadzenie w proponowanym art. 2a § 5 Kodeksu wykroczeń klauzuli *lex mitior* w odniesieniu do zmian wprowadzonych nową ustawą. Może się bowiem okazać, że w szczególnych wypadkach w sytuacji, gdy według nowej ustawy czyn, za który skazano sprawcę, stanowi wykroczenie, zastosowanie art. 2a Kodeksu wykroczeń może się dla niego okazać mniej korzystne, np. w sytuacji rozwiązania wężła kary łącznej orzeczonej na zasadzie całkowitej absorpcji i konieczności odbycia osobno kary aresztu za wykroczenie. Wówczas przepisów art. 2a § 1-4 Kodeksu wykroczeń nie należałoby stosować, gdyż zmiana reżimu odpowiedzialności za czyn zabroniony na łagodniejszy nie powinna skutkować większymi dolegliwościami dla skazanego, niż te, które ponosi na podstawie dotychczasowych regulacji.

IX. Zmiany inne

Art. 5 - zmiany w ustawie o KRK

Zmiana w art. 12 ust. 2 pkt 15 wynika z faktu, że projekt uchyla art. 39 pkt 5 k.k., zaś zmiana w ust. 2 pkt 16 — z faktu, że ulega zmianie oznaczenie numerowe

przepisów dotyczących środków zabezpieczających. Konsekwencją zmiany w pkt 15 jest dodanie pkt 15a.

Zmiany w art. 14 ust. 3 również są konsekwencją nowej numeracji przepisów w Kodeksie karnym — termin, o którym mowa w art. 94 § 3 k.k. ma zostać uchylony, natomiast projekt przewiduje analogiczny termin w art. 93d § 6 k.k., zaś zamiast środka zabezpieczającego, o którym mowa w art. 100 k.k. projekt wprowadza przepadek na podstawie art. 45a k.k.

Art. 10

W art. 10 projekt dokonuje zmiany w ustawie z dnia z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób .

Zmiana jest wynikiem faktu, że ustawa ta dotyczy specyficznej kategorii sprawców przestępstw, a mianowicie osób wykazujących określony w art. 1 ustawy rodzaj zaburzeń osobowości oraz zaburzeń preferencji seksualnych. Osoby takie zostaną objęte dyspozycją proj. art. 93a k.k. Będzie zatem można orzekać wobec nich zarówno wolnościowe, jak izolacyjne środki zabezpieczające, w tym elektroniczną kontrolę miejsca pobytu oraz umieszczenie w zakładzie zamkniętym. Wobec osób, w stosunku do których będzie można orzekać środki zabezpieczające przewidziane projektem, bezcelowe jest stosowanie ponadto powołanej ustawy.

Z uwagi na to, w powołanej ustawie wprowadza się zmianę, zgodnie z którą będzie ona miała zastosowanie tylko do tych sprawców, wobec których nie można jeszcze orzec środków zabezpieczających na zasadach przewidzianych w niniejszym projekcie ustawy — to jest, do tych, którzy popełnili przestępstwo przed wejściem w życie projektowanych rozwiązań.

Art. 13

Przepis ten harmonizuje sytuację skazanych, wobec których wykonuje się zastępczą karę pozbawienia wolności, orzeczoną przed wejściem w życie ustawy z nowymi regulacjami w zakresie wstrzymania kary zastępczej w proponowanym art. 65a k.k.w.

Art. 16

Przepisy te mają charakter przejściowy.

Brzmienie art. 16 wynika z potrzeby zapewnienia ciągłości wykonywania dotychczas orzekanych kar w SDE. Z uwagi na różnice między aktualnym stanem prawnym a projektowaną regulacją, do kar w SDE orzeczonych pod rządami aktualnych przepisów należy stosować te właśnie przepisy. W przeciwnym wypadku mogłoby dojść do utrudnień i wątpliwości interpretacyjnych. Ma to znaczenie przede wszystkim dla skazanych, którzy składając wniosek pod rządami obecnego prawa i kierując się obecnie obowiązującymi regułami powinni mieć pewność prawa, nie powinni zaś ponosić konsekwencji, jakie mogłyby wynikać ze zmiany ich sytuacji prawnej.

Art. 19

Przepis ten określa moc obowiązującą dotychczasowych aktów wykonawczych, które — w terminach wskazanych w art. 16 — muszą zostać zastąpione nowymi rozporządzeniami wydanymi w wyniku regulacji przyjętych w projektowanej ustawie.

Kodeks karny skarbowy

W Kodeksie karnym skarbowym dokonano korekty odesłań do Kodeksu karnego w związku z dokonaną nowelizacją tej ostatniej ustawy, z zachowaniem spójności merytorycznej odniesień.

Zmiany w upoważnieniach do wydania aktów wykonawczych

W związku z nowelizacją przepisów Kodeksu karnego wykonawczego oraz włączeniem do niego części przepisów ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960, z późn. zm.) powstała konieczność dostosowania aktualnie obowiązujących upoważnień ustawowych do projektowanego stanu prawnego. Jednocześnie przyjęto, że rozporządzenia wydane na podstawie dotychczasowych aktów wykonawczych, których upoważnienia w niniejszej ustawie ulegną zmianie, zachowują moc do czasu wydania nowych aktów wykonawczych (art. 19 niniejszej ustawy).

IX. Ocena skutków regulacji

Analiza orzecznictwa i wykonawstwa w sprawach karnych

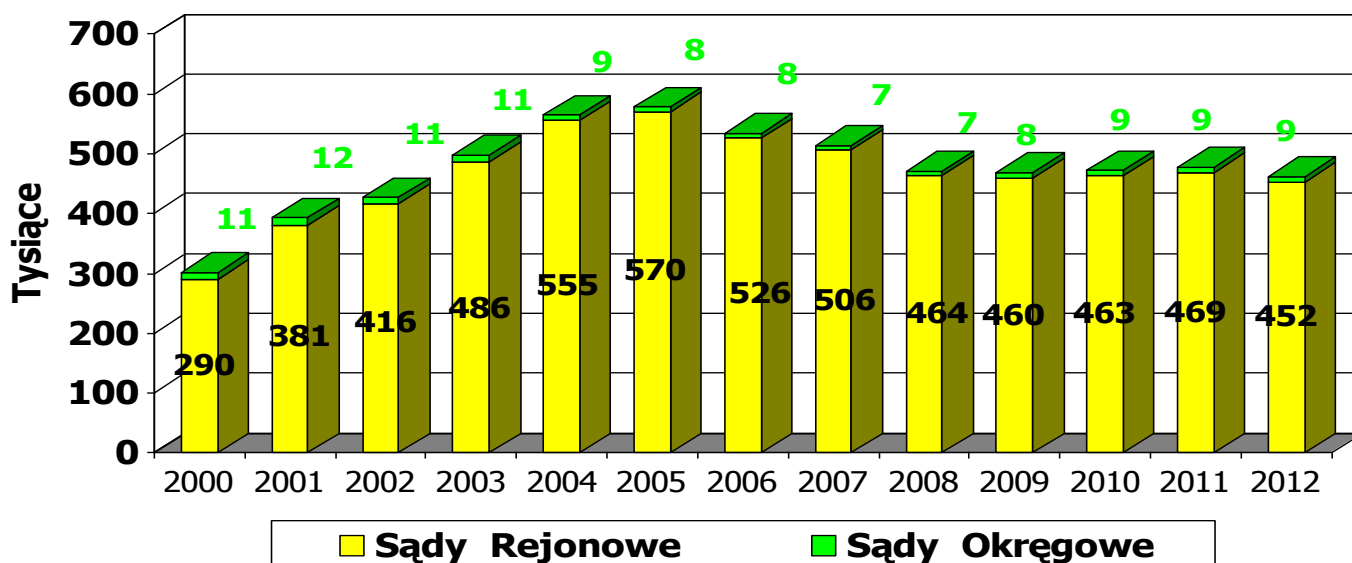
Kodeks karny z 1997 r. zastąpił kodeks karny z 1969 r., obowiązuje od 1 września 1998 r. i był przedmiotem zmian 63 razy. Jest to najczęściej stosowana ustawa będąca źródłem odpowiedzialności karnej za przestępstwa. Przykładowo w 2012 r. na podstawie jej przepisów skazano ponad 376 000 osób, podczas gdy dla porównania na podstawie ustawy z 29.07.2005 r o przeciwdziałaniu narkomanii skazano 19 400 osób, na podstawie Kodeksu karnego skarbowego za przestępstwa skarbowe 6 839 osób, a na podstawie innych ustaw łącznie ok 4000 osób.

Upływ ponad 14 lat od daty wejścia w życie pozwala ocenić skutki tej ustawy oraz jej wpływ na realizowaną przez państwo politykę karna. Pozwoli to na odpowiedzenie na pytanie czy przepisy kodeksu pozwalają w zakresie całokształtu działań wymiaru sprawiedliwości na osiągnięcie standardu państwa prawa realizującego się przez odczucie sprawiedliwości społecznej i zaufania obywateli do państwa. W dalszym zakresie zaś pozwoli na ocenę czy konieczne są zmiany legislacyjne.

I. Orzecznictwo

W 2012 r. ogółem w Polsce osądzone zostały w pierwszej instancji 461.186 osób, w tym 451.970 osób (98 %) przez sądy rejonowe i 9.216 osób (2 %) przez sądy okręgowe. Spośród osób osądzonych liczba skazanych wyniosła 405.864, w tym 397.822 (98 %) przez sądy rejonowe i 8.042 (2 %) przez sądy okręgowe. Zważywszy iż w 2005 r. odnotowano łącznie ok. 578.000 osądzeń oraz ok. 516.000 skazań, wyraźnie widać, że **na przestrzeni 7 lat (od 2005 do 2012 r.) w sposób radykalny spadła liczba osądzonych i skazanych w pierwszej instancji przez sądy powszechne**. Taki stan rzeczy stanowi konsekwencję generalnego **spadku poziomu przestępczości w Polsce**, który swój szczyt osiągnął w latach 2003-2004 (według statystyk policyjnych odnotowywano wówczas po ponad 1.460.000 przestępstw rocznie), by następnie stopniowo spadać, aż do poziomu ok. 1.100.000 przestępstw rocznie w latach 2008-2012 (w 2012 r. odnotowano ogółem 1.119.803 przestępstwa. Dokładną strukturę osądzeń na przestrzeni lat 2000-2012 obrazuje poniższe zestawienie:

OSOBY OSĄDZONE PRZEZ SĄDY I INSTANCJE

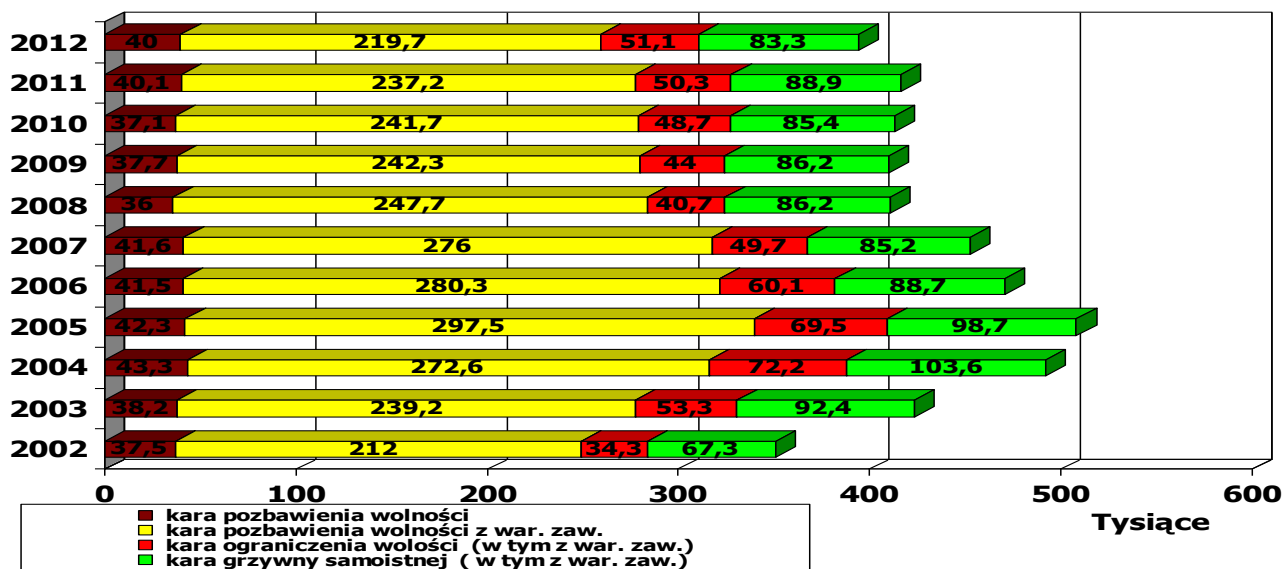

Dane Ministerstwa Sprawiedliwości : MS – S6o, MS –S6r – osądzania i skazania w sądach okręgowych i rejonowych (z wył. kks), za lata 2000 - 2012

Zestawienie to pozwala również zauważyć, że obciążenie sądów okręgowych w ostatnich latach nie podlega większym fluktuacjom, a przytłaczającą liczbę spraw karnych rozpoznawczych załatwiają w Polsce sądy rejonowe.

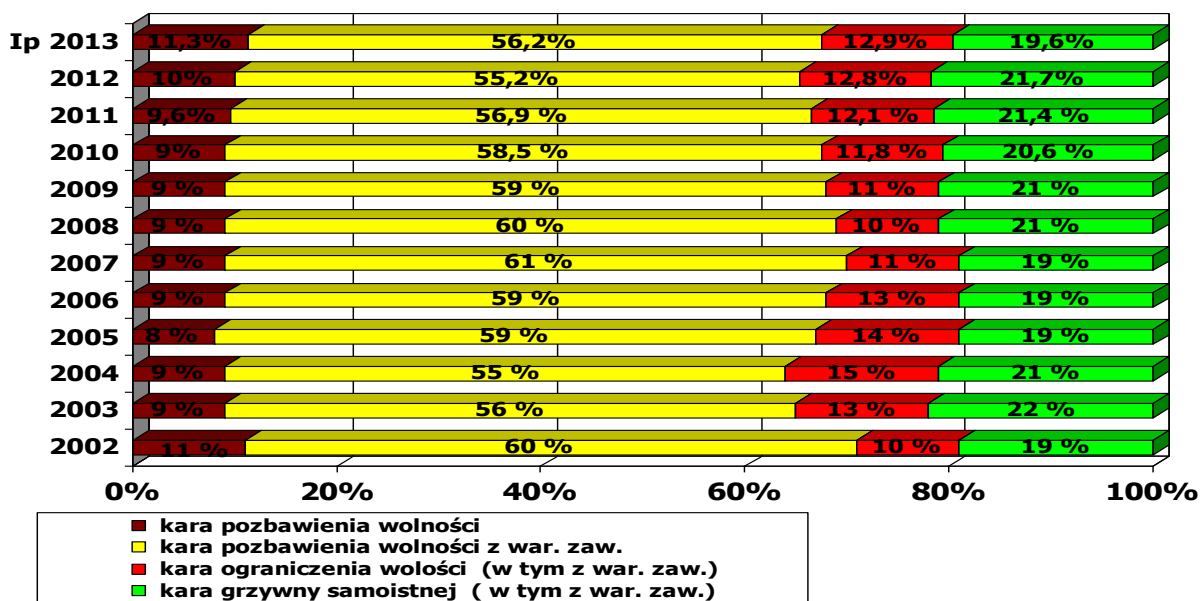
Analiza orzecznictwa w sprawach karnych wskazuje, że w 2012 r. z ogólnej liczby 397.822 skazanych przez sądy rejonowe bezwzględną karę pozbawienia wolności wymierzono 39.961 osobom (10 %), karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania 219.716 osobom (55.2%), karę ograniczenia wolności 51.097 osobom (12,8%), a karę grzywny samoistnej 86.270 osobom (21,7%); nadto warunkowo umorzono postępowanie karne wobec 30.411 osób (6,7% ogółu osądzonych). Powyższe proporcje w ciągu ostatnich dziesięciu lat ulegały nieznacznym wahaniom, niemniej jednak stale obserwowana jest znacząca dominacja sankcji w postaci kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, która najmniejszy odsetek w strukturze kar miała w 2004 r. (55%), a największy w 2007 r. (61%). Szczegółowe informacje w tym zakresie (w liczbach bezwzględnych i w odsetkach) przedstawiają poniższe plansze:

RODZAJE KAR ORZEKANYCH W SĄDACH REJONOWYCH (w liczbach bezwzględnych)

Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby osądzone w I instancji przez Sądy Rejonowe

RODZAJE KAR ORZEKANYCH W I INSTANCJI W SĄDACH REJONOWYCH (w odsetkach)

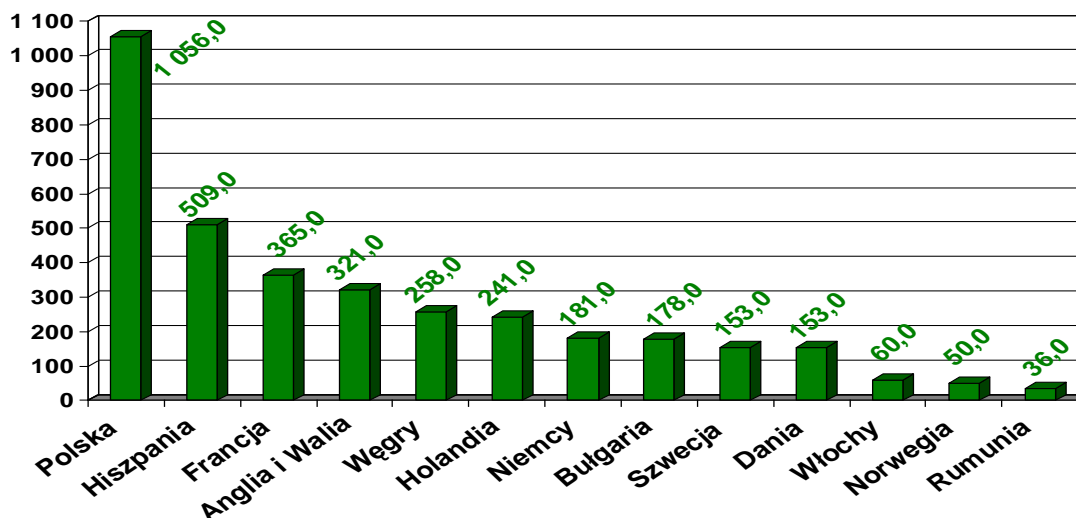

Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby osądzone w I instancji przez Sądy Rejonowe w latach 2002 – 2013 r (łącznie z Wydziałami Grodzkimi, z wył. kks)

Jeśli uwzględni się wszystkie skazania na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania i kary ograniczenia wolności oraz warunkowe umorzenia postępowania, to okazuje się, że tylko w 2012 r. zapadło w Polsce **ok. 301.000 orzeczeń związanych z szeroko pojętą probacją**, rozumianą jako system poprawczy, który umożliwia sprawcy przestępstwa udany powrót do życia w społeczeństwie i daje mu szansę na rehabilitację w warunkach wolności kontrolowanej. Tak wielki zakres orzekania probacji, zamiast np. kary grzywny

samoistnej, jest **niespotykany w skali Europy** i powoduje, że Polska od lat pozostaje europejskim liderem, jeśli chodzi o odsetek populacji pozostającej pod nadzorem służb probacyjnych, co obrazuje poniższe zestawienie, opracowane na podstawie cyklicznych (lecz nie dorocznych) raportów Rady Europy publikowanych pn. „*Annual Penal Statistics SPACE II*”:

Liczba skazanych objętych nadzorem służb probacyjnych na 100 tys. mieszkańców (dane na koniec 2009 r.)

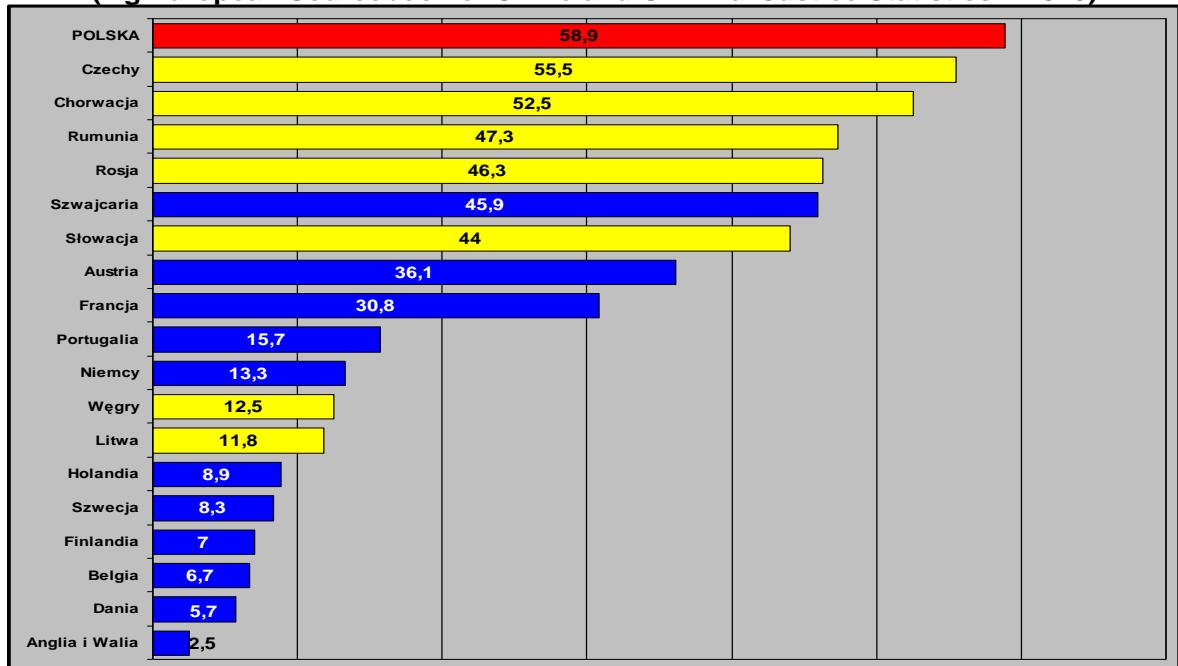
Wyliczono na podstawie raportu Council of Europe Annual Penal Statistics SPACE II 2009

Z powyższego porównania wynika, że w 2009 r. ponad 1% ludności kraju objęte było którąś z form oddziaływań w ramach systemu probacji!

W większości krajów Unii Europejskiej proporcje orzekanych kar przedstawiają się zupełnie inaczej – o ile w Polsce wskaźnik grzywnien samoistnych od kilkunastu lat utrzymuje się na poziomie ok. 20%, to np. w Wielkiej Brytanii wynosi powyżej 70%, a w Niemczech powyżej 80%. Z kolei wskaźnik kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania w Polsce utrzymuje się w granicach 60%, a w krajach takich jak Niemcy, Wielka Brytania, Holandia – znacznie poniżej 20%. Dodać należy, że w krajach skandynawskich w kategorii kar bezwzględnego pozbawienia wolności dominujący charakter mają kary krótkotrwałe. Szczegółowe informacje porównawcze w tym zakresie przedstawione zostały w poniższych zestawieniach, opracowanych na podstawie danych ogólnoeuropejskich za 2006 r. (najnowszych dostępnych):

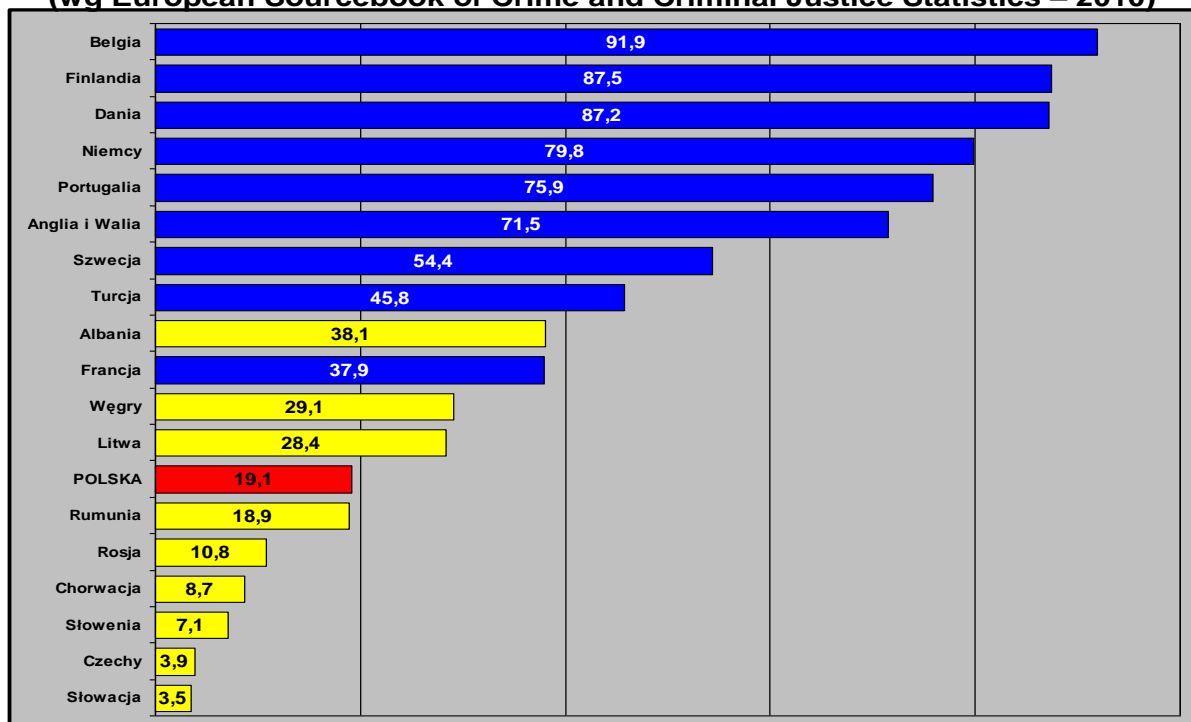
Kraje Europy według udziału kar pozbawienia wolności warunkowo zawieszonych - 2006 r.

(wg European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010)

Kraje Europy według udziału kary grzywny (2006)

(wg European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010)

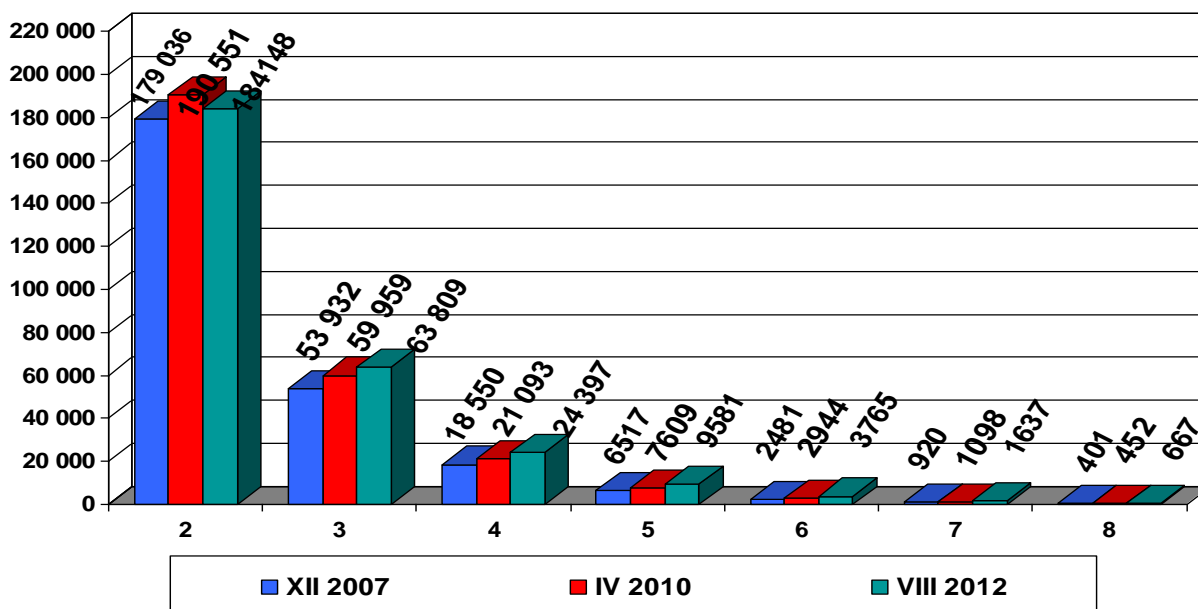

Dane powyższe pozwalają wnioskować, że w warunkach polskich zdecydowanie nadreprezentowana jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a niedoreprezentowane kary alternatywne wobec pozbawienia wolności, w szczególności kara grzywny samoistnej.

Cechą charakterystyczną polskiego wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych jest **wielokrotna skazywalność tych samych osób na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania**. Na koniec sierpnia 2012 r. prawie 300.000 osób w skali kraju co najmniej dwukrotnie było skazanych na tego rodzaju karę. Z wymienionej liczby wobec ponad 100.000 karę taką orzeczono co najmniej trzykrotnie, a kilku rekordzistów miało na swoim koncie 20 i więcej zawieszonych kar pozbawienia wolności. Dokładne dane w tym zakresie przedstawia poniższe zestawienie, z którego wynika, że opisywane zjawisko pogłębia się.

Liczba skazań tej samej osoby (co najmniej dwa razy) na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania

z bazy Krajowego Rejestru Karnego

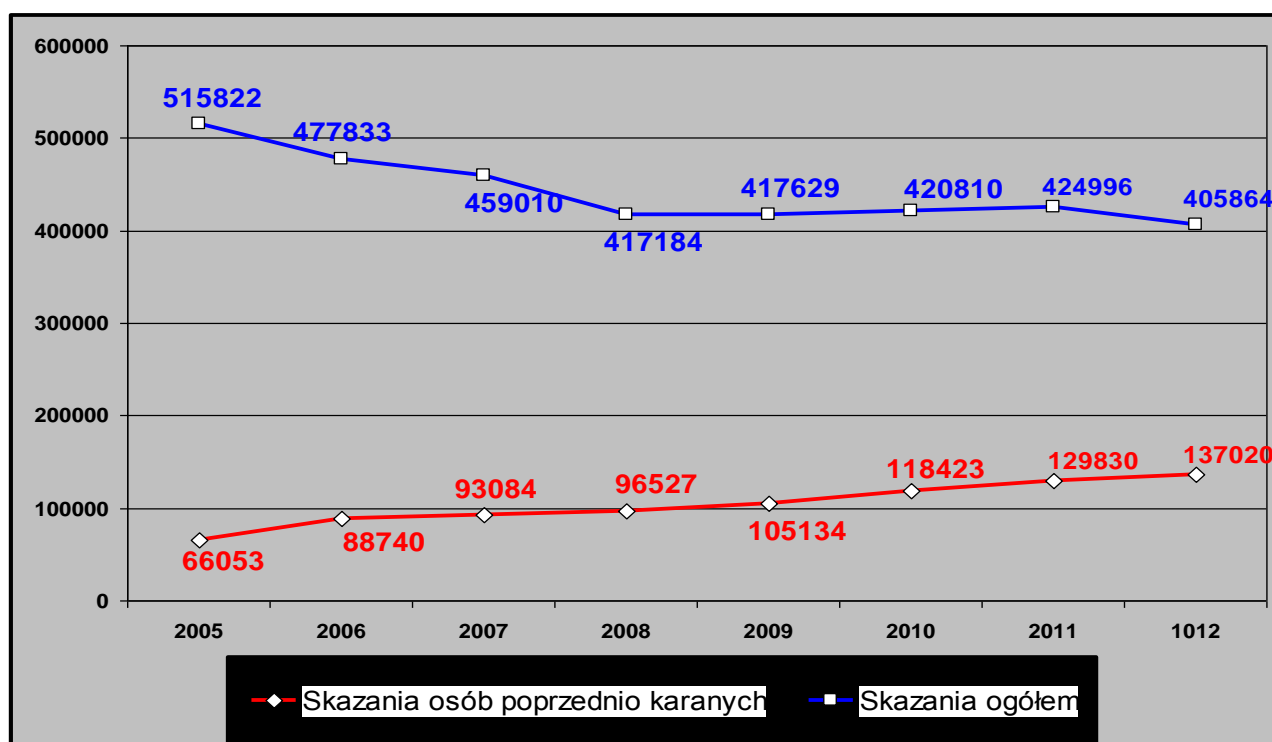

Jest ono o tyle zastanawiające, że zgodnie z art. 69 § 1 i 2 k.k. sąd może warunkowo zawiesić wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 2 lat tylko wtedy, gdy jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa; zawieszając wykonanie kary, sąd bierze pod uwagę przede wszystkim postawę sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa. Dane statystyczne obrazujące poziom efektywności probacji, zwłaszcza liczbę zarządzeń wykonania kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej, które w Polsce są podstawową przyczyną osadzeń skazanych w zakładach karnych, dają podstawy przypuszczać, że

przedmiotowa kara w praktyce orzekana jest w sytuacji braku pozytywnej prognozy kryminologicznej i jako taka nie realizuje zasadniczego celu w zakresie prewencji indywidualnej.

Należy też zauważyć, że podkreślony na wstępie radykalny spadek ogólnej liczby osądzeń i ogólnej liczby skazań na przestrzeni lat 2005-2012 nie skutkowało proporcjonalnym zmniejszeniem się liczby skazań w stosunku do osób uprzednio karanych. Wręcz przeciwnie – zestawienie danych statystycznych ukazuje wyraźną tendencję odwrotną, mianowicie **spadającej ogólnej liczbie skazań towarzyszył istotny wzrost liczby skazań wobec osób, które już były karane**. Szczegółowe dane na ten temat zawiera poniższe zestawienie:

Liczba skazanych oraz liczba skazanych uprzednio karanych w latach 2005 - 2012

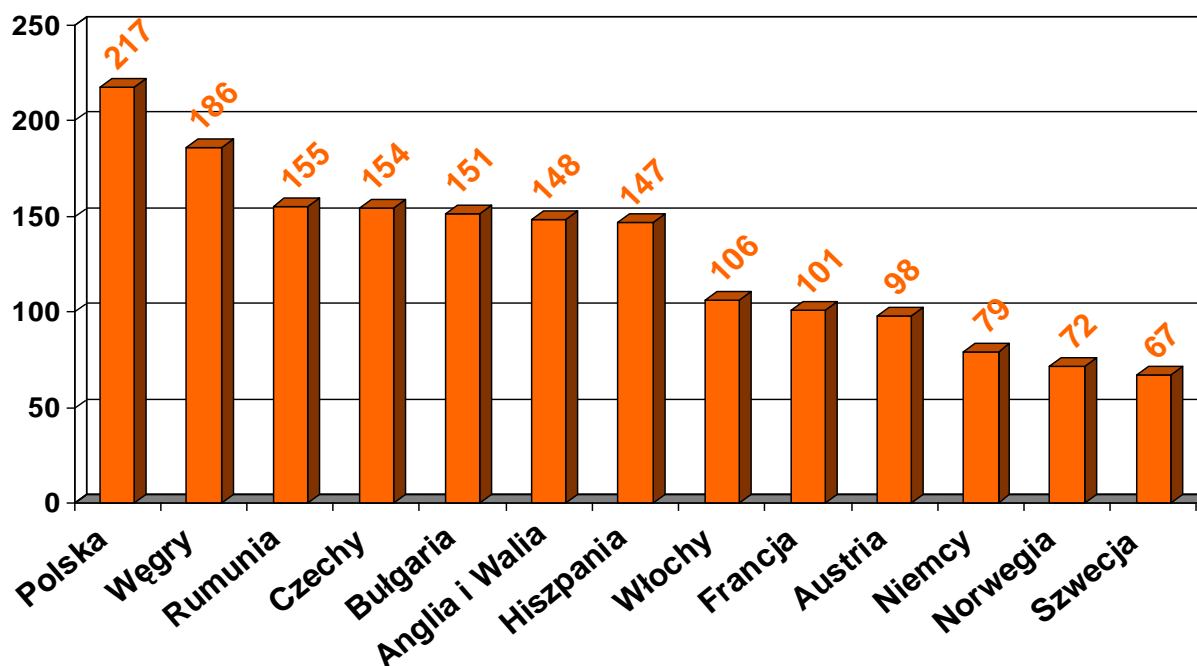

Taki stan rzeczy stanowi kolejny, obok liczby zarządzeń wykonania kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej, druzgocący sygnał nieskuteczności stosowanych sankcji, które nie są w stanie realizować swoich podstawowych funkcji prewencyjnych, a mianowicie nie powstrzymują sprawców od popełniania kolejnych przestępstw. Kara pozbawienia wolności w zawieszeniu orzekana wielokrotnie wobec tej samej osoby utwierdza ją w przekonaniu o bezkarności i skłania do powrotu do przestępstwa.

Potwierdzeniem rzeczywistej bezkarności prowokującej sprawców do ponownego popełnienia czynu oraz skrajnego nadużywania kary pozbawienia wolności w zawieszeniu jest czyn określony w art. 178 a § 4 KK. Przepis ten wprowadza szczególną formę recydywy, zgodnie z którą jeżeli sprawca czynu polegającego na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem narkotyków był wcześniej prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w takim stanie albo za przestępstwo określone w art. 173, 174, 177 lub art. 355 § 2 popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo dopuścił się jazdy w stanie nietrzeźwości w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Jednocześnie zgodnie z art. 68 § 4 KK sąd może zawiesić karę pozbawienia wolności wobec takiego sprawcy jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach. W rzeczywistości jednak w 2011 r. sądy skazały na podstawie tego artykułu na karę pozbawienia wolności 9 940 osób, z czego 7001 w zawieszeniu. W roku 2012 sądy skazały na karę pozbawienia wolności z tego artykułu 12 411 osób, z czego 8589 w zawieszeniu. Szczególnie uzasadnione wypadki w tym przypadku stanowią ok 70 %.

Nakreślona wyżej struktura orzekanych kar oraz poziom efektywności probacji, często stosowanej w oderwaniu od rzeczywistej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy przestępstwa, pozwalają zrozumieć paradoks polskiej polityki karnej, polegający na tym, że **Polska pozostaje jednoczesnym rekordzistą w dwóch – jak mogłoby się wydawać wykluczających się – dziedzinach, mianowicie odsetka populacji objętej nadzorem służb probacyjnych** (o czym była mowa wyżej) i odsetka populacji pozbawionej wolności (czyli tzw. wskaźnika prizonizacji, odzwierciedlającego liczbę osób pozbawionych wolności na 100.000 mieszkańców). Ten ostatni wskaźnik na tle innych krajów europejskich przedstawia się następująco:

WSKAŹNIK PRIZONIZACJI W UNII EUROPEJSKIEJ – marzec 2013*

Dane International Centre for Prison Studies

*Dane dotyczące Polski – sierpień 2013

Mechanizm tego paradoksu jest prosty - nadużywana jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, w szczególności nagminnie stosowana wówczas, gdy brak jest podstaw do formułowania pozytywnej prognozy na przyszłość (stąd rekordowy wskaźnik w zakresie odsetka ludności objętej środkami probacji), a nietrafność rozstrzygnięć w zakresie doboru tej sankcji powoduje, że nadzwyczaj często wykonanie kary jest zarządzane, a skazany trafia do zakładu karnego (stąd rekordowy wskaźnik przizonizacji).

Nie ulega wątpliwości, że znaczący udział w wygenerowaniu istniejącej od lat struktury orzekanych kar oraz wielokrotnej skazywalności tej samej osoby na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania mają tzw. konsensualne tryby zakończenia postępowania karnego, przewidziane w art. 335 k.p.k. i w art. 387 k.p.k. Pierwszy z wymienionych przepisów umożliwia prokuratorowi zawarcie w akcie oskarżenia wniosku o wydanie wyroku skazującego na posiedzeniu tj. bez przeprowadzenia rozprawy głównej. Umieszczenie takiego wniosku jest

poprzedzone zawarciem swoistego porozumienia między sprawcą czynu a organem procesowym, w wyniku którego :

- oskarżony uzyskuje uprzywilejowaną pozycję, ponieważ zgodnie z art. 343 k.p.k. może liczyć na wymierzenie łagodniejszej kary,
- organ procesowy jest zwolniony od prowadzenia sformalizowanego, często długotrwałego i kosztownego postępowania.

Możliwość wydania wyroku skazującego na posiedzeniu tj. bez przeprowadzenia rozprawy, jest wyrazem dążenia do uproszczenia, usprawnienia i przyspieszenia postępowania karnego. Istotne jest, że instytucja ta jednocześnie prowadzi do złagodzenia odpowiedzialności karnej, niezależnie od tego, czy taką możliwość przewidują przepisy prawa karnego materialnego. Podstawę łagodniejszego potraktowania sprawcy niżby to wynikało z przepisów prawa karnego materialnego, daje sądowi art. 343 § 1 i 2 k.p.k., który umożliwia między innymi warunkowe zawieszenie wykonania kary, **niezależnie od przesłanek określonych w art. 69 § 1-3 k.k.** Oznacza to, iż **w przypadku trybu art. 335 k.p.k. formalnie negatywna prognoza kryminologiczna nie jest przeszkodą w orzekaniu okresu próby.** Wedle wymienionych przepisów warunkowego zawieszenia nie stosuje się do kary pozbawienia wolności w wymiarze powyżej lat 5, a okres próby nie może przekroczyć 10 lat (art. 69 § 1 i 2 k.k. umożliwia warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w wymiarze nie przekraczającym 2 lat, a maksymalny okres próby to 5 lat).

W 2012 roku sądy powszechne osądziły ogółem 461.186 osób, z czego 405.864 to osoby skazane (łącznie w sądach rejonowych i sądach okręgowych). Wśród nich skazani w wyniku uwzględnienia wniosku prokuratora złożonego w trybie art. 335 k.p.k. stanowili grupę 193.653 osób, czyli około 46% wszystkich skazań łącznie w sądach okręgowych i sądach rejonowych.

W 2010 roku sądy powszechne skazały ogółem 420.810 osób, z czego skazani w wyniku uwzględnienia wniosku prokuratora złożonego w trybie art. 335 k.p.k., stanowili grupę 193.653 osób (co stanowiło około 46% wszystkich skazań łącznie w sądach okręgowych i sądach rejonowych).

Uwzględniając również tryb przewidziany w art. 387 k.p.k. w 2012 r. **około 55 % wszystkich skazań w sądach rejonowych w Polsce zapadło na skutek „dobrowolnego poddania się karze”, czyli swoistej ugody z oskarżonym.**

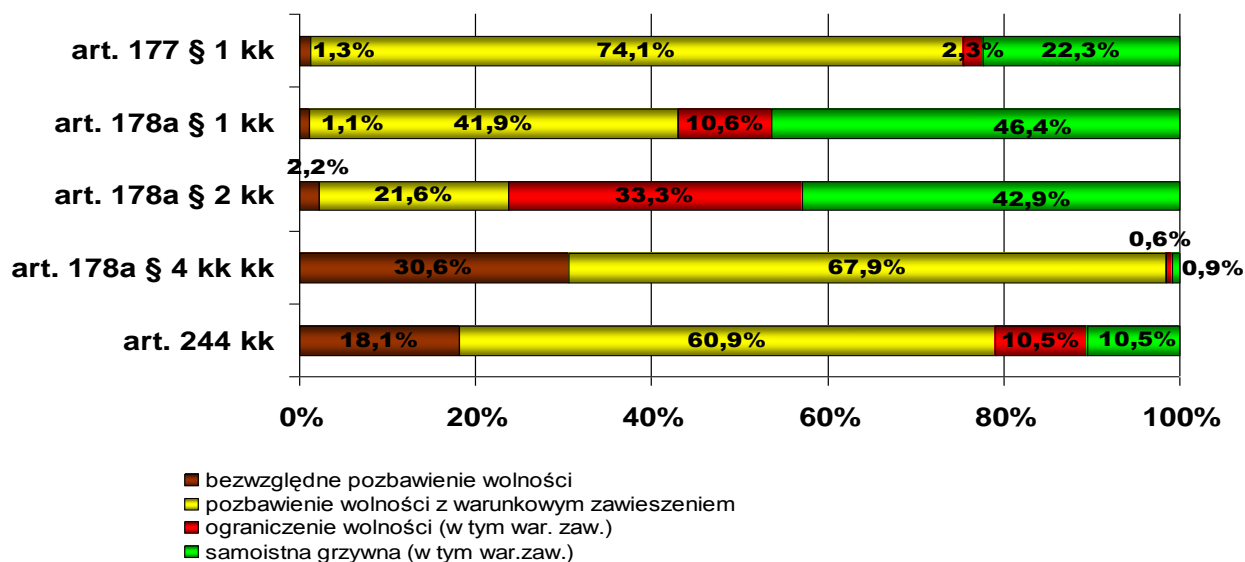
O tym, że tzw. tryby konsensualne, poza ich niezaprzeczalnym walorem w postaci radykalnego przyspieszenia postępowań, jednocześnie przyczyniają się do utrwalania wadliwej struktury sankcji karnych, przekonuje szczegółowa analiza orzecznictwa w zakresie 13 typów przestępstw, które obejmują $\frac{3}{4}$ wszystkich skazań w Polsce. Chodzi o przestępstwa stypizowane w następujących przepisach: art. 158 § 1 k.k., art. 177 § 1 k.k., art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 178a § 4 k.k., art. 207 § 1 k.k., art. 209 § 1 k.k., art. 244 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 279 § 1 k.k., art. 280 § 1 k.k., art. 286 k.k. oraz przestępstwa określone w ustawie *o przeciwdziałaniu narkomanii*. W 2012 r. za przestępstwa zakwalifikowane z wymienionych przepisów skazano w Polsce 293.568 osób, co stanowiło 73,8 % wszystkich skazań.

Orzekanie w odniesieniu do sprawców 5 typów przestępstw, obejmujących 50,54% wszystkich skazań, przedstawiało się następująco:

- a) w zakresie przestępstwa z art. 178 § 1 k.k. – na 63.000 skazań w 41,9 % przypadków orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, a w 65,9 % przypadków zastosowano tryb konsensualny;
- b) w zakresie przestępstwa z art. 178 § 2 k.k. – na 50.424 skazań w 21,6 % przypadków orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, a w 66,1 % przypadków zastosowano tryb konsensualny;
- c) w zakresie przestępstwa z art. 278 § 1 k.k. – na 38.773 skazań w 64,9 % przypadków orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, a w 54,8 % przypadków zastosowano tryb konsensualny;
- d) w zakresie przestępstw z art. 286 k.k. – na 26.830 skazań w 80,6 % przypadków orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, a w 57,9 % przypadków zastosowano tryb konsensualny;
- e) w zakresie przestępstwa z art. 244 k.k. – na 21.716 skazań w 60,9 % przypadków orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, a w 54,1 % przypadków zastosowano tryb konsensualny.

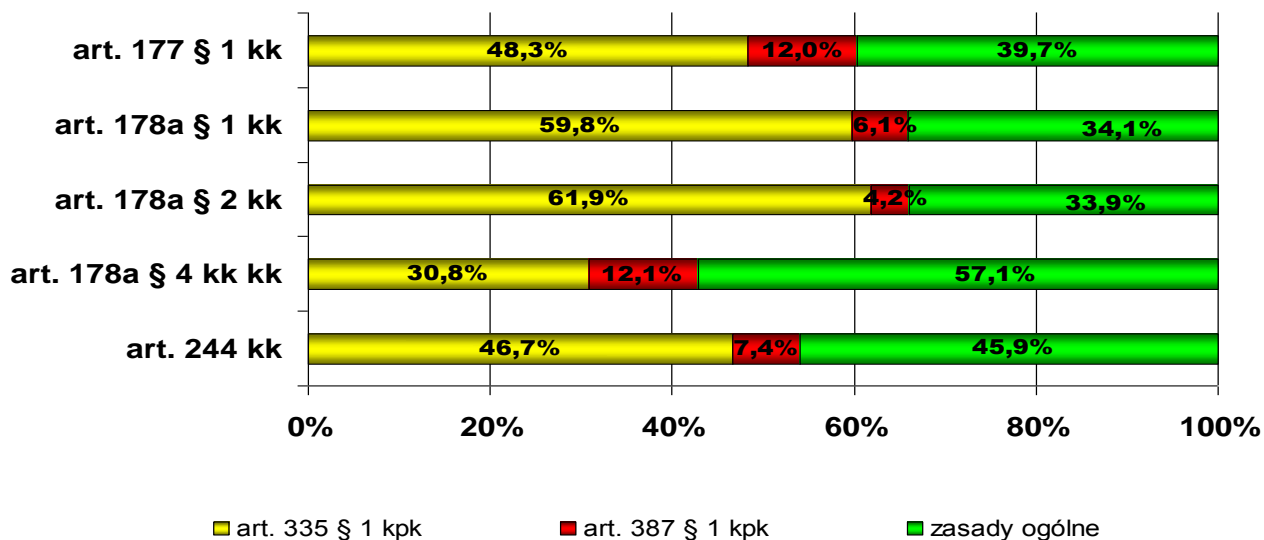
Szczegółowe porównanie struktury orzekanych kar oraz zastosowanych trybów odzwierciedlają poniższe zestawienia:

**STRUKTURA KAR WYMIERZANYCH
ZA WYBRANE PRZESTĘPSTWA W 2012 R.
(w odsetkach)**

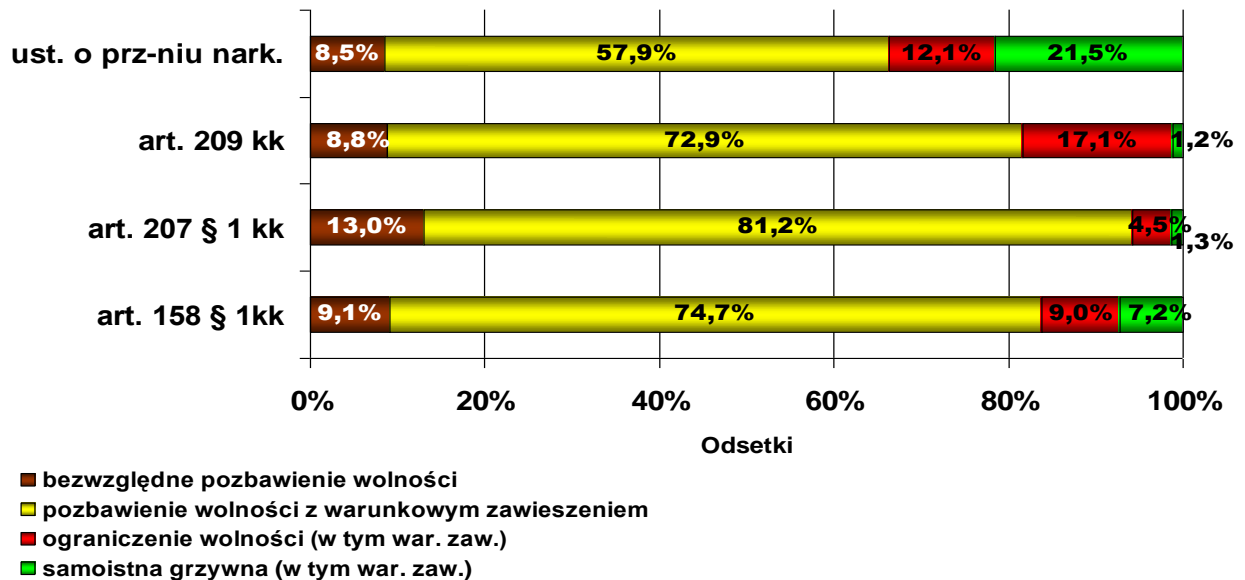
Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby skazane w I instancji przez Sądy Rejonowe w 2012 r.

**Stosowanie trybów konsensualnych
przy skazaniu za wybrane przestępstwa w 2012 r.
(w odsetkach)**

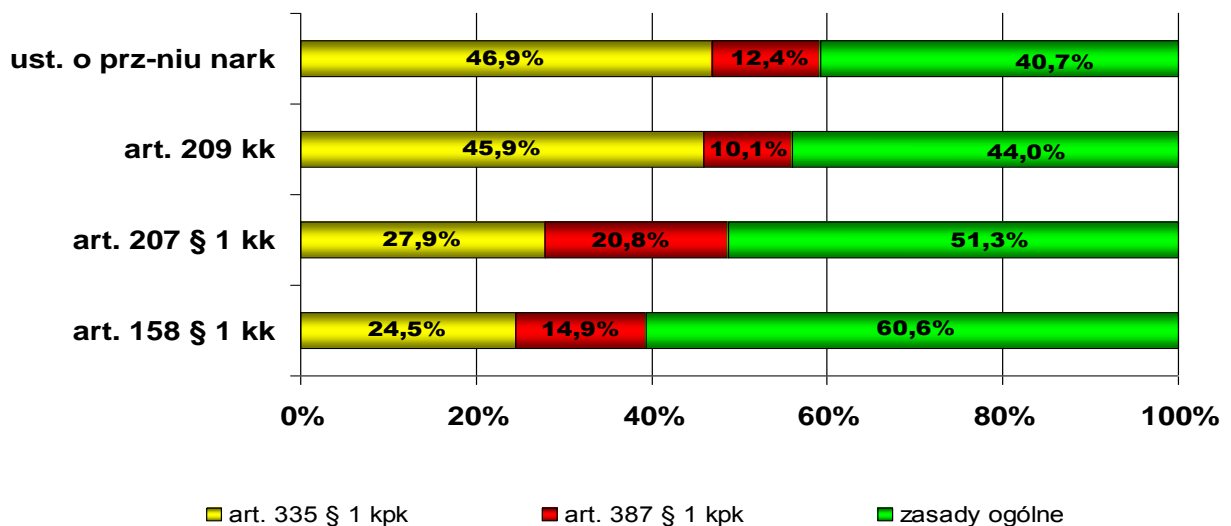
Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby skazane w I instancji przez Sądy Rejonowe w 2012 r.

**STRUKTURA KAR WYMIERZANYCH
ZA WYBRANE PRZESTĘPSTWA W 2012 R.
(w odsetkach)**

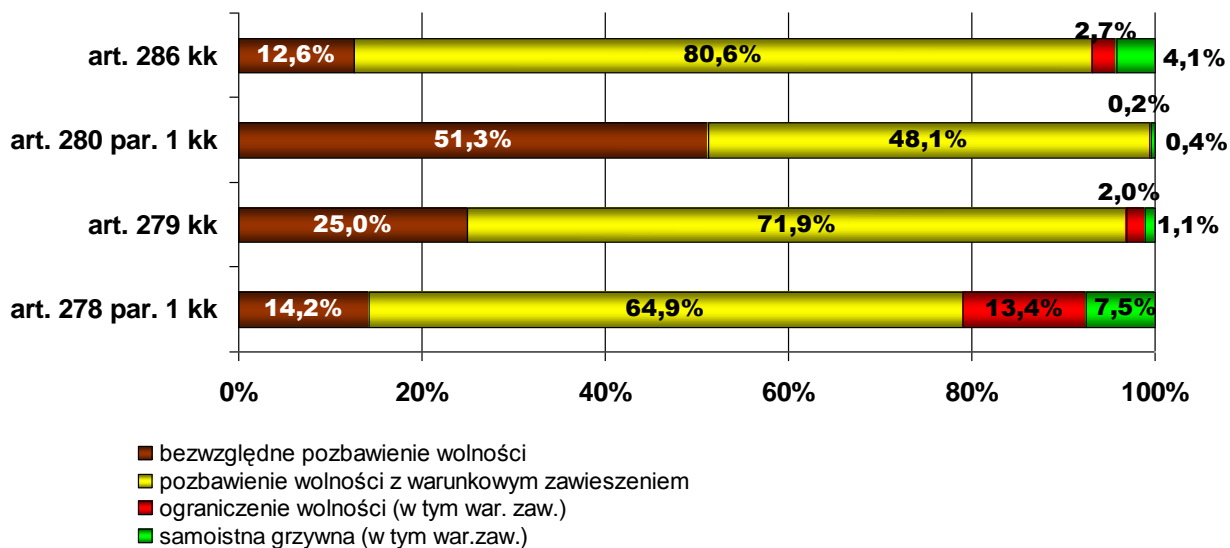
Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby skazane w I instancji przez Sądy Rejonowe w 2012 r.

**Stosowanie trybów konsensualnych
przy skazaniu za wybrane przestępstwa w 2012 r.
(w odsetkach)**

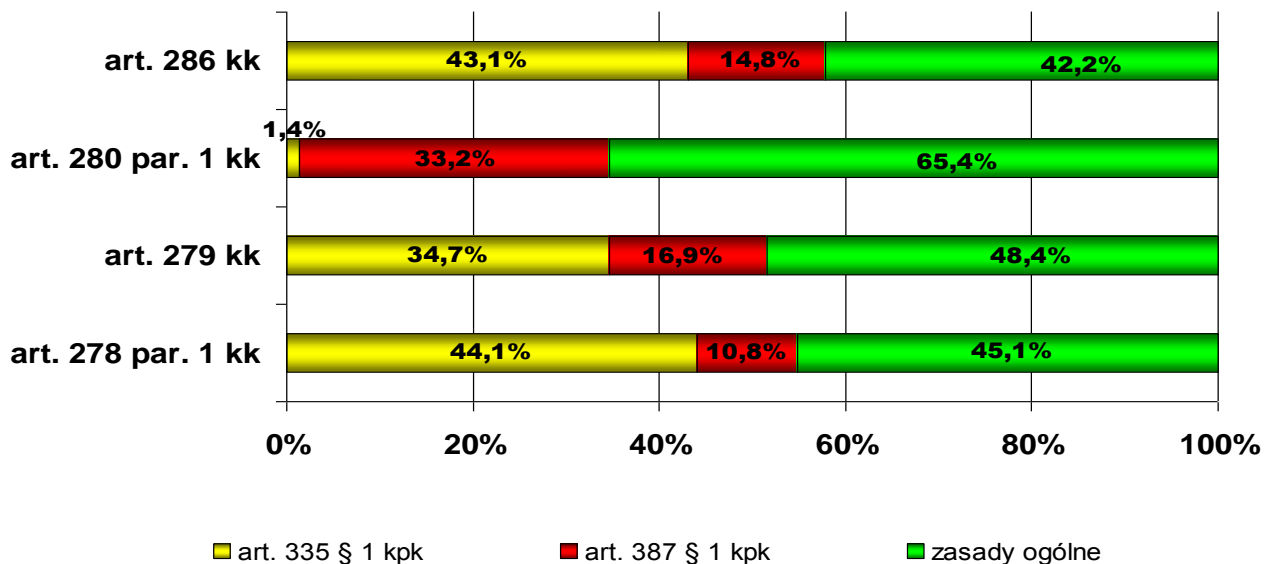
Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby skazane w I instancji przez Sądy Rejonowe w 2012 r.

**STRUKTURA KAR WYMIERZANYCH
ZA WYBRANE PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO MIENIU
W 2012 R.
(w odsetkach)**

Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby skazane w I instancji przez Sądy Rejonowe w 2012 r.

**Stosowanie trybów konsensualnych
przy skazaniu za wybrane przestępstwa w 2012 r.
(w odsetkach)**

Dane Ministerstwa Sprawiedliwości - Wydział Statystyki – MS-S6r - osoby skazane w I instancji przez Sądy Rejonowe w 2012 r.

Porównanie przedstawionej wyżej struktury orzekanych za wybrane przestępstwa kar, wskazującej na zdecydowaną przewagę kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania oraz trybów, w jakich zapadają orzeczenia skazujące, nie pozostawia wątpliwości, że w większości przypadków kara pozbawienia wolności z warunkowym zwieszeniem wykonania jest orzekana w jednym z trybów konsensualnych, na skutek zaakceptowania przez sąd stosownego wniosku prokuratora albo (rzadziej) oskarżonego. Sytuacja taka pokazuje, jak ogromny wpływ na kształtowanie praktyki orzeczniczej w Polsce mają prokuratorzy, a w konsekwencji – jak ważne jest podjęcie działań mających na celu wypracowanie standardów wnioskowania przed sądem przez oskarżyciela publicznego określonego rodzaju wymiaru kary z uwzględnieniem zapewnienia jednolitości orzeczniczej na terenie całego kraju oraz zbilansowania dysproporcji orzeczniczej w katalogu kar o nieizolacyjnym charakterze.

Ponadto przedstawione wyżej dane uwypuklają charakterystyczne dla polskiej polityki **karnej zjawisko „spłaszczenia” odpowiedzialności karnej za przestępstwa o zróżnicowanym zagrożeniu kodeksowym**, wyrażającego się w podobnym traktowaniu przez organy wymiaru sprawiedliwości w zakresie konsekwencji prawnokarnych różnych typów czynów zabronionych, bez względu na rodzaj i wielkość zagrożenia przewidzianego w przepisach ustawy. Upowszechnienie trybów konsensualnych wywołało bowiem efekt **premiowania w praktyce orzeczniczej przestępstw poważnych**, zagrożonych surowymi sankcjami oraz faktycznego **zaostrzania represyjności w przypadku przestępstw drobnych**, zagrożonych karami alternatywnymi lub karą pozbawienia wolności w relatywnie niskim wymiarze. Wystarczy w tym zakresie porównać strukturę kar orzekanych za przestępstwo z art. 279 § 1 k.k. (zagrożone karą pozbawienia wolności od 1 roku do 10 lat), za przestępstwo z art. 278 § 1 k.k. (zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat) oraz za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. (zagrożone karami alternatywnymi grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2) – we wszystkich trzech kategoriach dominujący charakter ma krótkotrwała (do 1 roku) kara pozbawienia wolności, która w przypadku art. 279 § 1 k.k. dotyczy 41 % skazań, w przypadku art. 278 § 1 k.k. – 59 % skazań, a w przypadku art. 178a § 1 k.k. – 43 % skazań.

Analiza przytoczonych danych pozwala także wnioskować, że w odniesieniu do tych typów przestępstw, za które ustawodawca przewidział surowe zagrożenie

karne praktyka orzecznicza wykazuje szczególne przywiązanie do wymierzania kar w dolnych granicach tego zagrożenia, a w odniesieniu do przestępstw zagrożonych łagodnie – do wymierzania kar rodzajowo najsurowszych. Taka prawidłowość widoczna jest np. w przypadku przestępstwa z art. 279 § 1 k.k. (kradzież z włamaniem), ale ze szczególnym nasileniem ujawnia się w przypadku przestępstwa z art. 280 § 1 k.k. (podstawowego typu rozboju), gdzie połowę orzeczonych kar stanowią kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania. Oznacza to, że aż w połowie przypadków sądy uznały, że sprawca rozboju w typie podstawowym zasłużył na najniższą przewidzianą przepisami ustawy karę, ponieważ ustawowe zagrożenie wynosi w tym przypadku od 2 do 12 lat pozbawienia wolności, a co do zasady karę maksymalnie 2 lat pozbawienia wolności można warunkowo zawiesić. Podobne traktowanie przestępstwa np. z art. 209 § 1 k.k., zagrożonego nieporównanie łagodniej (karami alternatywnymi), powinno skutkować przewagą kar wolnościowych, a tymczasem w ponad 82 % jest to kara pozbawienia wolności.

Skrajnymi przykładami przestępstw bardzo poważnych o szczególnej intensywności społecznej szkodliwości są zgwałcenie (art. 197 § 1 kk), zgwałcenie kwalifikowane – zgwałcenie małoletniego poniżej 15 lat (art. 197 § 3 pkt 2 kk), czyn polegający na obcowaniu z małoletnim poniżej 15 lat. W pierwszym przypadku na 455 skazanych w 2011 r. 35, 5 % otrzymało wyrok kary pozbawienia wolności w zawieszeniu, w 2012 r. wartości te kształtowały się bardzo podobnie. W drugim przypadku w 2012 r. na 40 osób skazanych na karę pozbawienia wolności aż 5 było skazanych na kare 2 lat w zawieszeniu, co jest zdumiewające bo czyn ten stanowi zbrodnię zagrożoną karą co najmniej 3 lat pozbawienia wolności (w wyniku stosowania trybów konsensualnych sądy stosują jednak również nadzwyczajne złagodzenie kary). W trzecim przypadku w 2012 r. na 607 osób skazanych na karę pozbawienia wolności 386 osób było skazanych na karę w zawieszeniu, co stanowi ok 63,5 %. W praktyce oznacza to również, że taką samą karę np. 2 lat pozbawienia wolności sądy wymierzają za zgwałcenie, zgwałcenie małoletniego poniżej 15 lat, rozbój jak również za posiadanie narkotyków, naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza, czy przywłaszczenie powierzonego mienia ruchomego

Nie ulega wątpliwości, że znaczna część przestępstw, w odniesieniu do których sądy orzekają minimalne przewidziane w przepisach sankcje mogłyby być zakwalifikowane z przepisów przewidujących typy uprzywilejowane, np. z art. 283 k.k. w odniesieniu do wspomnianych wyżej przestępstw kradzieży z włamaniem albo

rozboju. Organy ścigania (Policja, prokuratura) ze względów czysto statystycznych nie są jednak skłonne do przyjmowania takiej uprzywilejowanej kwalifikacji, a sądy otrzymując do rozpoznania wnioski złożony w trybie art. 335 k.p.k. ze względów czysto pragmatycznych niechętnie wdają się w spór z oskarżycielem co do kwalifikacji, ponieważ jej zakwestionowanie rodzi konieczność przeprowadzenia pełnego, czasochłonnego i pracochłonnego postępowania rozpoznawczego. Również ten mechanizm przyczynia się do utrwalania wadliwej struktury kar, ponieważ w wielu przypadkach prawidłowa kwalifikacja otworzyłaby drogę do wymierzenia kary innej niż pozbawienie wolności.

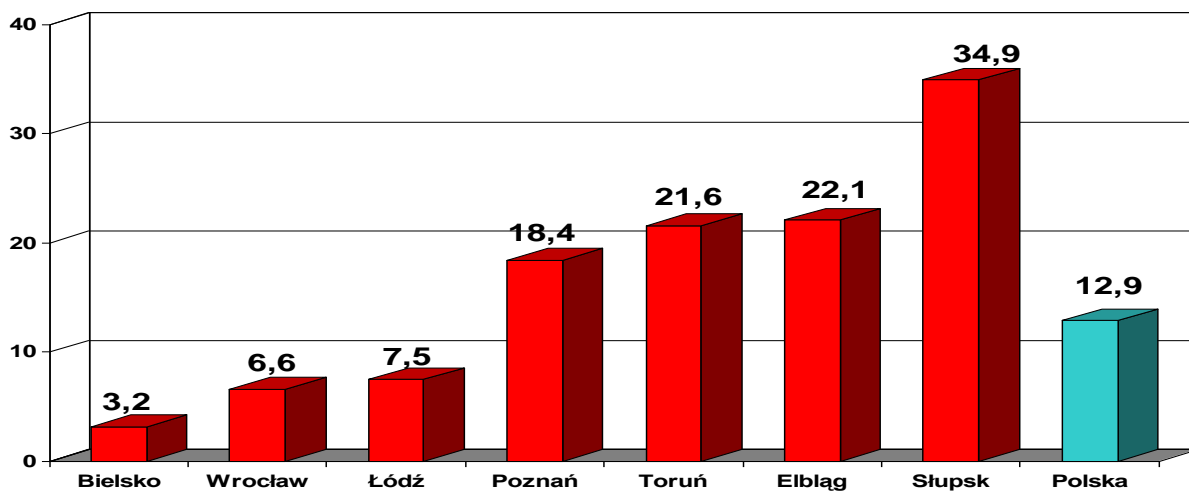
W tym kontekście należy też wskazać, że przemyślenia wymaga instytucja tzw. wypadku mniejszej wagi, przewidzianego jako typ uprzywilejowany w wielu kategoriach przestępstw, w tym zwłaszcza przestępstw przeciwko mieniu oraz przestępstw narkotykowych. Obserwacja praktyki orzeczniczej wskazuje na znaczące rozbieżności w ocenie okoliczności decydujących o kwalifikacji czynu w obrębie typu podstawowego i typu uprzywilejowanego oraz interpretacji przytoczonego wyżej wysoce niedookreślonego pojęcia. Wynika z tego pełna swoboda orzecznicza poszczególnych sądów i sędziów, niejednorodna w skali kraju, prowadząca do sytuacji, w której za taki sam czyn możliwe są krańcowo różne skazania, w zależności od właściwości miejscowej sądu oraz konkretnego sędziego. Nie kwestionując zasady niezawisłości sędziowskiej, należy wskazać, że granice sędziowskiej swobody powinny być limitowane bardziej czytelnymi, jasnymi i zrozumiałymi kryteriami decydującymi o kwalifikacji czynu, w celu wyeliminowania sytuacji, w których swoboda przekształca się w dowolność i arbitralność.

Dane statystyczne pozwalają również zaobserwować jeszcze jedno niepokojące zjawisko polskiej polityki karnej, mianowicie **brak jednolitości orzeczniczej w skali kraju**, przejawiający się nie tylko w różnorodności, a nawet rozbieżności w wymiarach kar za takie same czyny orzekanych w różnych sądach, ale także **w zróżnicowanej strukturze statystycznej kar wymierzanych w danych sądach**.

W niektórych okręgach odsetek orzekanych przez sądy kar ograniczenia wolności wynosi ponad 30 %, w innych nie przekracza 3 %. Podobnie skrajne zróżnicowanie występuje w zakresie stosowania kar grzywny, a także w zakresie wymiaru kary orzekanej za podobne pod względem charakteru i zagrożenia przestępstwa. Analiza danych prowadzi do wniosku, że za ten sam czyn na

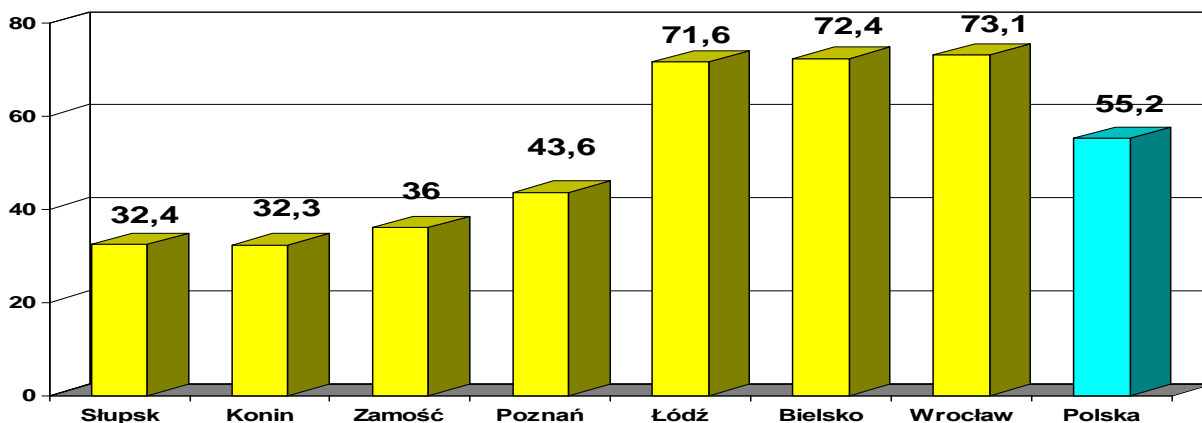
podstawie tych samych przepisów możliwe są krańcowo różne skazania (różne rodzaje i wymiary kar), w zależności od właściwości miejscowej sądu orzekającego w sprawie. Poziom różnic w doborze sankcji karnych obrazują poniższe zestawienia:

Odsetek osób skazanych w sądach rejonowych na karę ograniczenia wolności w 2012 roku

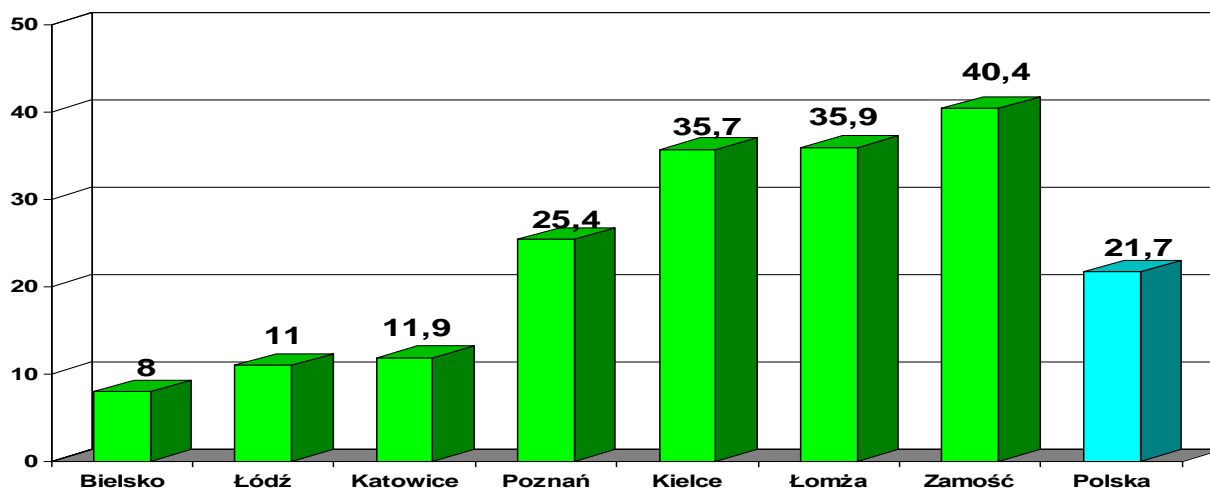
Dane statystyczne MS-S6r za 2012 rok

Odsetek osób skazanych w sądach rejonowych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem w 2012 roku

Dane statystyczne MS-S6r za 2012 rok

Odsetek osób skazanych w sądach rejonowych na karę samoistną grzywny w 2012 roku

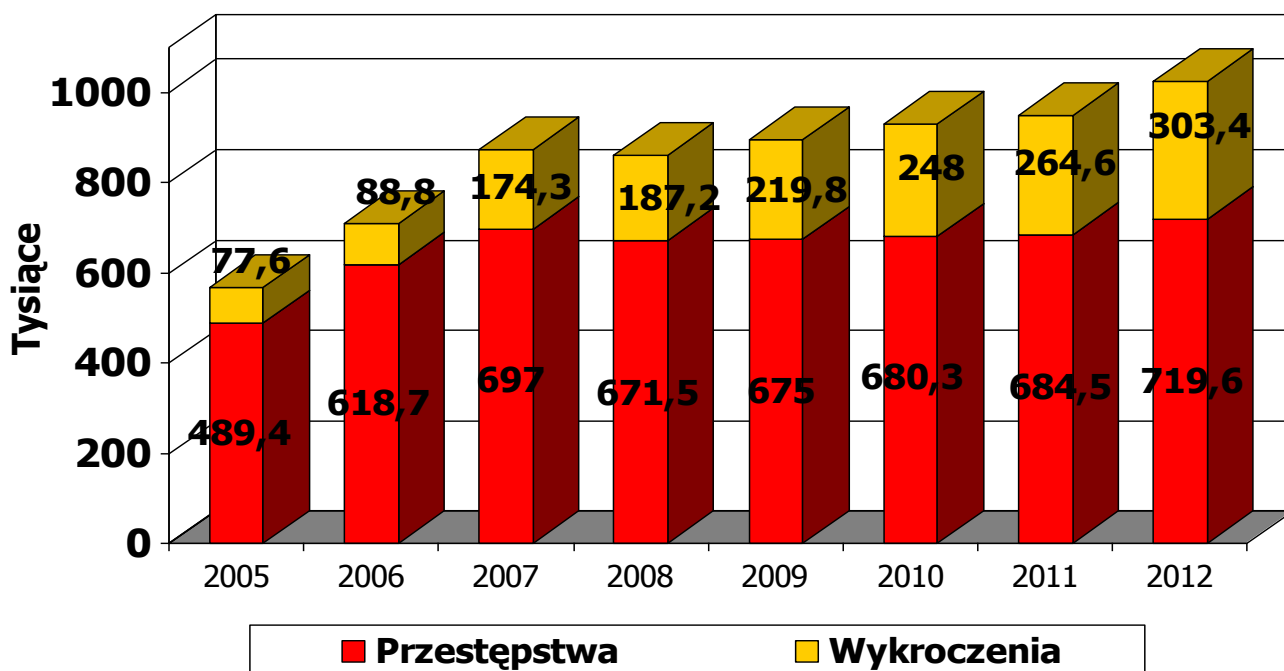
Dane statystyczne MS-S6r za 2012 rok

Zjawisko tak daleko idącej i wynikającej wprost z przedstawionych informacji statystycznych różnorodności w skali kraju nie może być w sposób przekonujący wytłumaczone wyłącznie zasadą sędziowskiej swobody w doborze środków reakcji karnej.

II. Wykonawstwo.

Oczywisty charakter ma twierdzenie, że kształt orzecznictwa w sprawach karnych wywołuje bezpośrednie skutki w sferze wykonawstwa, a jego ugruntowanie i utrwalenie w obecnej postaci, charakteryzującej się nadużywaniem w praktyce orzeczniczej kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, stanowi główne źródło strukturalnych problemów związanych z wykonywaniem orzeczeń karnych. Należy pamiętać, że prawomocne orzeczenie skazujące w rzeczywistości nigdy nie kończy postępowania karnego, ponieważ wymaga jeszcze przeprowadzenia postępowania wykonawczego, które niejednokrotnie bardziej absorbuje sąd niż przeprowadzenie postępowania rozpoznawczego. O znaczeniu wykonawstwa dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych przekonuje przedstawione poniżej zestawienie wpływu spraw karnych wykonawczych, który to wpływ nieustannie rośnie i zbliża się już do miliona spraw rocznie, mimo realnego spadku przestępczości i radykalnego spadku liczby skazań:

Wpływ spraw wykonawczych karnych i wykroczeniowych w sądach rejonowych

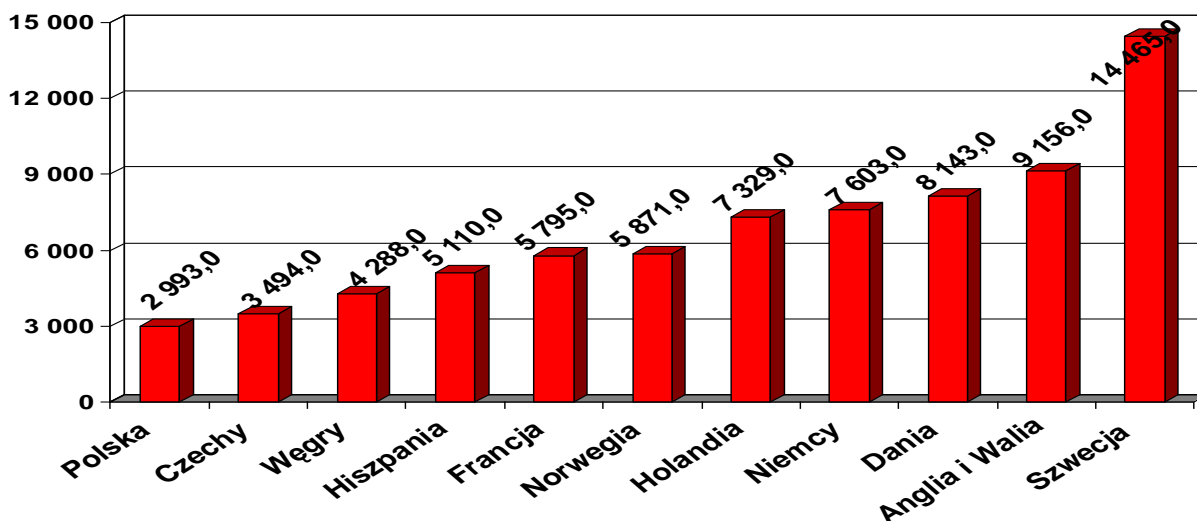

Dane Ministerstwa Sprawiedliwości : MS – S5r – ewidencja spraw karnych i wykroczeniowych w sądach rejonowych za lata 2005 - 2012

Przytoczone dane sugerują, że dalsze zaniechania legislacyjne w obszarze prawa materialnego, bez odwrócenia proporcji orzekanych sankcji, grozi paraliżem sądownictwa w sprawach karnych wykonawczych. Nowelizacje kodeksu karnego wykonawczego z lat 2010-2012 rzeczywiście przyczyniły się do usprawnienia postępowań wykonawczych, ale bez zmian w zakresie prawa materialnego i częściowo również procedury nie będą w stanie zahamować licznych niekorzystnych tendencji w sferze wykonawstwa.

W warunkach polskich jednym z zasadniczych problemów nie tylko ściśle wykonawczych, ale społecznych jest zjawisko nadmiernej populacji więziennej w stosunku do poziomu i struktury przestępczości. Wbrew wyobrażeniom kształtowanym przez media i niektóre środowiska polityczne poziom przestępczości w Polsce należy do najniższych w Europie, co obrazuje poniższe zestawienie:

Liczba przestępstw na 100 tys. mieszkańców (dane za 2007 r.)

Dane policyjne wg European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010

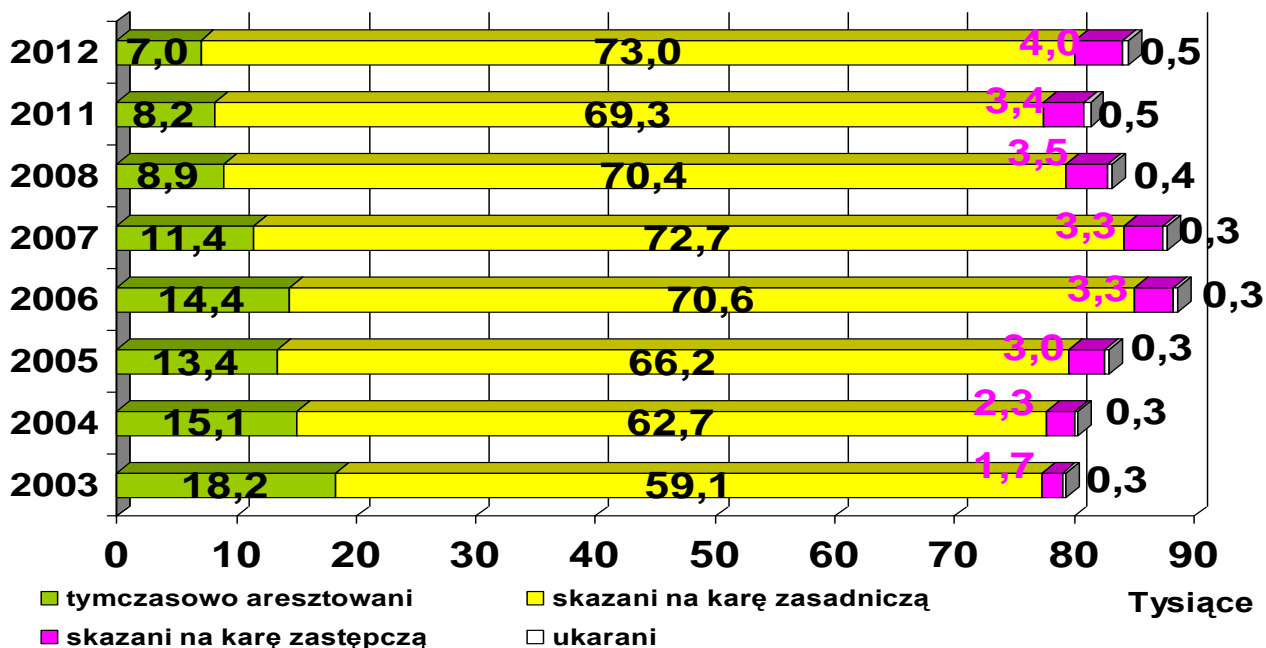
Od 2007 r. w przypadku Polski powyższy wskaźnik ulegał minimalnym tylko wahaniom i obecnie (za 2012 r.) utrzymuje się na poziomie ok. 2.908 przestępstw na 100.000 mieszkańców.

Wynikający z przytoczonego zestawienia stan rzeczy powinien dać asumpt do zastanowienia, **jakie mechanizmy powodują, że jeden z najniższych wskaźników przestępczości w Europie generuje jeden z najwyższych wskaźników odsetka populacji pozbawionej wolności** (czyli tzw. wskaźnika prizonizacji, o którym była mowa wcześniej).

Odpowiedź na to pytanie przynosi analiza danych dotyczących struktury osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz struktury orzeczeń skutkujących pozbawieniem wolności. Strukturę osadzonych prezentuje poniższa tablica:

STRUKTURA OSADZONYCH

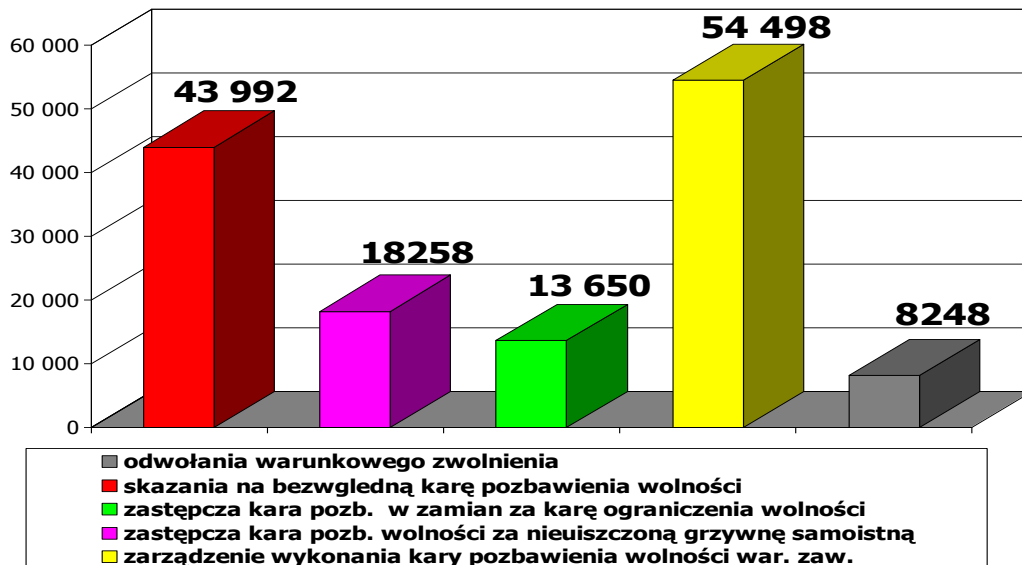
Stan w dniu 31 grudnia - w liczbach bezwzględnych

* Centralny Zarząd Służby Więziennej – Informacje o wykonywaniu kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania za lata 2003-2012 – stan w dniu 31 grudnia

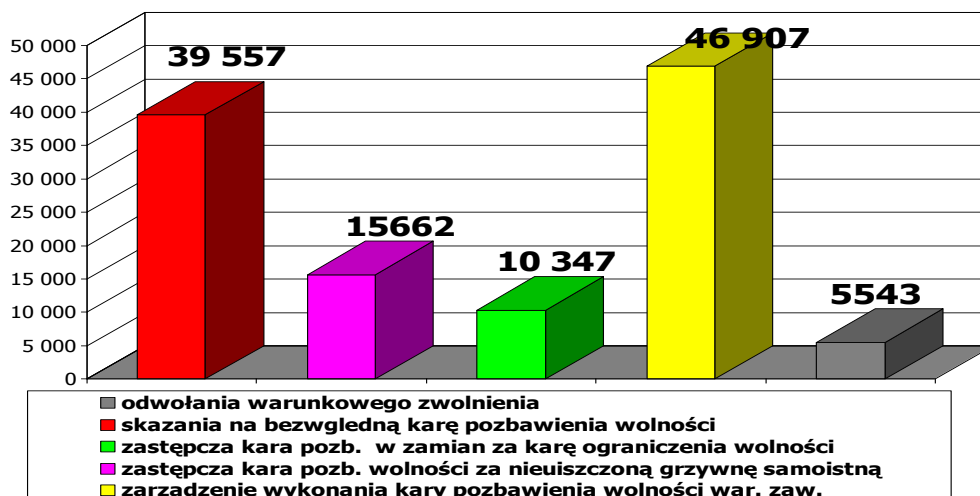
Na jej podstawie można sformułować kilka zasadniczych wniosków: po pierwsze na przestrzeni lat 2003-2012 w sposób znaczący (o ponad połowę) spadła liczba osób tymczasowo aresztowanych, co należy poczytać za sukces wysiłków zmierzających do uczynienia z tymczasowego aresztowania środka zapobiegawczego o charakterze wyjątkowym, stosowanym tylko w ostateczności; po drugie nieustannie największy odsetek i największą liczbę bezwzględną osadzonych stanowią osoby skazane na karę zasadniczą pozbawienia wolności; po trzecie liczba ta nie ulega znaczącej redukcji, proporcjonalnej do spadku liczby skazań i po czwarte liczba osadzonych skazanych na karę zasadniczą jest znacznie większa niż liczba orzekanych w poszczególnych latach bezwzględnych kar pozbawienia wolności. Zrozumienie tych spostrzeżeń wymaga przeanalizowania kolejnej tablicy, ilustrującej strukturę orzeczeń sądów skutkujących pozbawieniem wolności:

ORZECZENIA SĄDÓW SKUTKUJĄCE POZBAWIENIEM WOLNOŚCI w 2012 r.

Wynika z niej, że to nie kary bezwzględne w największym stopniu generują populację więzienną lecz zarządzenia wykonania kar pozbawienia wolności, których wykonanie było uprzednio warunkowo zawieszzone. Taki stan rzeczy ma charakter trwały i powtarza się od wielu lat (dla porównania poniżej zamieszczono dane za 2008 r.):

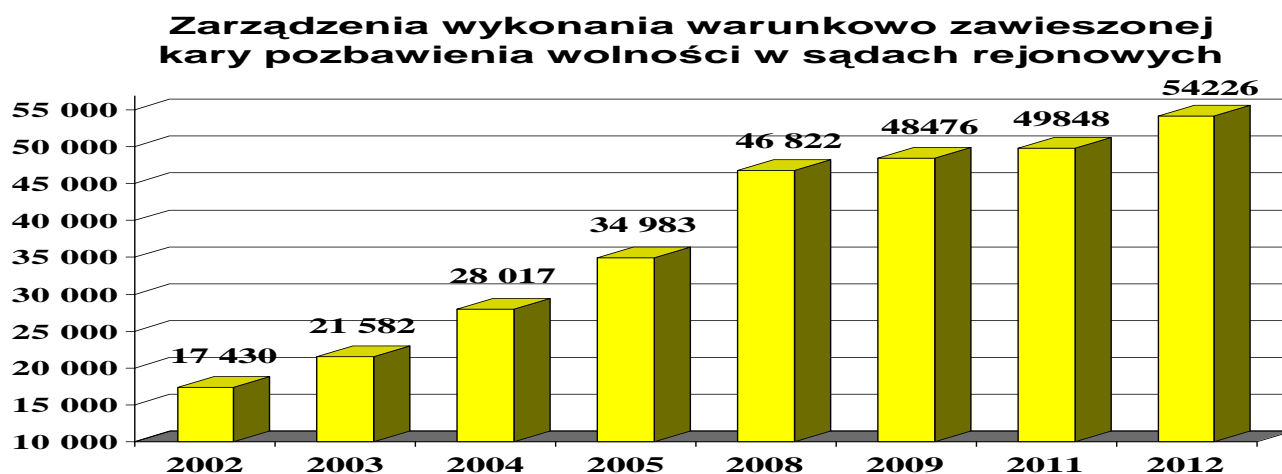
ORZECZENIA SĄDÓW SKUTKUJĄCE POZBAWIENIEM WOLNOŚCI w 2008 r.

Przytoczone dane statystyczne pozwalają dostrzec nie budzącą wątpliwości prawidłowość, na którą już wcześniej zwrócono uwagę, że powszechne orzekanie (nadużywanie) kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, przy zachwianiu proporcji statystycznych w stosunku do innych kar nieizolacyjnych, pozostaje w ścisłym związku z kreowaniem zjawiska bardzo wysokiego poziomu populacji więziennej, okresowo przybierającego postać przeludnienia jednostek penitencjarnych.

Wydawać by się mogło, że odnotowywana w praktyce orzeczniczej przewaga kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, przy założeniu efektywnej probacji, powinna pozostawać w ścisłym związku z redukcją zjawiska wysokiej populacji więziennej. Informacje statystyczne jednak obrazują tendencję odwrotną, a mianowicie dają podstawy przypuszczać, że kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, orzekana w sytuacji braku pozytywnej prognozy kryminologicznej, w liczbie uniemożliwiającej poddanie skazanych – przy wykorzystaniu dostępnych narzędzi, instytucji i zasobów kadrowych – skutecznym oddziaływaniom w okresie próby pozostaje karą nieskuteczną, a to w efekcie prowadzi do zarządzenia jej wykonania i umieszczenia sprawcy w warunkach izolacji.

W 2012 roku zarządzono wykonanie kary uprzednio warunkowo zawieszanej wobec 54.226 osób, głównie z powodu popełniania kolejnych przestępstw w okresie próby, odwołano warunkowe przedterminowe zwolnienie wobec 8.248 osób i zarządzono zastępczą karę pozbawienia wolności z powodu uchylania się od wykonywania kary ograniczenia wolności wobec 13.650 osób. Odnotowana w 2012 r. liczba zarządzeń jest najwyższa od dekady, a dokładne w tym zakresie dane przedstawia poniższe zestawienie:

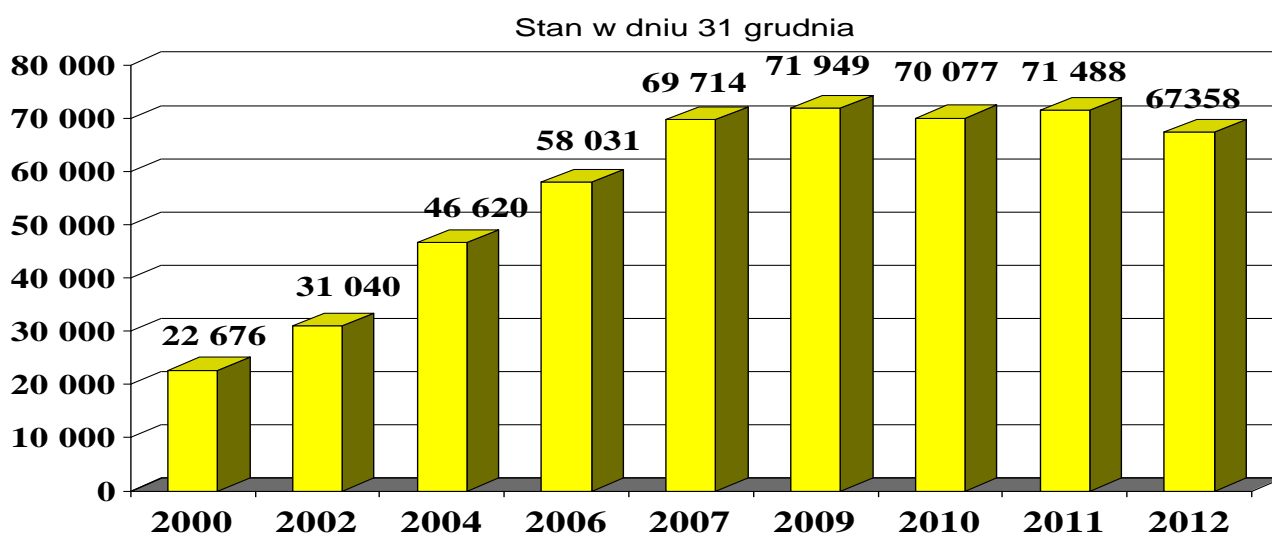

Dane Wydziału Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości – MS-S10r

Przytoczone liczby łącznie obrazują, jak wielu skazanych, którzy poddani zostali próbie na wolności, ostatecznie karę w zakładzie karnym. Nie budzi w związku z tym wątpliwości fakt, który praktycy obserwują od lat, iż zdecydowana większość osób osadzonych w więzieniach to byli klienci nieskutecznej probacji. Dopiero ten wniosek może wytłumaczyć paradoks polegający na tym, że pomimo stosunkowo niewielkiego odsetka osób skazanych na bezwzględną karę pozbawienia wolności (od lat utrzymującego się na poziomie 9-10%, a w liczbach bezwzględnych – ok. 40.000), placówki penitencjarne stale pozostają na granicy przeludnienia, a polski wskaźnik prizonizacji jest jednym z najwyższych w Europie.

Dodatkowo należy wskazać, że wysoki poziom i charakterystyczna struktura populacji więziennej to niejedyny efekt nadużywania kary pozbawienia w zawieszeniu. Pamiętać bowiem należy, że istnieje jeszcze powiązane z tym zjawisko tzw. kolejki skazanych oczekujących na wykonanie kary pozbawienia wolności, czyli osób z różnych przyczyn nieosadzonych w zakładzie karnym. Tak jak sama populacja więzienna również owa „kolejka” generowana jest w głównej mierze przez zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej, co tłumaczy, dlaczego mimo spadku liczby skazań nie udaje się jej znacząco zredukować. Od pięciu lat liczba nieosadzonych oscyluje w granicach 70.000 i jako taka stanowi swoistą zaległość w wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Szczegółowe dane w tym zakresie prezentuje poniższe zestawienie:

SKAZANI NIEOSADZENI W ZAKŁADZIE KARNYM

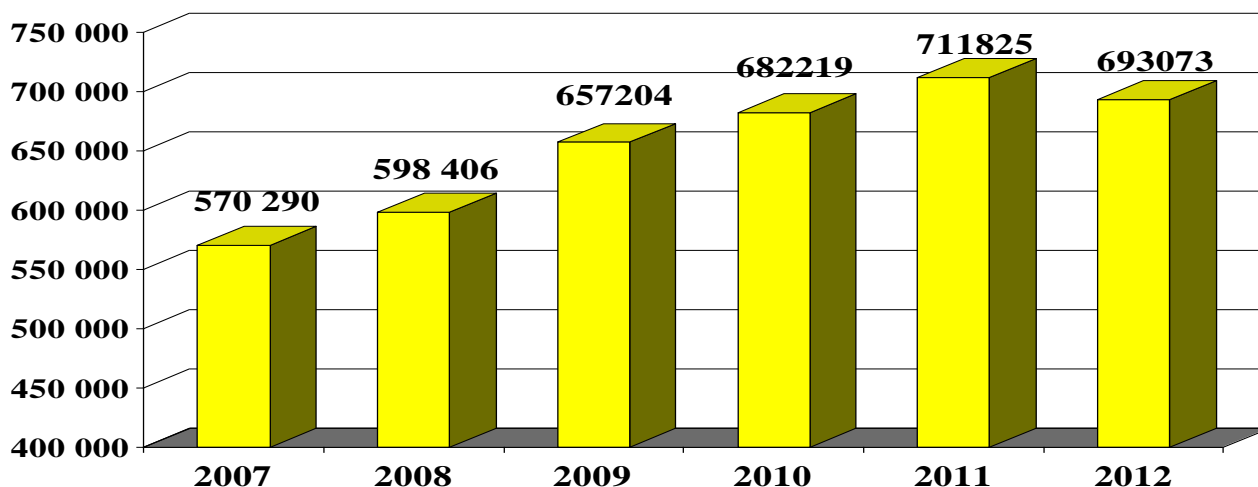

Osoby prawomocnie skazane na karę pozbawienia wolności nieosadzone w zakładzie karnym mimo upływu 14 dni od uprawomocnienia się wyroku (z wyłączeniem kar zastępczych) – dane Wydziału Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości - stan w dniu 31 grudnia.

Brak reakcji wymiaru organów wykonawczych na rosnącą kolejkę jest w pełni wytłumaczalny brakiem faktycznej fizycznej możliwości wykonania kar pozbawienia wolności. Ta swoista niemoc jest oznaką niedopasowania polityki karnej do rzeczywistego zagrożenia przestępczością i oczekiwań społecznych. Powoduje ona również, że o tym kto zostanie osadzony w zakładzie karnym decyduje w dużej mierze pozaustawowy czynnik losowy. Podobne niedopasowanie będące wynikiem nadmiernie restrykcyjnego prawa możliwe było do zaobserwowania w okresie PRL, gdy również liczba miejsc w zakładach karnych była niewystarczająca dla ciągle przyrastającej populacji osób skazanych. W tamtym okresie dokonywanie korekt następowało poprzez liczne akty amnestii. Miały one charakter regularny ze względu na to, że nie redukowały problemu systemowego ale go pogłębiały poprzez pomniejszenie prewencyjnego charakteru kary.

Jak wielokrotnie już wyżej wskazano, przyczyn niskiej skuteczności probacji należy poszukiwać w niespotykanej skali orzecznictwa bezrefleksyjnie szafującego środkami probacji, zwłaszcza warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności, w stopniu, który wywołuje efekt przeciążenia aparatu wykonawczego. Wystarczy wskazać, że ogromny zakres orzekania probacji w stosunku do niewielkiego udziału samoistnej kary grzywny, będący ewenementem na skalę europejską, powoduje, że na koniec 2012 r. mamy w kraju 693.073 wykonywanych orzeczeń sądów rejonowych skazujących na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Dynamikę tego zjawiska na przestrzeni ostatnich kilku lat obrazuje poniższe zestawienie:

Liczba wykonywanych warunkowo zawieszonych kar pozbawienia wolności w sądach rejonowych

Dane Wydziału Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości – MS-S10r

Ponownie należy podkreślić, że odzwierciedlony na wykresie lawinowy wzrost wykonywanych kar warunkowo zawieszonych miał miejsce mimo jednoczesnego spadku liczby skazań. Jest to o tyle zrozumiałe, że wykonywanie tego rodzaju kar, z uwagi na długość okresów próby, trwa z reguły co najmniej kilka lat i ich ogólna liczba jest efektem nawarstwienia się skazań również z lat poprzednich.

Jeżeli do wskazanej wyżej liczby dodamy liczbę spraw dotyczących wykonania kary ograniczenia wolności, warunkowego przedterminowego zwolnienia i warunkowego umorzenia postępowania to łącznie możemy szacować, iż w Polsce na koniec 2012 r. wykonywano około 880.000 (!) spraw szeroko rozumianej probacji. Tak ogromna rzesza skazanych nie może być poddana skutecznym zabiegom resocjalizacyjnym przy wykorzystaniu dostępnych zasobów kadrowych i instytucjonalnych.

Dodać również należy, że na skutek masowego charakteru warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w sposób bardzo oszczędny korzysta z możliwości łączenia okresu próby z obowiązkami probacyjnymi, które mogłyby wprowadzać realną dolegliwość tej kary i być czynnikiem naprawczym. Wystarczy wspomnieć, że w 2012 r. na 693.073 wykonywanych orzeczeń związanych z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności tylko w przypadku 191.105 orzeczeń nałożono na skazanych tego rodzaju obowiązki. Znikomy jest zakres stosowania tzw. zakazów zbliżania się oraz obowiązków

poddania się oddziaływaniom terapeutycznym i uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie. Praktycznie w ogóle nie występuje orzecznictwo szczególnych obowiązków probacyjnych dla przestępców seksualnych i mających problemy z agresją.

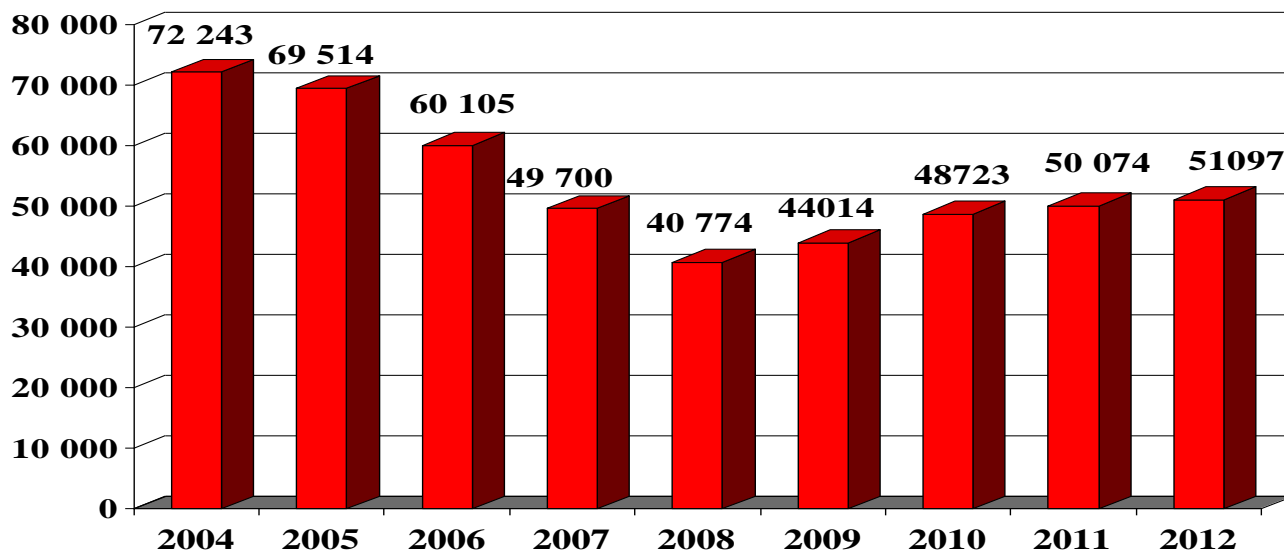
Przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, iż w polskich warunkach orzekanie odbywa się bez przeprowadzenia profesjonalnej diagnostyki przedsądowej oskarżonego, co jest kolejnym ewenementem w skali Europy. Przewidziany przez ustawodawcę w art. 214 k.p.k. wywiad środowiskowy w praktyce nie dostarcza sędziemu informacji pozwalających na głęboką i do końca trafną prognozę kryminologiczną. Ponadto zakres zlecenia przez prokuraturę i sądy tych dodatkowo płatnych wywiadów kuratorom jest bardzo niewielki (w 2012 r. kuratorzy przeprowadzili tylko 17.724 takich wywiadów). O wiele częściej na zasadach bezpłatnych wywiady te zlecane są Policji, przy czym ich jakość jest zblizona.

Kara grzywny lub kara pozbawienia wolności paradoksalnie stała się kara bardziej dolegliwą od kary pozbawienia wolności w zawieszeniu, która w praktyce nie wiąże się z żadnymi negatywnymi konsekwencjami poza krótkotrwałym wpisem do rejestru karnego. Kara grzywny lub kara ograniczenia wolności orzekana jako kara podstawowa i najczęściej stosowana byłaby karą bardziej odstraszącą i proporcjonalną.

Mimo istnienia efektywnego narzędzia w postaci tych dwóch kar, **skutki ich wykonywania tych kar w ostatnim dziesięcioleciu nigdy nie miały istotnego negatywnego wpływu na populację więzienną. W ostatnich latach w liczbie 80 – 90 tys. osadzonych jedynie 2 - 4 tys. skazanych odbywało karę zastępczą pozbawienia wolności** z powodu uchylania się od uiszczenia grzywny lub niewykonania kary ograniczenia wolności. Wskazane liczby dowodzą, iż w dużej części nie dochodzi do wykonania zastępczych kar pozbawienia wolności na skutek poddania się przez skazanych rygorom związanym z karą podstawową (uiszczenie kwot grzywny i przystąpienie do nakazanej pracy w karze ograniczenia wolności)

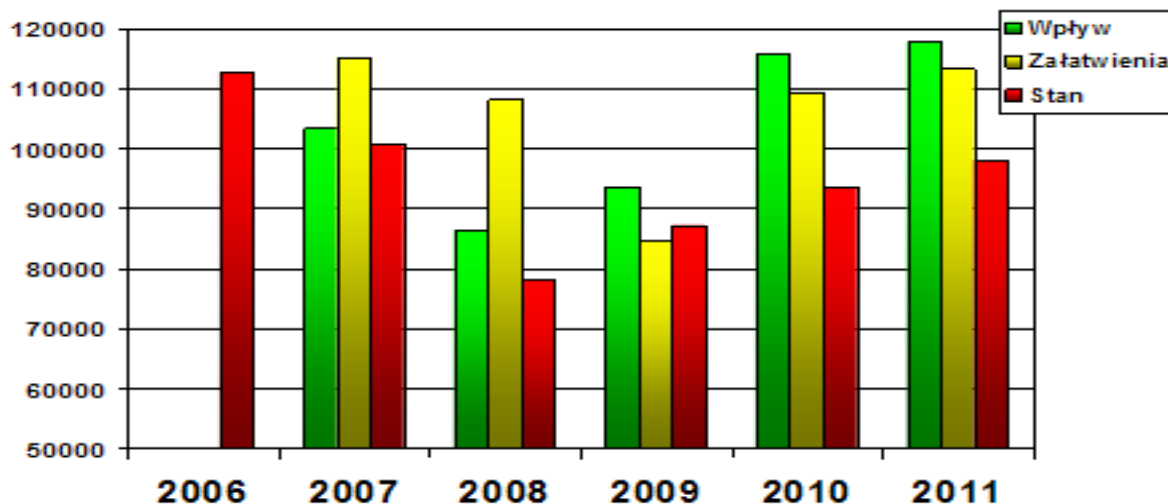
Zamiast tego stosowanie przez sądy systematycznie, ale nadal w niezadowalającym stopniu wzrasta w ostatnich 4 latach, co obrazuje poniższe zestawienie:

Orzeczenia o karze ograniczenia wolności za przestępstwa w sądach rejonowych w latach 2004-2012

Wyraźne poprawienie parametrów związanych z wykonaniem tej kary dostrzegalne jest również w przedstawionych poniżej statystykach kuratorskich:

Wykonywanie kary ograniczenia wolności oraz pracy społecznie użytecznej orzeczonej na podstawie art. 45 k.k.w. w zespołach k.s.s.

Wzrost orzekalności i usprawnienie postępowań wykonawczych w zakresie tej kary stanowi efekt nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego przeprowadzonej w 2010 r., która wprowadziła szereg ułatwień i uproszczeń związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania pracy społecznie użytecznej.

Należy przy tym zauważyć, że główną przyczyną przewlekłości jej wykonywania nie jest brak miejsc pracy – co w statystykach sądowych dotyczy znacznie poniżej 1% spraw (w 2012 r. ok. 75 przypadków na ponad 17.109 niewykonywanych orzeczeń) lecz uchylanie się skazanych od pracy. Znowelizowany kodeks karny wykonawczy, poprzez wyeliminowanie możliwości orzeczenia zastępczej kary grzywny, stwarza możliwość znacznie bardziej niż dotychczas stanowczej reakcji na takie przypadki ze strony organów postępowania wykonawczego – kuratorów sądowych i sądów orzekających w sprawach wykonawczych.

Dodać również należy, że w danych statystycznych zauważalna jest prawidłowość, w myśl której w tych okręgach sądowych, w których kara ta jest najczęściej orzekana, jest ona również najlepiej wykonywana (np. okręgi słupecki, elbląski i poznański)

Nie wydaje się, aby przepisy regulujące orzekanie i wykonywanie kary ograniczenia wolności wymagały dalszych istotnych zmian, konieczne jest natomiast uświadomienie prokuratorom i sędziom, że na podstawie obecnie obowiązujących przepisów kara ta może być skutecznie i sprawnie wykonana.

Gruntownego przemyślenia wymagają natomiast rozwiązania ustawowe dotyczące kary samoistnej grzywny, która winna stać się zasadniczą alternatywą dla pozbawienia wolności w zakresie drobnej i średniej przestępczości. Jej udział w strukturze kar od wielu lat oscyluje w granicach 20 %, co stanowi jedną z najniższych wartości w Europie.

Analiza danych dotyczących jej stosowania pozwala na stwierdzenie, że wbrew oczekiwaniom ustawodawcy grzywna samoistna w praktyce nie stała się znaczącym instrumentem polityki karnej, a jej rola paradoksalnie zmalała w stosunku do tej, jaką pełniła w ostatnim okresie obowiązywania kodyfikacji z 1969 r. W istocie kara ta stała się alternatywą dla innych środków wolnościowych, a nie dla bezwzględnego pozbawienia wolności.

Również intensywność karania grzywną mierzona wysokością orzekanych kar można określić jako zdecydowanie niską. Orzekanych grzywn nie można z pewnością uznać za nadmiernie represyjne i dolegliwe ekonomicznie w relacji do średniego krajowego wynagrodzenia. Zauważyć należy, że w 2012 r. na 85.035 orzeczone grzywny samoistne w 76.157 przypadkach wysokość stawki dziennej mieściła się w przedziale od 10 do 20 zł. Zważywszy iż sąd miarkuje wysokość

stawki na podstawie dochodów sprawcy, jego warunków osobistych, rodzinnych, stosunków majątkowych i możliwości zarobkowych (art. 33 § 3 k.k.) zastanawiać może okoliczność, że aż w 90 % przypadków ocena statusu materialnego sprawcy skutkowałą uznaniem, że wysokość stawki dziennej powinna mieć praktycznie minimalną dopuszczalną prawem wartość. Jednocześnie aż 73.138 grzywien, w których wysokość stawki została ustalona na 20 zł, to były grzywny do 150 stawek dziennych, a zatem nie przekraczały kwoty 3.000 zł. W badaniach naukowych podkreśla się, że zaledwie 3-4% wymierzanych corocznie grzywien przewyższa wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, a wzrost wysokości przeciętnej grzywny w żadnej mierze nie jest adekwatny do wzrostu zamożności społeczeństwa.

Za zasadnicze źródło problemów i patologii związanych z orzekaniem kary grzywny należy uznać dyrektywę zawartą w art. 58 § 2 k.k., zakazującą orzekania grzywny w sytuacji, gdy dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe wskazują, że grzywny on nie uiszczy i nie będzie można jej ściągnąć w drodze egzekucji. W założeniu przepis ten miał być zaporą w częstej zamianie grzywny na zastępczą karę pozbawienia wolności, jak również miał zapobiegać obciążaniem płatnością grzywny osób najbliższych dla skazanego. W rzeczywistości jednak przyczynił się do znaczącego ograniczenia roli grzywny samostnej w polityce karnej państwa, a w szczególności do sytuacji, w której grzywna samostna jest zastępowana pozbawieniem wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, z wszelkimi tego konsekwencjami. Uwzględnienie przesłanek z art. 58 § 2 k.k. i z art. 58 § 2a powoduje bowiem, że sądowi niejednokrotnie pozostaje do wyboru tylko taka sankcja, choć w rzeczywistości jest ona znacznie surowsza niż grzywna lub kara ograniczenia wolności. Wprowadzając rozwiązanie przewidziane w art. 58 § 2 k.k., motywowane poprawieniem skuteczności wykonywania kary grzywny poprzez ograniczenie jej orzekania, mimowolnie naruszono racjonalność zasad decydujących o wymierzaniu tej kary przez sądy. W konsekwencji często, zamiast orzekania kary grzywny orzeka się karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, która po zarządzeniu wykonania jest bardziej dolegliwa niż zastępcza kara pozbawienia wolności, którą ewentualnie musiałby odbyć skazany na skutek nieuiszczenia grzywny i bezskutecznej egzekucji. Tym samym wydaje się konieczne uchylenie w art. 58 § 2 k.k., by dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe nie uzależniały orzekania kary grzywny w sytuacji, gdy

przesłanki z art. 58 § 1 k. wskazują, że taka kara byłaby w danym przypadku adekwatna.

Jedną z podstawowych przyczyn niskiego odsetka grzywien samoistnych oraz niskiego jej wymiaru jest również brak odpowiedniej praktyki organów wymiaru sprawiedliwości w rzetelnym dokonywaniu ustaleń osobopoznawczych podejrzanych i oskarżonych w zakresie ich stosunków majątkowych i źródeł dochodu. W praktyce realizacja art. 213 kpk jest tutaj ograniczona wyłącznie do odbierania, według anachronicznych druków policyjnych, powierzchownych oświadczeń podejrzanych, którzy nie są zainteresowani w ujawnianiu prawdziwych danych, które mogą skutkować orzekaniem wobec nich dolegliwych sankcji finansowych i obciążaniem kosztami postępowania. Przekonanie o niemożności traktowania grzywny samoistnej jako kary o charakterze podstawowym wynika z powielanej bezrefleksyjnie tezy o braku zamożności polskiego społeczeństwa. Teza ta jest wątpliwa w świetle faktu, iż w okręgach mniej „zamożnych” (zamojskie, kieleckie) udział grzywny samoistnej jest kilkakrotnie wyższy niż w okręgach np. śląskich.

Skutki społeczne oraz podmioty, na które oddziałuje regulacja.

Projektowane przepisy będą miały wpływ na osoby będące sprawcami przestępstw jak również na osoby pokrzywdzone przestępstwem.

Jednym z podstawowych celów projektu jest odwrócenie struktury orzekanych kar tak aby karą najczęściej orzekaną była kara grzywny, a następnie kara ograniczenia wolności. Docelowo należy oczekiwać, że kara grzywny będzie stanowić 60 %, kara ograniczenia wolności 20 %, a pozostałą część kara pozbawienia wolności – w większości w zawieszeniu.

Samo zredukowanie możliwości orzekania w zawieszeniu kary pozbawienia wolności powyżej 1 roku spowoduje, że ok 40 tys osób w stosunku do stanu obecnego nie będzie mogło skorzystać z takiej możliwości (bazując na danych z 2012 r.). Pozostanie ponad 100 tys osób, które mogą otrzymać wyrok kary pozbawienia wolności jeden roku lub poniżej. Ta pula ulegnie jednak dalszemu zredukowaniu ze względu na wymóg uprzedniej niekaralności za przestępstwa umyślne. Możliwość zawieszenia kary pozbawienia wolności powinna więc się utrzymywać w stosunku do kilkudziesięciu tysięcy osób – grupy stanowiącej odpowiednik dzisiejszej grupy osób skazanych na bezwzględną karę pozbawienia wolności. Ta ostanía grupa może

wzrosnąć, jednakże po wyeliminowaniu obecnych trudności formalnych w orzekaniu grzywny i poszerzeniu elastyczności kary ograniczenia wolności. Te sposoby oddziaływania karnego powinny być stosowane do większości sprawców przestępstw.

Zmiany te powinny doprowadzić o zmniejszenia przestępczości poprzez:

- zmniejszenie powrotności do przestępstwa ze względu na realną dotkliwość kary i jej nieuchronność,
- zmniejszenie liczb osadzonych w zakładach karnych, którzy znajdują się tam w związku z popełnieniem drobnych czynów ale ze względu na wykonanie kary uprzednio zawieszanej lub kary zastępczej, co zmniejszy przenikanie negatywnych wzorców do środowisk mających niewielki związek z przestępczością, a także pozwoli na usprawnienie oddziaływań resocjalizacyjnych wobec grupy sprawców poważniejszych przestępstw,

Zmiany te spowodują również zwiększenie poczucia bezpieczeństwa i społecznego odczucia sprawiedliwości.

Wpływ aktu normatywnego na sektor finansów publicznych, w tym na budżet państwa i budżety jednostek samorządu terytorialnego

Odwrócenie struktury kar w połączeniu z utrzymaniem dotychczas stabilnych trendów dotyczących liczby popełnianych przestępstw i osób skazywanych spowoduje wzrost nominalnych dochodów Skarbu Państwa oraz spadek wydatków jednostek samorządu terytorialnego. Przyczyną tego zjawiska będzie wzrost liczby orzekanych grzywn i potrąceń z wynagrodzenia osoby skazanej, które przypadają do budżetu państwa oraz wzrost liczby wykonujących prace społecznie użyteczne, które są wykonywane na rzecz jednostek samorządu terytorialnego.

Przepisy wprowadzające priorytet orzekania kar wolnościowych należy traktować jako *lex mitior*, które zgodnie z art. 4 KK będzie miało zastosowanie do czynów popełnionych przed wejściem w życie projektowanego aktu. Oznacza to że pozytywne skutki finansowe wystąpią już w pierwszym roku obowiązywania ustawy. Analiza statystyczna stosowania nowych instytucji pokazuje, jednak że wymagają one pewnego okresu aby być w pełni stosowane w orzecznictwie sądów. Dane dotyczące wprowadzenia ENA, kwalifikowanych postaci czynów zabronionych (takich jak zgwałcenie małoletniego poniżej lat 15). Pokazują, że potrzeba ok 5 lat aby nowe

przepisy były w pełni stosowane w orzecznictwie sądów. Przy takim założeniu począwszy od roku wejścia w życie nowelizacja odsetek kar grzywny począwszy od ok 20 % do ok 60 %. W liczbach bezwzględnych może się to przełożyć się to na wzrost liczby orzekanych kar grzywny samoistnej z ok 90 000 do ok 200 000. Brak natomiast przesłanek do założenia ze wzrostowi ulegnie średnia wysokość orzekanej grzywny. Nawet jednak przy utrzymaniu wysokości grzywien na obecnym poziomie przy założeniu, że średnia grzywna wynosiłaby ok 500 zł spowodowałoby to wzrost potencjalnych prognozowanych dochodów budżetu państwa o ok 55 mln złotych. Prognozowane wykonanie tych dochodów powinno zostać pomniejszone o koty nieściągalne ze względu na brak środków, czy inne przyczyny takie jak śmierć osoby skazanej. Uwzględniając dotychczasowe doświadczenia dotyczące egzekucji grzywien realne jest oszacowanie dochodów budżetowych na poziomie 30% kwoty potencjalnych dochodów, a więc kwoty ok 16,5 mln. Równomierne dochodzenie do stabilnego poziomu nowej struktury kar będzie oznaczać coroczny wzrost przez 5 lat kwoty dochodów o 20 % kwoty 16,5 mln zł tj. wzrost o 3,3 mln zł.

Intencją projektodawcy jest również co najmniej dwukrotny wzrost liczby kar ograniczenia wolności. Obecne wyniki orzekania kary ograniczenia wolności pokazują, że w okręgach, w których istnieje dobra współpraca samorządu terytorialnego z wymiarem sprawiedliwości odsetek kar ograniczenia wolności osiąga nawet 20 % wszystkich kar orzekanych. Potwierdza to realność dwukrotnego zwiększenia liczby osób skazanych na tą karę, co powodowałoby wzrost osób do 100 000. Obecnie zdecydowana większość skazanych na tę karę wykonywała ją w formie prac społecznie użytecznych (na ponad 50 tys osób tylko 292 wykonywały karę ograniczenia wolności poprzez potrącenie z wynagrodzenia za prace). Projekt rozszerza jednak formy w których może być wykonywana ta kara. Należy oczekiwać, że większość orzekanych kar ograniczenia wolności będzie polegała na zastosowaniu tej nowej formy kary.

Jedynym ewentualnym elementem kosztotwórczym projektu jest wprowadzenie możliwości orzekania dozoru elektronicznego. Projekt przewiduje znaczne poszerzenie podstaw stosowania tej formy kontroli zachowań osób skazanych zarówno na środki zabezpieczające, karę ograniczenia wolności, czy dodatkowy obowiązek przy zawieszeniu kary pozbawienia wolności. W każdym jednak przypadku orzekania dozoru zgodnie z projektowanymi przepisami warunkiem koniecznym będzie techniczna możliwość umieszczenia osoby skazanej w systemie.

Pojemność systemu jest natomiast stała i określona w umowie z dostawcą usługi dozoru elektronicznego. Tym samym projektowane przepisy bezpośrednio nie wywołują skutku w postaci zwiększenia wydatków na system dozoru elektronicznego. Ewentualny wzrost wydatków wynika z decyzji o rozszerzeniu systemu w ramach zmiany epizodycznego charakteru ustawy o odbywaniu kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego. Po rozstrzygnięciu postępowania o zamówienie publiczne, które będzie miało najprawdopodobniej jeszcze przed ewentualnym okresem wejścia w życie projektu objętość systemu i generowane przez niego koszty maksymalne będą stałe i niezależne od niniejszego projektu.

Wpływ aktu normatywnego na rynek pracy

Projektowany akt prawny będzie miał pozytywny skutek na rynek pracy. Obecnie zarządzenie wykonania zawieszanej kary pozbawienia wolności jest częstą przyczyną utraty pracy choćby o charakterze dorywczym. Po zakończeniu odbywania kary o charakterze izolacyjnych szanse na znalezienie zatrudnienia maleją. Zmiana struktury kar na wolnościowe pozwoli w wielu przypadkach uniknąć skutku w postaci utraty pracy.

Zwiększenie udziału kary ograniczenia wolności w strukturze kar również nie powinno wywierać negatywnego wpływu na rynek pracy, gdyż poszerzona został zakres oddziaływań w ramach tej kary i to najprawdopodobniej jej nowe formy będą najczęściej orzekane. Ponadto kara ta będzie wykonywana do prac społecznie użytecznych wobec, których najczęściej brak środków na zrealizowanie w innej formie.

Wpływ regulacji na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw.

Projekt nie będzie miał wpływu na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Konsultacje społeczne

Projekt będzie przedmiotem konsultacji społecznych z:

- 1) Prokuratorem Generalnym;
- 2) Naczelnym Prokuratorem Wojskowym;

- 3) Krajową Radą Sądownictwa;
- 4) Generalnym Inspektoratem Ochrony Danych Osobowych;
- 5) Sądem Najwyższym;
- 6) Krajową Radą Prokuratury;
- 7) Naczelną Radą Adwokacką;
- 8) Krajową Izbą Radców Prawnych;
- 9) Prezesem Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu;
- 10) Niezależnym Stowarzyszeniem Prokuratorów „Ad vocem”;
- 11) Stowarzyszeniem Sędziów Polskich „Iustitia”;
- 12) Stowarzyszeniem Prokuratorów RP;
- 13) Stowarzyszeniem Sędziów „Themis”;
- 14) Zrzeszeniem Prawników Polskich;
- 15) Rzecznikiem Praw Obywatelskich;
- 16) Rzecznikiem Praw Dziecka;
- 17) Rzecznikiem Praw Pacjenta;
- 18) Fundacją „Dzieci Niczyje”;
- 19) Fundacją Kidprotect.pl;
- 20) Fundacją Pomocy Ofiarom Przestępstw;
- 21) Fundacją Profilaktyki i Resocjalizacji „Druga Szansa”;
- 22) Komendantem Głównym Policji;
- 23) Krajową Radą Prokuratury;
- 24) Krajową Radą Sądownictwa;
- 25) Rudzkim Stowarzyszeniem Pomocy Ofiarom Przestępstw;
- 26) Stowarzyszeniem Interwencji Prawnej;
- 27) Stowarzyszeniem Penitencjarnym „Patronat”;
- 28) Śląskim Stowarzyszeniem Pomocy Ofiarom Przestępstw w Siemianowicach Śląskich
- 29) Pracodawcami Rzeczypospolitej Polskiej
- 30) Naczelną Izbą Lekarską;
- 31) Dolnośląskim Stowarzyszeniem Pomocy Ofiarom Przestępstw - Karta 99;
- 32) Konfederacją Lewiatan;
- 33) Związkiem Rzemiosła Polskiego;

- 34) Business Centre Club;
- 35) Stowarzyszeniem Amnesty International;
- 36) La Strada - Fundacją Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu;
- 37) Śląskim Stowarzyszeniem Pomocy Ofiarom Przepęstw w Siemianowicach Śląskich;
- 38) Związkiem Banków Polskich;
- 39) Narodowym Bankiem Polskim;
- 40) Związkiem Zawodowym Prokuratorów i Pracowników Prokuratury RP
- 41) „NSZZ Solidarność” Pracowników Sądownictwa;
- 42) Ogólnopolskim Porozumieniem Związków Zawodowych;
- 43) NSZZ Funkcjonariuszy i Pracowników Więziennictwa;
- 44) Forum Obywatelskiego Rozwoju;
- 45) Komisją Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego
- 46) prezesami sądów rejonowych;
- 47) prezesami sądów okręgowych;
- 48) prezesami sądów apelacyjnych;
- 49) prokuratorami apelacyjnymi;
- 50) prokuratorami okręgowymi;
- 51) prokuratorami rejonowymi;
- 52) prezesami wojskowych sądów okręgowych;
- 53) prezesami wojskowych sądów garnizonowych;
- 54) wojskowymi prokuratorami okręgowymi;
- 55) wojskowymi prokuratorami garnizonowymi;
- 56) Helsińską Fundacją Praw Człowieka.